

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**22. DÖNEM T.B.M.M'NDE ÇEVRECİ SİYASAL
TUTUMLARIN PARLAMENTERLERİN
ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

FERHAT KESGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK-2008**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**22. DÖNEM T.B.M.M'NDE ÇEVRECİ SİYASAL
TUTUMLARIN PARLAMENTERLERİN
ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Cevher MARIN

Ferhat KESGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK-2008**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

22. DÖNEM T.B.M.M'NDE ÇEVRECİ SİYASAL TUTUMLARIN
PARLAMENTERLERİN ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN
İNCELENMESİ

Ferhat KESGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez 14/ 01/ 2008 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet C. MARİN
DANIŞMAN

Doç. Dr. Uğur YILDIRIM
ÜYE

Doç. Dr. İsmail BAKAN
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN
Enstitü Müdür Vekili

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**22. DÖNEM T.B.M.M'NDE ÇEVRECİ SİYASAL
TUTUMLARIN PARLAMENTERLERİN ÖZELLİKLERİ
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Ferhat KESGİN

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Cevher MARIN

Yıl : 2008, Sayfa: 80

**Jüri : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Cevher MARIN
: Doç. Dr. Uğur YILDIRIM
: Doç. Dr. İsmail BAKAN**

Türkiye’de 1980’lerden sonra etkileri giderek daha çok hissedilen ve toplumda kaygıya yol açan çevre sorunları; yasal, siyasal ve yönetsel kararlar üzerinde de etkili olmuştur. Ülkemizde çevre konusundaki hukuki düzenlemelerin yetersizliği dikkate alındığında, parlamenterlerin bu konuyu düzenleyen somut kuralların oluşturulmasında önemli bir işleve sahip olduğu açıktır. Ancak bu durumda parlamenterlerin çevrenin korunmasına yönelik bir tutum içinde olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla parlamenterlerin çevreci tutumlarını etkileyebilecek çeşitli sosyoekonomik ve siyasal faktörlerin bilinmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı 22. dönem TBMM’deki parlamenterlerin çevre ve çevrenin korunması konusundaki tutumları ile sosyoekonomik, demografik ve siyasal değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu amaçla 22. dönem TBMM’deki parlamenterlerin çevreyi koruma ve iyileştirmeye yönelik yasama teklifleri ile parlamenterlerin ve temsil ettikleri illerin sosyoekonomik, demografik ve siyasal özellikleri arasındaki ilişki çeşitli istatistiksel yöntemlerle incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; sol ideolojiye mensup olma, yaş ve cinsiyet ile temsil edilen ilin nüfusu ve ilin GSYİH’tan aldığı pay ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Diğer taraftan parlamenterlerin

Çevresel yasamama tekliflerine katılımı ile eğitim seviyeleri ve iktidar partisine mensup olmaları arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. İktidar partisine mensup olmanın çevresel yasama faaliyetlerine katılımı olumsuz etkilemesi, bağımlılık teorisinin öngörüleriyle de örtüşmektedir.

Tezin bulguları, ülkemizde konuyla ilgili literatür, siyasa ve uygulama alanlarına birkaç noktada katkı sunmaktadır. Birincisi, bu çalışma parlamenterlerin çevreci tutumları ile demografik özellikleri ve temsil ettikleri illerin sosyoekonomik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen bir ilk olması anlamında önem taşımakta ve ülkemizde bu alandaki boşluğun giderilmesine katkı sağlamaktadır. İkincisi, çevreyi koruma veya iyileştirmeye yönelik tutum içinde olan parlamenterlerin özelliklerinin öğrenilmesi, evreci STK’ların lobi faaliyetlerinde hangi parlamenterler üzerinde yoğunlaşmaları gerektiğini öğrenmeleri açısından önem taşımaktadır. Son olarak, bu tezin bulgularının çevreci seçmenlerin daha bilinçli tercihler yapmalarına yardımcı olacağı umut edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Parlamenterler, evreci tutumlar, çevresel yasama teklifleri, Bağımlılık teorisi, Ekolojik modernizasyon teorisi, Siyasi ideoloji.

**DEPARTMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM**

ABSTRACT

MA THESIS

**AN ANALYSIS OF PRO-ENVIRONMENTAL
POLITICAL BEHAVIOR IN 22ND TGNA WITH
RELATIONS TO PARLIAMENTARIANS
CHARACTERISTICS**

Ferhat KESGİN

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet Cevher MARIN

Year : 2008, Pages: 80

**Jury : Asst. Prof. Dr. Mehmet Cevher MARIN
: Assoc. Prof. Dr. Uğur YILDIRIM
: Assoc. Prof. Dr. İsmail BAKAN**

Environmental problems whose effects had been felt more seriously and had led to concern in the society since 1980's also affected administrative and political decisions in Turkey. Considering the inadequate legal measures involving environmental protection in our country, it is clear that there is a significant role parliamentarians can play to fill in this gap. However, this requires parliamentarians should have an attitude or behavior toward protection of environment. Therefore, there is need to study the socioeconomic and political factors affecting parliamentarians's attitudes toward environmental protection.

The purpose of this study was to analyze the relationships of the parliamentarians' pro-environmental legislative behavior in 22nd Turkish Grand National Assembly with their socioeconomic and demographic characteristics as well as with those of the provinces where they had been elected. The findings showed that number of pro-environmental legislations had statistically significant positive relations with left-wing political ideology, age, gender, population size and GNP share of the province where the parliamentarian was elected. On the other hand, the number of pro-environmental legislations was negatively correlated with level of education and the membership of the party in the power.

This study may contribute to our knowledge in many ways. First, it shows that the number of pro-environmental legislations had relations with some

socioeconomic and demographic feature of parliamentarians and their provinces. As this is a first study that analyzes pro-environmental legislation with relation to characteristics of parliamentarians and provinces where they are elected, it will hopefully contribute to the literature in this area. Secondly, the study will help efforts of the environmentalist groups lobbying for the protection of our environment, as it shows which personal characteristics are positively correlated with pro-environmental legislative behaviors. Thirdly and the last, this study may help electorates with environmental concern to make a better choice in electing their candidates.

Keywords: TGNA, Parliamentarians, Pro-environmental attitudes, Pro-environmental legislative proposals, Dependency Theory, Ecological Modernization Theory, Political Ideology.

ÖNSÖZ

Ulusal ve uluslararası dinamiklere bağılı olarak ortaya çıkan çeşitli çevre sorunlarının yasal düzenlemelerle çözülmeye çalışılması, uygulamada karşılaşılabilecek güçlüklerin üstesinden gelinmesini sağlamaktadır. Bu anlamda çevre ile ilgili yasal düzenlemeler, tüm bireyleri ve kurumları bağlayarak çevrenin korunması için ortak bir davranışa yöneltir. Çevre konusunda parlamenterlerce verilen çevresel yasama teklifleri ile yasal zeminin oluşturulması, temsili demokrasi de vatandaşların taleplerinin parlamentoya yansıtılması noktasında önem taşımaktadır. Parlamenterler üzerinde bu türden tekliflerin verilmesinde bir takım faktörler etkili olabilir. Bu faktörlerin belirlenmesi ve incelenmesi çevrenin korunması ve çevre sorunlarının çözümü konusunda etkinlik sağlanmasına yardımcı olabilir. Bu etkinliği; çevreci seçmenlerin siyasi tercihlerinin yönlendirilmesi, çevre konusunda ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülecek lobi faaliyetleri olarak algılanabiliriz.

Tezin hazırlanma sürecinde yakın desteğini esirgemeyen, ihtiyaç duyduğumda gereken desteği sağlayan saygı değer tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet C. MARIN'e ve diğer bölüm hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca öğrenim hayatımda ihtiyaç duyduğum maddi ve manevi desteği sağlayan sevgili anne ve babama da teşekkürlerimi sunarım.

Ocak, 2008

Ferhat KESGİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
EKLER LİSTESİ.....	XII
1. GİRİŞ.....	1
2. TEZİN SINIRLANDIRMALARI.....	2
3. HİPOTEZLER.....	3
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
5. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR... ..	9
5.1. Çevre ve Çevre Korumanın Önemi	9
5.2. Çevre Korumada Ulusal Politikalar ve Önemi	12
5.2.1. Kalkınma Planlarında Çevre Koruma Politikaları.....	13
5.2.2. Anayasa ve Yasal Düzenlemelerde Çevre Koruma Politikaları.....	17
5.3. Çevrenin Korunmasında Tutumları Etkileyen Faktörler	18
5.3.1. Demografik Faktörler	21
5.3.2. Ekonomik Faktörler.....	24
5.3.3. Siyasal Faktörler.....	28
6. METODOLOJİ.....	31
6.1. Araştırmanın Türü.....	31
6.2. Evren ve Örneklem	31
6.3. Veri Kaynağı ve Toplanması.....	31
6.4. Verilerin Çözümü ve Yorumu.....	32
7. BULGULAR	37
7.1. Betimleyici İstatistikler.....	37
7.2. Hipotezlerin Testi.....	48
7.2.1. İktidar Partisine Mensup Olmamanın Çevresel Yasama Tekliflerine Etkisi.....	48
7.2.2. Parlamenterlerin Temsil Ettikleri İlin Nüfusu Ve İlin GSYİH’tan Aldığı Pay İle Çevresel Yasama Tekliflerine Katılımı Arasındaki İlişki.....	52
7.2.3. Bölgelerin Çevresel Yasama Tekliflerine Etkisi	56
7.2.4. Siyasi İdeolojinin Çevresel Yasama Tekliflerine Etkisi.....	61
7.2.5. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri İle Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki.....	65
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKLAR.....	74
ÖZGEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYP	: Doğru Yol Partisi
GP	: Genç Parti
GSYİH	: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
HYP	: Halkın Yükselişİ Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halk Partisi
SPSS	: Statistical Packet For Social Scieces
Std	: Standart
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TGNA	: Turkish Grand National Assembly
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vd	: ve diğerleri
s	: Toplam sayfa sayısı
ss	: Başlangıç ve bitiş sayfaları

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa No
Çizelge 6.1. Korelasyon Katsayısı Ve Anlamları.....	34
Çizelge 6.2. Operasyonel Tanımlamalar.....	35
Çizelge 7.1. Parlamenterlerin Yasama Faaliyetleri.....	37
Çizelge 7.2. Parlamenterlerin Bölgelere Göre Dağılımları.....	38
Çizelge 7.3. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Bölgesel Dağılımları.....	39
Çizelge 7.4. İllerin Gelişmişlik Düzeyine Göre Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Dağılımı.....	40
Çizelge 7.5. Parlamenterlerin Siyasi Partilere Göre Dağılımları.....	41
Çizelge 7.6. Toplam Çevresel Yasama Tekliflerinin Siyasi Partilere Göre Dağılımı..	41
Çizelge 7.7. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Siyasi İdeolojilere Göre Dağılımı.....	42
Çizelge 7.8. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	43
Çizelge 7.9. Parlamenterlerin Yaş Ortalaması.....	44
Çizelge 7.10. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Yaşa Göre Dağılımı.....	45
Çizelge 7.11. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Eğitim Seviyesine Göre Dağılımları	46
Çizelge 7.12. Parlamenterlerin Mesleklere Göre Dağılımları.....	47
Çizelge 7.13. Toplam Çevresel Yasama Tekliflerinin Parlamenterlerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	48
Çizelge 7.14. İktidar Partisine Mensup Olmama İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Normal Dağılım Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi.....	49
Çizelge 7.15. İktidar Partisine Mensup Olmama İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısını Gösteren Gurupların Varyanslarının Karşılaştırılması.....	49
Çizelge 7.16. İktidar Partisine Mensup Olmama İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	50
Çizelge 7.17. Mann-Whitney U Testi Betimsel İstatistikî.....	51
Çizelge 7.18. Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	51
Çizelge 7.19. İl Nüfusu, İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Ve Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Normal Dağılım Gösterip Göstermediği.....	53
Çizelge 7.20. İl Nüfusu, İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	54

Çizelge 7.21.	Tüm İllerin Gelişmişlik Düzeyi İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	55
Çizelge 7.22.	Parlamente lerin Seçildiği Bölgelerin Ve Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Normal Dağılım Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi.....	56
Çizelge 7.23.	Parlamente lerin Verdiği Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Parlamente lerin Bölgesel Dağılımlarının Varyanslarının Karşılaştırılması.....	56
Çizelge 7.24.	Çevresel Yasama Teklifleri İle Bölgeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	57
Çizelge 7.25.	Demografik Özellikler, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Çevresel Yasama Teklifleri İle Bölgeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	58
Çizelge 7.26.	Parlamente lerin Diğer Yasama Teklifleri Kontrol Altına Alındığında Çevresel Yasama Teklifleri İle Bölgeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	58
Çizelge 7.27.	Bölgelerin Çevresel Yasama Tekliflerine Katılımını Gösteren Anova Testi Sonucu	60
Çizelge 7.28.	Benzer Özellik Gösteren Bölgelerin Gruplandırılması.....	60
Çizelge 7.29.	Çevresel Yasama Teklif Sayısı Ve Siyasi İdeolojinin Normal Dağılım Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi.....	61
Çizelge 7.30.	Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Parlamente lerin Siyasi İdeolojilere Göre Dağılımlarının Varyanslarının Karşılaştırılması....	62
Çizelge 7.31.	Siyasal İdeoloji Ve Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	62
Çizelge 7.32.	Parlamente lerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Siyasal İdeoloji Ve Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	63
Çizelge 7.33.	Sol İdeolojinin Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Üzerindeki Etkisini Gösteren Anova Testi Sonucu.....	64
Çizelge 7.34.	Çevresel Yasama Tekliflerinde Sol İdeolojinin Etkisini Gösteren Tukey Testi Sonuçları.....	65
Çizelge 7.35.	Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişki.....	66
Çizelge 7.36.	Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişki.....	66
Çizelge 7.37.	Meslek, Medeni Hal Ve Cinsiyet Değişkenlerinin Kontrol Altına Alındığında, Demografik Özellikler İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki.....	67
Çizelge 7.38.	Parlamente lerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Cinsiyet İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki...	67

Çizelge 7.39.	Parlamenteerlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Yaş İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki.....	68
Çizelge 7.40.	Parlamenteerlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Eğitim Seviyesi İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki	69
Çizelge 7.41.	Parlamenteerlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Ve Diğer Yasama Tekliflerine İlişkin Veriler Kontrol Altına Alındığında Cinsiyet, Yaş Ve Eğitim Seviyesi İle Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 7.1.	İllerin Ekonomik Gelişmişliğine Göre Parlamenterlerin Dağılımı.	40
Şekil 7.2.	Parlamenterlerin İdeolojilerine Göre Dağılımları.....	42
Şekil 7.3.	Parlamenterlerin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	43
Şekil 7.4.	Parlamenterlerin Yaşlarına Göre Dağılımları.....	44
Şekil 7.5.	Parlamenterlerin Medeni Hallerine Göre Dağılımları.....	45
Şekil 7.6.	Çocuk Sayısının Parlamenterlere Göre Dağılımları.....	45
Şekil 7.7.	Parlamenterlerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	46
Şekil 7.8.	İllerin, İl Nüfusu Ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay İle Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişkide Uç Değerin Tespiti.....	53
Şekil 7.9.	Parlamenterlerin Verdiği Çevresel Yasama Tekliflerinin Ortalamasının Bölgesel Dağılımları.....	57
Şekil 7.10.	Parlamenterlerin Verdiği Çevresel Yasama Tekliflerinin Ortalamasının Siyasi İdeolojiye Göre Dağılımları.....	63

EKLER LİSTESİ

- Ek. 1. Toplam Çevresel Yasama Tekliflerinin İllere Göre Dağılımı
- Ek. 2. Bölgelerin Çevresel Yasama Teklifleri Üzerindeki Etkisini Gösteren Dunnett C Testi Sonuçları

1. GİRİŞ

Sanayileşme ile birlikte artan çevre sorunları, günümüzde ulusal ve uluslararası alanda kaygı verici boyutlara ulaşmıştır. Olumsuz sonuçları ile insanları üzerinde düşünmeye zorlayan ve çözüm için ulusal ve uluslararası işbirliği gerektiren bu sorun, ülkeleri de bu konuda çeşitli yasalar çıkarmaya zorlamaktadır.

Çevre sorunlarının çözümü amacıyla yapılan yasal düzenlemeler, toplumu ve kurumları bağlayan nesnel kuralların çerçevesini çizer. Temsili demokrasi anlayışı içinde şekillenen bir siyasal sistemde, toplum adına bu nesnel kuralları yasama organı belirler. Ancak yasama organı içinde yer alan parlamenterlerin hem kendi sosyoekonomik ve demografik özellikleri hem de seçildikleri illerin özellikleri yasama faaliyetleri ile ilgili önceliklerini etkileyebilmektedir. Nitekim ülkemizde parlamenterlerin kendi partileri, ideolojileri veya yerel çıkarlara göre davrandıklarını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Marın vd., 2004; Arıkan vd., 2005).

Türkiye’de çevre konusunda birçok çalışma bulunmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005; Güney, 2004; Görmez, 2003; Ertürk, 1998). Ancak bu çalışmalarda çevrenin siyasal boyutu üzerinde durulmuş (Talu, 2004; Önder, 2003; Budak, 2000), bireylerin çevrenin korunmasına yönelik tutum ve davranışları incelenmiş (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003; Şama, 2003; Alonso ve Mas, 2005; Gonzalez ve Silveria, 1997) veya çevreci tutum ile davranışları standartlaştırmaya yönelik ölçekler (Uzun ve Sağlam, 2006; Demirkaya ve Genç, 2006) geliştirilmeye çalışılmıştır. Daha önce TBMM ve parlamenterler üzerine yapılan çalışmalarda ise; parlamenterlerin demografik özelliklerine bağlı olarak yasama etkinlikleri değerlendirilmiş (Alkan ve Ateş, 2004; Avcı, 2000) veya parlamenterlerin AB’ye veya yerel çıkara ilişkin yasal düzenlemelere katılımlarını etkileyen sosyodemografik, coğrafik ve siyasi faktörler (Arıkan vd., 2005; Marın vd., 2004) incelenmiştir. Şu ana kadar Türkiye’de parlamenterlerin çevreci tutumları ile ilgili veya bunları etkileyen demografik, siyasal ve sosyoekonomik özellikleri üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi konusundaki yasal çerçeveyi çizen, yasama faaliyetlerinin değerlendirilmesi ile bu konudaki boşluk bir ölçüde giderilecektir.

Bu çalışmada parlamenterlerin çevre ve çevrenin korunması konusunda yapmış oldukları yasama teklifleri ile parlamenterlerin; siyasi, demografik özellikleri ve temsil ettikleri illerin nüfusu ile ilin GSYİH’tan aldıkları payla ilgili verilere internet kanalıyla ulaşılmıştır. Daha sonra bu veriler istatistiksel analiz yapmaya imkan verecek şekilde düzenlenerek SPSS programına girilmiştir. SPSS programı aracılığıyla çevresel yasama teklifleri ile sözü edilen değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda 22. dönem TBMM’deki parlamenterlerin çevreci siyasal tutumları ile sözü edilen değişkenler arasındaki ilişki beş hipotez altında incelenecektir.

2. TEZİN SINIRLANDIRMALARI

Bu çalışmada parlamenterler tarafından verilen yasa teklifleri incelenmiş olup, hükümet tarafından verilen yasa tasarıları incelemeye dahil edilmemiştir. Buna bağlı olarak, bu çalışma parlamenterler tarafından Meclis Başkanlığı'na verilen yasa teklifleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu çalışmada zaman ve verilerden kaynaklanan sınırlandırmalar da bulunmaktadır.

Zaman bakımından; 22. dönem TBMM'de; Kasım 2002'den, Haziran 2007'ye kadar geçen sürede; parlamenterlerin Meclis Başkanlığına vermiş oldukları çevre ve çevrenin korunmasına yönelik yasama teklifleri ile sınırlandırılmıştır. Kasım 2002 genel seçileri ile başlayan 22. dönem, parlamentoda Haziran 2007'de erken seçim kararı alınmasıyla dönemini tamamlaması, zaman açısından bir sınırlandırma ortaya çıkarmıştır.

Verilerden kaynaklanan sınırlandırmalardan biri, parlamenterlerce verilen çevresel yasama tekliflerinin imzalanması sürecindeki karşılıklı anlaşmaların olabilmesidir. Şöyle ki parlamenterler; Türk siyasal sistemindeki parti disiplini, aynı yöreden gelme veya sadece başka bir parlamenterin daha önce ya da ileride vereceği yasama teklifine imza atması karşılığında, kendisinin de bir çevresel yasama teklifine imza atmasını talep edebilirler. Böyle bir durumda çevresel yasama teklifinde imzası bulunan bütün parlamenterlerin gerçekten çevrenin korunması veya çevresel sorunların çözümüne önem verdiklerini iddia etmek son derece güçtür. Dolayısıyla bu tür yasama tekliflerinde parlamenterler bilinçli bir biçimde değil de daha diğer parlamenterle girdikleri karşılıklı anlaşmalar, çeşitli baskı guruplarının etkisi altında, parti ya da yerel çıkarlara uygun bir biçimde hareket edebilirler. Parlamenterler birbirlerinin yasama tekliflerini karşılıklı olarak imzalamak zorunda kaldıklarından çalışmadan sağlıklı sonuçlar elde edilmesi engellenebilir. Örneğin ekonomik olarak gelişmemiş illerden ya da bölgelerden seçilen parlamenterlerin, illerinin ve bölgelerinin ekonomik gelişimini ön planda tutarak, çevre ve çevrenin korunması konusunda verilen yasama tekliflerini şartlı olarak imzalayabilirler. Bu imza karşılığında kendi illerinin ya da bölgelerinin ekonomik gelişimini sağlayacak yasama tekliflerine destek verilmesi istenebilir. Bu durumda parlamenterlerin çevresel içerikli yasama tekliflerinin, çevresel duyarlılığının ürünü olduğunu söyleyemeyiz. Bu konudaki sınırlandırmanın nasıl aşıldığına metodoloji bölümünde tartışılmaktadır.

Verilerden kaynaklanan bir diğer sınırlandırmada, siyasal ideolojilerin sınıflandırılması noktasındadır. Parlamenterler siyasal ideolojilerine göre sınıflandırılırken, bağlı oldukları siyasi partiler dikkate alınmıştır. Ancak Türkiye'deki partilerin yapısı ve bu partilerin uygulamalarına bakacak olursak, net bir biçimde partilerin siyasal ideolojilere göre sınıflandırılmasının yapılamadığı görülmektedir. Parlamenterlerin siyasal ideolojilerine göre sınıflandırılmasının nasıl yapıldığı metodoloji bölümünde tartışılmaktadır.

3. HİPOTEZLER

Bu çalışmada sırasıyla aşağıdaki hipotezler test edilecektir:

Hipotez 1: İktidar partisine mensup olmayan parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımı daha yüksektir.

Hipotez 2: Parlamenterlerin temsil ettikleri ilin nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı payın artması ile çevresel yasama tekliflerine katılımı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 3: Bölgelerin parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımı üzerinde etkisi vardır.

Hipotez 4: Siyasal ideolojinin parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımı üzerinde etkisi vardır.

Hipotez 5: Parlamenterlerin demografik özellikleri ile çevresel yasama tekliflerine katılım arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu genel hipotez daha spesifik olarak şu önermeler altında incelenecektir;

i) Parlamenterlerin yaşı arttıkça çevresel yasama tekliflerine katılımı azalır.

ii) Parlamenterlerin eğitim düzeyi arttıkça çevresel yasama tekliflerine katılımı artar.

iii) Kadın parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılımı erkek parlamenterlere göre daha yüksektir.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezin dayandığı kavramsal çerçeve sunulmaktadır. Çevre ile ilgili sorunların çözümünde ulusal yasalar; genel ve herkesi bağlayıcı bir çerçeve çizer. Çevrenin korunması için yapılan yasa tekliflerinin kabulü ile ulusal düzeyde kurumları ve kişileri bağlayan yasal çerçevede belirlenmiş olur.

Demokratik bir siyasal sistemde parlamentoda, parlamenterler tarafından yasama teklifi verilerek oluşturulan yasalar, ulusal egemenliğin ve ulusun iradesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak gerçek anlamda yasama tekliflerinin tümü çeşitli faktörlerin etkisi altında hareket eden parlamenterlerin bireysel kararlarından başka bir şey değildir. Parlamenterler; yaş, eğitim, cinsiyet gibi demografik özelliklerinin, siyasi ideolojilerinin, temsil ettikleri illerin beklentileri ve çeşitli baskı gruplarının taleplerinden de etkilenebilirler (Arıkan vd., 2005; Marın vd., 2004).

Bu çalışmada 22. dönem TBMM'deki parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımları ile demografik, siyasi ve temsil ettikleri il ve bölgelere ait özellikler arasındaki ilişki bağımlılık teorisi ve ekolojik modernizasyon teorileri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Bağımlılık teorisi, 1960'lardan itibaren batılı ülkelerin, özellikle üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerle olan ilişkilerini eleştirel bir yaklaşımla inceleyen bir teoridir. Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin, ABD ve AB ülkeleri lehine ekonomik ve politik kararlar almasının sömürgeci bir yaklaşımın uzantısı olduğunu ve bu uzantının gelişmemiş ülkeler aleyhine olumsuz sonuçlar doğurabileceğini açıklamak için geliştirilmiştir (Moore, 2003: 351). Bu teoriye göre; gelişmemiş ülkelerin gelişmemesinin en önemli sebebi, gelişmiş ülkelerin bu ülkeler üzerindeki ekonomik ve politik etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda gelişmemiş ülkelere yapılan yardımların asıl amacı da aslında gelişmiş ülkeler tarafından bu ülkelerin dış borç ve ekonomik bağımlılıkla iktisadi kısaca alınmak istenmesidir. Gelişmiş ülkeler gelişmişliklerini sürdürebilmek için hammadde ve pazara ihtiyaç duyarken, gelişmemiş ülkeler ekonomik gelişimi arzulamakta, kaynaklarını gelişme uğrunda kullanmakta ve kaynaklarının yetmediği noktada gerekirse dış yardımlara başvurmaktadırlar. İşte bu noktada gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yaptıkları yardımlar, aslında kendi hammadde ve pazar ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Gelişmiş ülkeler tarafından sunulan kaynaklar, gelişmemiş ülkelere aktarılırken bazı taahhütler ya da karşılıklı antlaşmalar karşılığında yapılmaktadır. Sonuçta bu taahhütler ve antlaşmalar geliştirmekte olan ülkeleri ekonomik ve politik olarak dış yardımda bulunan ülkeler lehine bağımlı kılmaktadır (Yavillioğlu, 2002: 61-62).

Geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma öncelikleri ve bağımlılık ilişkilerinin, doğal kaynakların kullanımı ve bununla ilgili yasal düzenlemeleri de etkileyeceği düşünülebilir. Kalkınmasını gerçekleştirmek isteyen bir ülke çevrenin korunmasına daha duyarsız olabileceği ifade edilebilir (Israel, 2003: 5; Campion ve Shrum, 2002: 25). Gelişmiş ülkeler, bağımlı geliştirmekte olan ülkelerin kaynaklarını kullanırken buna engel olabilecek yasal, siyasal veya yönetsel sınırlandırmalarla karşılaşmak istemez ve bu tür engellerin ortaya çıkmaması için hükümetleri etkilemeye çalışabilirler (Çoban, 2004: 282). Sonuçta ister ülkenin kendi arzusu veya bağımlılık ilişkisinde bulundukları gelişmiş ülkelere gelen talep şeklinde olsun, ekonomik öncelikler ve ya hedefler çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu konuda Ignatow'un (2005) Türkiye üzerine yaptığı bir çalışma, bağımlılık ilişkisinin etkisini açıklamak anlamında aydınlatıcı olmaktadır.

Ignatow (2005: 661-663) çalışmasında Türkiye'deki insanların çevrenin korunması konusunda hükümetlerine kıyasla daha istekli olduklarını savunur. Demokratik bir siyasal sisteme sahip böyle bir ülkede, vatandaş taleplerinin siyasal kararlara da yansması beklenir. Ancak gözlemler çevre konusundaki hükümet politikaları ve uygulamalarının vatandaşların taleplerini tam olarak yansıtamadığı görülmektedir. Bunun bir paradoks olduğuna işaret eden yazar, konuyu bağımlılık teorisiyle açıklama çalışır. Buna göre ekonomik alanda elde edilecek kazanımlar, çevrenin korunması durumunda elde edilecek kazanımlardan daha önemli olmaktadır. Özellikle resmi ideoloji çerçevesinde sürdürülen popülist sanayi politikalarının başarısını, sanayileşmenin çevreye verdiği zararların önlenmesi için yürütülecek kampanyaları engelleyebilir. Dolayısıyla bu popülist politikaların devam ettirilmesi için çevre konusu ikinci plana itilmiş ve hükümetlerin bu politikaları yürütebilmek için aradığı mali kaynaklar bağımlılık ilişkisini güçlendirmiştir. Bu bağımlılık ilişkisi hükümetlerin çevre konusunda yürütecekleri politikaları da olumsuz etkilemektedir. Çünkü hükümetin, taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, dış borçlar, dış yatırımların özellikle çevrenin korunması konusunda yapılabilecekler noktasında bir sınırlandırma oluşturmaktadır. Bağımlılık ilişkisi içinde olan hükümet, muhalefet gibi olaylara daha popülist yaklaşamaz. Buna bağlı olarak muhalefet halkın taleplerini parlamentoya yansıtırken daha popülist davranacak ve bağımlılık ilişkisinin ortaya çıkardığı sınırlandırmaların etkisi altında kalmayacaktır. Oysa iktidar bağımlılık ilişkisi içinde popülist yaklaşımlardan kaçınacak ve bu da parlamentoda verilen yasama tekliflerine yansiyacaktır. Ancak bu sınırlandırmanın sadece Türkiye'de değil gelişme aşamasındaki tüm ülkelerde etkili olduğu söylenebilir.

Dolayısıyla bu çalışmanın bağımlılık teorisi ile olan ilişkisi ülkemizin ekonomik gelişmişliği noktasında ortaya çıkmaktadır. Ülkemizin gelişme aşamasında olduğu göz önüne alınırsa, bu şekilde ortaya çıkan bağımlılık ilişkisinin parlamentoda, iktidar ve muhalefette yer alan parlamenterlerin çevre konusundaki yasama faaliyetlerini etkileyebileceğini söyleyebiliriz. Ayrıca iktidar partisindeki parlamenterlerin tüm bu belirttiğimiz faktörlerin etkisi altında kaldığı ve bu faktörlerin siyasal iktidarı sınırlandırdığını ifade edebiliriz. İktidar partisinde yer alan parlamenterlerin üzerinde; taraf olunan uluslararası antlaşmalar ve dış yardımlar karşılığında verilen taahhütler bir bağımlılık ilişkisi oluşturmaktadır.

Ülkemizin ekonomik durumu ve uluslararası kredi kuruluşlarından elde edilen mali kaynaklar, kaynak sağlayan ülke ya da kuruluşlara olan bağımlılığı artırabilmektedir. Veya bu tip ülke ve kuruluşların bazı taleplerinin yerine getirilmesi ile mali yardımda bulunaabileceklerini belirtmesi durumunda, bağımlılık ilişkisinden söz edebiliriz. Örneğin ülkemizde, planlı dönemin başında ara malı ithalatının, dışa bağımlılığı artırdığını ve bunun önüne geçmek için yerli üretimin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu dönemde yaşanan kaynak sıkıntısını aşmak için uluslararası kuruluşlardan mali kaynak sağlanmasına rağmen, ara malı üretimini sağlayacak sanayinin kurulmasında başarısız olunmuştur. Bunun en önemli sebebi mali yardımda bulunan kuruluşların yardımı, yapılacak olan yatırımların kısıtlanması karşılığında yardımda bulunmayı taahhüt etmeleridir (Kepenek ve Yentürk, 2003: 195). Bu tip kuruluşların her mali yardımında, bu türden talepleri dayatması bağımlılık ilişkisini güçlendirmektedir.

Örneğimizi dikkate aldığımızda uluslararası kredi kuruluşunun, yatırımların kısıtlanması konusundaki ön şartı; yeni yatırım yapma konusundaki kararlar üzerinde etkili olacak ve bu konuda alınacak kararı sınırlandıracaktır. Böyle bir durumun çevre

konusunda da yaşanabileceğini söyleyebiliriz. Şöyle ki çevresel sorunların çözümünde ülkelerin; bu sorunlarla başa çıkabilmek için gereken düzeyde mali kaynağa sahip olması gerektiğini belirmiştik. Ülkemiz açısından, uluslararası kredi kuruluşlarından elde edilen kaynakların; hükümetin cari harcamalarında ve dış borç faiz ödemelerinde kullanılması, küresel piyasaların ulusal piyasa üzerindeki etkisi, kredi kuruluşlarının öne sürdüğü talepler sonucunda çevresel sorunlarla mücadele için yeterli düzeyde bir kaynak birikiminin sağlanmadığı söylenebilir (Kepenek ve Yentürk, 2003: 244-246).

Ülkemizde özellikle son elli yılda oluşturulan politikalarda sanayileşme arzusu ve bu arzunun kalkınma planları ile sürekli vurgulanması, hükümetler açısından sanayileşmeyi temel hedef haline getirmiştir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için hiçbir tavizde bulunulmayacağı kalkınma planların içeriğine bakılarak anlaşılabılır. Bu durum siyasal partilerin seçim öncesinde çevre konusundaki söylemlerinin; iktidar olunması ile niçin değiştiğini de açıklamaktadır. Seçim öncesinde çevrenin korunması konusuna yer veren partilerin, iktidara gelmesiyle söylemlerinin ve eylemlerinin örtüşmediğini görebiliriz. Bu durumda iktidara gelen partilerin daha gerçekçi davranarak bağımlılık ilişkisi çerçevesinde çevre konusunu geri plana ittikleri iddia edilebilir.

Çevre konusunda ortaya çıkabilecek bağımlılık ilişkisinin incelemesi, parlamenterlerin iktidarda olup olmamalarının etkisi araştırılarak yapılabilir. Taraf olunan uluslararası antlaşmalar, verilen taahhütler ve yürütülen ulusal politikalar çerçevesinde şekillenen bağımlılık ilişkisine dayanarak; çevrenin korunması ve çevresel sorunların çözümünde faaliyette bulunacak parlamenterlerden, iktidar partisine mensup olanların bu konudaki faaliyetlerinde bir sınırlandırma söz konusudur. İktidar partisine mensup olmayan parlamenterler üzerinde böyle bir sınırlandırma olmayacağından, çevre konusunda daha aktif rol alacaklardır. Çünkü iktidar partisine mensup olmayan parlamenterler, bağımlılık ilişkisinin etkisini altında değildiler ve onların yasama tekliflerine katılımları iktidar partisine mensup parlamenterlerinkinden daha yüksek olacaktır. Bağımlılık teorisine ilişkin bu değerlendirme ardından ekolojik modernizasyon teorisi ve bu çalışma ile olan ilişkisini inceleyebiliriz.

Ekolojik modernizasyon teorisi; 1980'lerin başında gündeme gelmiş ve 1984 yılındaki Çevre ve Ekonomi Konferansı'nda büyük bir destek görmüştür. Bu teori; sanayileşme ile çevre sorunlarının çözülebileceğini savunmaktadır. Sanayiciler, gelişmiş ve ileri teknolojileri kullanmak suretiyle, hem üretimin artırılmasını hem de olumsuz çevresel etkilerin azaltılmasını sağlayabilirler. Bu görüşü savunanlar, sanayileşmiş toplumların bu yöndeki hareketlerinin, insan faaliyetlerinin çevreye olan etkilerinin azaltılması ihtiyacının sonucu olarak kendiliğinden gelişen bir süreç içinde yaşanacağını belirtmektedirler (Buttel, 2000: 58).

Son yıllarda geri dönüşüm teknolojisinin büyük bir ilerleme göstermesi (geri dönüşümlü parçalara sahip otomobillerin üretilmesi gibi), motorlu taşıtlar için çevre kirliliğini en aza indirecek yakıtların kullanılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelim gibi gelişmeler, ekolojik modernizasyon teorisin öngörülerinin geçerliliğini ortaya koymaktadır (Buttel, 2000: 59). Ülkemizde, özellikle Dokuzuncu Kalkınma Planında, sanayide çevre dostu tekniklerin kullanılmasının istenmesi, ekolojik modernizasyon teorisinin ekonomik kalkınmayı planlayanlar tarafından da benimsendiğini söyleyebiliriz (DPT, 2006: 74).

Ekolojik modernizasyon teorisinin çıkış noktası ileri düzeyde bir sanayileşme olduğu anlaşılmaktadır. Çevrenin korunması için ülkelerin sanayileşmelerini tamamlamaları ve daha sonra çevrenin korunması yönünde bir teknolojinin geliştirilmesine yönelmeleri gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Ancak sanayileşme

arzusunun, gelişmekte olan ülkeler üzerinde bir bağımlılık ilişkisi ortaya çıkardığını ve bu ilişkinin çevrenin korunmasını ve iyileştirilmesini olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmiştik. Fakat gelişmekte olan ülkelerin, ortaya çıkan çevresel sorunların çözümü için gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Çünkü çevre sorunlarının çözümü için gereken tedbirler alınmadığında veya gereken müdahaleler yapılmadığında, bu sorunlar karmaşık bir hal alır ve çözümü güçleşir (Orhan ve Karahan, 2003: 4). Böyle bir durumda ekolojik modernizasyon teorisinin öngördüğü sanayileşme aşamasına ulaşmaya çalışan gelişmekte olan ülkeler için çevre konusunda yapılan veya yapılacak yasal düzenlemelerin, sanayileşme aşamasına ulaşmaya kadar çevreyi koruyucu bir etkide bulunacağı ve bu koruyucu etkinin aynı zamanda bağımlılık ilişkisinin çevre konusundaki olumsuz etkilerini de sınırlandırabileceği düşünülebilir. Şöyle ki, bağımlılık ilişkisi sonucunda kaynaklarını etkin kullanamayan, dış borçlar ve kredilerle dışa bağımlı hale gelen gelişmekte olan ülkeler, yasalarla etkin bir çevre koruma politikası geliştirebilirler. Böylece gelişmiş ülkelerin ya da uluslararası kredi kuruluşlarının çevreye zarar verebilecek taleplerinin, yasalara aykırılık gerekçesiyle önüne geçebilirler. Aynı zamanda yasal düzenlemeler, sanayileşme aşamasına ulaşmaya kadar ortaya çıkabilecek çevre sorunları karşısında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği ve çevreye zararlı davranışları cezalandırmak sureti ile çevreye daha fazla zarar verilmesini engelleyebilir.

Bu çalışmada parlamenterin ekolojik modernizasyon teorisi çerçevesinde, temsil ettikleri ilin GSYİH'tan aldığı payın artması ile çevre konusunda koruyucu etkiye sahip verilen yasama tekliflerinin de artacağı beklenmektedir. Bu noktada sanayileşme düzeyi yüksek olan illerden gelen parlamenterlerin çevrenin korunmasına daha fazla özen gösterecekleri söylenebilir. Şöyle ki, verilen çevresel yasama tekliflerinin fazla olması; o ilde sanayileşmeden kaynaklanan çevresel sorunların hissedilir derecede arttığını ve bu artışı engellemek için parlamenterler, seçildiği ile karşı temsil ve sorumluluğuna bağlı olarak harekete geçmek istemelerinin doğal sonucu olarak görülebilir.

Ülkemizde benzer iklim, bitki örtüsü, gelenek ve göreneklere sahip olan illerin gruplandırılması ile oluşturulan coğrafi bölgeleri de ekolojik modernizasyon teorisi çerçevesinde değerlendirebiliriz (Marın vd., 2004). Aynı bölgeden gelen parlamenterler, bölgelerinde yaşanan veya yaşanabilecek çevresel sorunlar karşısında gereken yasal düzenlemelerin yapılması için harekete geçebilirler. Ekolojik modernizasyon teorisi ile parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımının bir yerdeki çevresel sorunların hissedilir boyutlara ulaşmasıyla artacağını belirlemiştik. Böyle bir durumda bölgelerin çevresel yasama teklifleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada bu etki incelenmeye çalışılacaktır.

Ekolojik modernizasyon teorisi kapsamında değerlendirdiğimiz ve çevreyi koruyucu etkiye sahip yasal düzenlemeler gerçekleştirilirken parlamenterlerin bir takım faktörlerin etkisi altında kalabileceğini unutmamak gerekir. Bu faktörlerin siyasi ideoloji ve demografik özellikler olduğunu söyleyebiliriz.

Siyasi ideoloji, tutum ve davranışlarda kesinliği ve kararlılığı sağlar. Aynı ideolojiye mensup bireylerin bir sorun karşısında nasıl bir tutum ve davranışta bulunacağını, siyasi ideolojilerinin özelliklerine bakarak belirlenebilir veya aynı sorunla başka bir zamanda karşılaşılması durumunda aynı tutum ve davranışı sergileyebileceği sonucuna ulaşılabilir. Siyasi ideoloji, bireyin tartışmalı sorunlar karşısında katı bir tutum sergilemesine neden olabilir (Kışlalı, 2000: 117).

Çevrenin korunması konusunda alınabilecek kararlar, sonuçları itibarıyla tüm toplumu etkileyeceğinden, bu kararlar içeriği itibarıyla büyük yapısal dönüşümleri veya

düzenlemeleri beraberinde getirebilir. Ayrıca ekolojik modernizasyon teorisi çerçevesinde, çevreyi koruyucu etkiye sahip yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi için parlamenterlerin çevrenin korunması konusunda katı bir tutum sergilemeleri ile bu düzenlemelerin başarısı büyük ölçüde artırılabilir. Parlamenterlerin tutumlarındaki katılığı sağlayan faktörün siyasal ideoloji olduğu söylenebilir.

Sağ ve sol ideoloji olarak değerlendirdiğimiz ideoloji faktörünün, bu çalışmayla olan ilişkisi çevre konusunda yapılacak yasal düzenlemelerin boyutları konusunda ortaya çıkmaktadır. Çevrenin korunması ve çevresel sorunların çözümü konusunda gereken yasal düzenlemeler, mevcut durum üzerinde köklü bir değişiklik meydana getireceğinden bu değişikliği hangi ideoloji gerçekleştirebilir? Siyasi literatürde bu yapısal ve kurumsal değişimi gerçekleştirebilecek ideolojinin sol ideoloji olduğu iddia edilmektedir (Kışlalı, 2000: 267).

Çevre ve çevrenin korunması konusunda yapılan araştırmalarda bu açıkça görülmektedir. Önder (2003: 134) çalışmasında bu konuya yer vermiş ve çevre sorunlarına somut çözümlerin ve radikal fikirlerin sol ideoloji mensupları tarafından verildiğine dikkati çekmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada sağ ve sol ideolojiye mensup parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımı değerlendirilmiş olacaktır.

Bireysel tutum ve davranışlar üzerinde demografik özelliklerin önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Demografik özellikler içinde yaş, cinsiyet ve eğitimde görülen farklılıklar tutum ve davranışların şekillenmesinde temel faktörlerdir. Bu çalışmada belirlediğimiz demografik faktörlerin, parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımı ile ilişkisi incelenecektir.

Öncelikle yaş faktörüne bakacak olursak, genç yaştaki bireylerin değişime ve yeniliklere açık olması nedeniyle çevre konusunda daha duyarlı oldukları bilinmektedir (Kışlalı, 2000: 155; Alonso ve Mas, 2005: 4; Önder, 2003: 120). Buna bağlı olarak genç yaştaki parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının yüksek olması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz.

Cinsiyet tutum ve davranışlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar, benzer bir biçimde tutum ve davranışlar konusunda da yaşanmaktadır. Kadınların çevresel sorunlar karşısında erkeklere göre daha hassas olduğu konusunda birçok çalışma bulunmaktadır (Kışlalı, 2000: 168; Şama, 2003: 107; Alonso ve Mas, 2005: 5; Israel, 2005: 10). Bu çalışmada da parlamenterlerin cinsiyetinin, çevresel yasama tekliflerine katılımı üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

Çevre ve çevrenin korunmasında bireysel tutum ve davranışları zaman içinde evrimleştiren ve geliştiren en önemli faktörlerden biri eğitimidir. Eğitim seviyesi ile çevrenin korunmasına yönelik tutum ve davranışlar arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı bilinmektedir. Bireyin eğitim seviyesinin artmasıyla çevresel sorunlara karşında tutumlarında belirgin bir farklılaşma yaşandığı gözlemlenmiştir (Erten, 2006: 8; Ignatow, 2005: 649; Gonzalez ve Silveria, 1997: 98). Bu çalışma açısından eğitimle, çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişki; parlamenterlerin eğitim seviyesi yükseldikçe çevresel yasama tekliflerine katılımlarının da yüksek olması beklenir.

5. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, çevre ve çevrenin korunması konusunda yapılan daha önceki uygulamalı ve teorik çalışmalar ilgili başlıklar altında değerlendirilecektir. Bu bağlamda öncelikle çevre kavramının neyi ifade ettiği ve önemi üzerinde durulacaktır. Daha sonra çevrenin korunması konusunda parlamenterler üzerinde bir sınırlandırma oluşturabilecek, ulusal politikalar ve yasal düzenlemelerin ülkemizdeki durumu değerlendirilecektir. Son olarak çevrenin korunması konusundaki tutumlara etki eden faktörler; demografik, ekonomik ve siyasi faktörler şeklinde başlıklara ayrılmak suretiyle incelenecektir.

5.1. Çevre ve Çevre Korumanın Önemi

Kelime anlamı olarak çevre (ekoloji); Yunancada yaşamsal mekan, ikametgah anlamına gelen “okios” ile bilim anlamına gelen “logia” kelimelerinden türetilmiştir. Bir kavram olarak ilk kez 1866’da Alman bilim adamı E. Haeckel tarafından kullanılmıştır. Bu kavram, canlı varlıkların diğer canlı ve cansız varlıklarla olan ilişkilerini irdeleyen bir bilim dalını ifade etmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 38; Güney, 2004: 15; Karpuzcu, 1996: 1).

Bu kavramın daha kapsamlı bir tanımını şu şekilde yapabiliriz; aynı türden canlıların oluşturduğu sistemler ve bu türden sistemleri içinde barındıran en büyük sistemdir. Bu en büyük sisteme “ekosistem” adı verilmektedir. Ancak zamanla ekosistem içinde, insan sistemi diğer sistemlerden baskın bir hale gelmiş ve kendi çıkarları doğrultusunda diğer sistemlere müdahale etmeye başlamıştır. Bu müdahale sırasında diğer sistemlerin var oluşunu sorgulamış ve bu sistemlerden sınırsızca yararlanmayı düşünmüştür. Bu düşünce ve müdahalelere bağlı olarak insan sistemi, ekosistemin genel dengesini bozmuştur. Bozulan bu denge bugünkü çevre sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır (Ertürk, 1998: 45; Görmez, 2003: 12; Muslu, 2000: 2).

Dolayısıyla bu çalışmada çevre kavramı, insan sistemi dışındaki diğer sistemlerin yer aldığı tüm ekosistemi ifade etmektedir. Bu ekosistemin bozulan dengesi zamanla insan sistemi üzerinde olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde bu olumsuz sonuçlar, insan sisteminin devamlılığını tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Daha önce ekosistem için insan bir tehdit unsuru iken artık insan için, ekosistemin bozulan dengesinden kaynaklanan sorunlar bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Bu tehdit boyutları itibarıyla yıkıcı ve telafi edilemez sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu telafi edilemez ve yıkıcı sonuçların daha iyi anlaşılabilmesi için somut bir örnek verilmesi gerekirse doğal afetleri örnek olarak gösterebiliriz. Ekonomik olarak zengin ya da gelişmiş diye tanımlanabilecek ülkelerin (ABD, Japonya gibi) karşı karşıya kaldığı doğal afetlerin, bu ülkelerin beşeri ve ekonomik kaynakları üzerinde yol açtığı olumsuz sonuçlar, bu ülkeleri ekonomik, sosyal ve siyasal krizlere sürüklerken, dünya ekonomisinin genel seyrinin sekteye uğratabilmektedir. Böylesine olumsuz sonuçlar doğurabilen bir güçle başa çıkabilmek için çevre sorunlarının temelinde yatan olgunun doğru bir biçimde analiz edilmesi ve bu analiz neticesinde gereken tedbirlerin alınması gerekir.

Bu durumda çevre sorunlarını; insan faaliyetlerine bağlı olarak, hayati öneme sahip elementlerin (hava, su ve toprak gibi) yapısında meydana gelen bozulmalar ve insanların bu elementleri kendi çıkarları doğrultusunda sorumsuzca kullanmaları

neticesinde ortaya çıkan ve insan faaliyetleri ile düzeltilmesi hemen hemen imkansız olan sorunlardır şeklinde tanımlayabiliriz (Keleş ve Hamamcı, 2005: 99).

Çevresel sorunlar ansızın dünya gündemine gelmemiş aksine var olan bu sorunlar zamanla birikerek gözle görülür boyutlara ulaşmıştır. İlk başta doğa kirletici maddelerle mücadele ederken, gelişen teknoloji ve beraberinde gelen sanayileşmenin yarattığı olumsuzluklar karşısında doğa yenik düşmüştür. Yenilen doğa kendini kirletici maddelerin etkisinden kurtaramamış ve boyutları itibariyle bugünkü anlamda çevresel sorunlar ortaya çıkmıştır (Ökmen, 2004: 331).

Gürpınar (1992: 66–67), ilk insandan günümüze kadar uzanan bu süreçte, insanoğlunun çevreyi sürekli kendi arzusuna uygun olarak değiştirmek istemesine ve 20. yüzyıldan sonra artan nüfus ve sanayileşmeye bağlı olarak çevresel sorunların hissedilir boyutlara ulaştığına dikkat çekmiştir. Yazar çevre sorunlarının temelinde yatan olgunun sanayileşmeden kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Çevre sorunlarının kaynağını büyük ölçüde sanayileşmeye dayandırmak yerinde bir tespittir. Sanayi tesisleri; doğadan elde edilen ham maddeleri işleyerek ürün elde etmek ve bu ürünleri pazarlayarak tüketilmesini sağlamayı amaç edinmiştir. Ancak bu süreçte çevre kirliliğine sebep olan kısmı, üretim sürecinde kirletici maddelerin çevreye bırakılması ve tüketim aşamasından sonra atıkları yok etme işinin doğaya verilmesidir (İlkin ve Alkin, 1991: 2). Çevre sorunlarına neden olan en önemli olgu sanayileşme ise, tüm toplumları sanayileşmeye teşvik eden ve sanayileşmeyi vazgeçilmez kılan nedir?

İşte bu noktada Lavik (2002; 20) çalışmasında sanayileşmenin dolayısıyla, çevre sorunlarının temelinde yatan olgunun tüketim olduğuna dikkati çekmiştir. Kapitalist düzenin devamını sağlayan; bir hastalık gibi diğer toplumları da etkisi altına alması ve çevre sorunlarının bugünkü boyutlara ulaşmasının belkide en önemli sebebi tüketimdir. Sürekli artan tüketim neticesinde kıt olan kaynakların, gereğinden fazla kullanıldığına ve bunun da doğada geri dönüşü olmayan zararlara neden olduğunu belirtmiştir. Yazar çözüm olarak çalışmasında geri dönüşüm üzerinde durmuş ve ancak bu yolla atıkların çevreye verdiği tahribatın, kıt kaynakların kullanımında tasarruf sağlanmasına ve geri dönüşüm ile birlikte gelişecek olan teknoloji ile çevre tahribatının önüne geçilebileceğini savunmuştur.

Çevresel sorunların çözümünü sağlayacak bir teknoloji geliştirilebilir, fakat insanları böyle bir teknolojinin kullanılması yönünde teşvik etmek zordur. Böyle bir teknoloji tam anlamıyla gelişinceye kadar üzerinde önemle durulması gereken; tüm canlıların yaşamlarını devam ettirebileceği uygun bir ortamda yaşamaya haklarının olduğunun unutulmamasıdır. Bu konuda insanlara düşen en önemli görev, diğer canlıların bu haklarına saygı göstermektir. Dünyanın yalnızca bize ait olmadığı aynı zamanda gelecek nesillere de ait olduğunu göz önünde bulundurmalıyız. Çevre yalnızca insan ömrü ile sınırlı değildir. Dolayısıyla doğal kaynakların kullanımında son derece rasyonel olunması gerekir, çünkü aynı kaynaklardan gelecek nesillerinde istifade edeceklerdir. Gelecek nesillerin doğal kaynaklardan istifade edeceği düşüncesi, bireyler üzerinde bir otokontrol mekanizması oluşturabilir (Kraft, 2004: 56-57).

Bu konuda Ünder (1996; 137) ve Desjardins (2006;172) çalışmalarında; gelecek nesillere karşı kendilerini sorumlu hisseden bireyler, yapmış olduklar eylemlerden gelecek nesillerin etkilenebileceğini düşünüyorlarsa, gelecek neslin yaşamını tehlikeye atabilecek tutum ve davranışlardan kaçınmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Mevcut olan tüm kaynaklardan sonraki nesillerde faydalanacağından, tüm bu kaynakları gerektiği ölçüde israf etmeden ve bu kaynakların kullanılamaz hale getirecek veya kirliliğine sebep olacak eylemlerden şiddetle kaçınmaları gerekmektedir.

Bu durumda sanayi faaliyetlerle üretilmeyecek doğal kaynakların, toplum yararına rasyonel bir biçimde kullanılması gerekliliği üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Doğal kaynakların tekrar üretimi söz konusu olmayacağından, kaynak kullanımının seviyesi ile doğanın bu kaynakları yeniden üretim kapasitesinin zorlanmamalıdır. Doğal kaynaklar ne kadar az kullanılırsa çevreye verilen zararda o kadar azalır. Ancak tüm insanların eşit bir biçimde yararlanması gerektiği bu kaynaklar üzerinde bir sınırlama getirmek ve buna aykırı hareket edenleri etkili bir biçimde cezalandırma, üzerinde tartışılması gereken başka bir konudur (Çetin, 2006: 3–4).

Çevre sorunlarının temelinde yatan olguya ilişkin farklı bir düşüncede bulunan Bıçkıcı (2001: 39) çalışmasında, çevre sorunlarının temelinde yatan olgunun “mülkiyet” olduğunu öne sürmüştür. Doğal kaynakların mülkiyet hakkının ortak olmasının sorunları çözmede etkili olmadığını belirtmiştir. Ortak mülkiyete konu olan bir nesneye zarar verilmesi halinde bu nesneye ait hakları kimin koruyacağı konusundaki sorun, etkili bir çevre politikasının uygulanmasını engellemektedir. Bu durumda kirletenin yanına kar kaldığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu ortak mülkiyetin koruyucu ve savunucunun devlet ya da devletin toplum adına görevlendireceği bir yönetim birimi ile çevrenin korunması konusunda etkili bir politika izlenebileceğini belirtmiştir. Ancak devletin ekonomik ilişkileri, topluma karşı olan sorumluluğu ve yönetim yapısından kaynaklanan sorunlar, devleti bu konuda sınırlandırabilir. Oysa devlet içinde özerk bir statüye sahip bir yönetim örgütü bu konuda daha etkili olabilir.

Ayrı bir yönetim biriminin kurulması noktasında benzer bir tavsiyede bulunan Görmez’e (2003: 37) göre; sanayileşmenin, çevre konusunda gereken tedbirlerin alınmasını engelleyebileceğini belirtmiştir. Bu engellemeyi ise sanayileşmenin, yönetim yapısında meydana getireceği aşırı merkezileşmeye ve merkezileşmenin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçlara bağlamıştır. Çevre sorunlarının çözümü için yönetim yapısının merkezileşmeden arındırılması gerektiğine değinmiştir. Çevre sorunları ile mücadele için oluşturulacak birimin özerk yapıda olması gerektiği şeklinde bir çözüm önerisi sunmuştur. Ancak çevre sorunlarının çözümü için gerekli olan bir ya da birden fazla kuruma veya kuruluşa tanınacak özerklik midir? Sorun bu kadar basit olmamakla birlikte daha karmaşık bir halde olduğu söylenebilir.

Bu duruma ilişkin farklı bir noktaya dikkat çeken Erten (2006: 3) çalışmasında, çevre sorunlarının en büyük özelliğinin yerel değil küresel olmasından kaynaklandığını öne sürmüştür. Bir ülkenin çevre üzerindeki olumsuz faaliyetlerinden sadece o ülke etkilenmemekte, diğer tüm ülkelerde bu faaliyetlerden olumsuz yönde etkilenmektedir. Bundan dolayı çevrenin korunması yalnızca çevreci grupların ya da hükümetlerin görevi olmadığını, toplumu oluşturan tüm bireylerin bu konuda gereken hassasiyeti göstermesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Fakat bu konuda bireylere bu kadar sorumluluk verilmesi ne kadar doğrudur. Bireysel sorumluluğun yanında, toplumu oluşturan kurumlar da eşit bir sorumluluğa sahip olmalıdırlar. Bireylerin veya toplumsal kuruluşların dikkatsizlik, ihmal veya kasıtlı bir biçimde çevreye verebilecekleri zararları göz önüne alarak, orantılı bir caydırma ve cezalandırma mekanizmalarının oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir (Karpuzcu, 1996: 2). Ancak hangi yolla gerçekleştirilebilir? Eğer böyle bir yol bulunsa bile, toplumu oluşturan bireyleri bu konuda ortak hareketi sağlayacak nasıl bir araç kullanılmalıdır? Elbette ki böyle bir araç için bireysel inisiyatif söz konusu olmamalıdır.

Demokratik bir toplumda toplumu oluşturan bireylerin anı yönde hareket etmesini sağlayacak ve aykırı hareketleri cezalandıracak en önemli araç, yasama

organınca oluşturulan yasalardır. Yasalar aynı zamanda hukuk devletinin de meşruluğunun temelini oluşturmaktadır (Gözübüyük, 2000: 163). Dolayısıyla yasama organının faaliyetleri, çevre sorunları ile mücadelede etkinlik ve verimlik açısından son derece önemlidir. Bireylere, toplumlara ve devletlere düşen en önemli görev çevreyi korumak ve çevre sorunları ile mücadele etmektir.

5.2. Çevre Korumada Ulusal Politikalar ve Önemi

Çevre politikasını; “Bir ülkenin çevre konusundaki tercih ve hedeflerinin belirlenmesidir (Alım, 2006: 602).” şeklinde tanımlayabiliriz. Ancak bu politikanın esas amacı, çevre sorunları ile mücadele ve çevreye daha fazla zarar vermemek için onu korumak olmalıdır.

Bir başka tanıma göre ise çevre politikası; insan sağlığını koruyarak, insan yaşamının ihtiyaç duyduğu çevreyi oluşturmak; toprağı, havayı, suyu, bitki ve hayvanları; insan faaliyetlerinin zararlı etkilerinden korumak ve insan faaliyetleri neticesinde meydana gelen zararları ortadan kaldırmak için alınması gereken tedbirler dizisidir (Budak, 2000: 22).

Dolayısıyla çevre politikası ile anlaşılması gereken, bir ülkenin çevre sorunlarına yönelik tercih ve hedeflerinin bütünüdür. Ülkelerin içine bulunduğu coğrafya, kültür, ekonomik gelişmişlik gibi şartlara bağlı olarak farklı hedeflere yönelmiş olan çevre politikaları, çevre sorunlarının çözümü gibi ortak bir noktada birleşmektedir. Böylece çevre politikalarının ulusal olmadığı aynı zamanda uluslararası bir boyuta da sahip olduğu anlaşılmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005: 327–328).

İnsanların sağlık, refah ve mutlulukları ile canlı ve cansız varlıkların korunması ve gelecek yaşamın güvence altına alınması için doğru bir çevre politikasının oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulacak çevre politikaları hem ekonomik hemde sosyal olarak desteklenmelidir. Aksi takdirde soyut bir düşünceden ileriye gidemez ve oluşturulan çevre politikaları başarıya ulaşamaz (Budak, 2000: 25).

Çevre politikaları belirlenirken; belirli çıkar guruplarının istekleri doğrultusunda olmayan, uzun dönemi kapsayan, yönetim sürecindeki tüm aktörlerin görev alacağı, sorumluluğun paylaştırıldığı, merkezi yönetim, yerel yönetim, meslek odaları, özel kesim, gönüllü örgütlerin ve bireylerin katılımı ile gerçekleştirilecek uzlaşının sağlanması gerekir. Tüm tarafları bağlayan böyle bir uzlaşma aynı zamanda çevre sorunları ile mücadelede etkinlik sağlanması açısından da oldukça önemlidir (Ökmen, 2003: 98).

Çevre sorunları ile mücadelede başarılı sonuçlar alınması için ulusal çevre politikaları oluşturulmalı, geliştirilmeli, kalıcılık ve kararlılığı sağlanmalı ve daha sonra bu politikaların uluslararası çevre politikalarına entegrasyonu sağlanmalıdır. Buna bağlı olarak toplumu ve toplumsal yaşantıyı ilgilendiren, çözümü uzun vade de gerçekleştirilecek olan çevre sorunlarında katılım ve karşılıklı uzlaşının sağlanması da oldukça önemlidir (Talu, 2004: 3).

Bu durumda çevre politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında en önemli ilkenin “katılım” olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Merkezi yönetim yapısının; çevre sorunlarının çözümü için kullanılacak kaynakların rasyonel biçimde kullanılmasına engel olmasına ve ulusal ölçekteki politikaların siyasi süreçte tarafsızlığının tehlikeye düşmesi üzerinde önemle durulması gereken konulardan biridir. Dolayısıyla böyle bir durumda, merkezi yönetim yapısının etkisinin en aza indirilmesi için yapılması gereken, yerel yönetim yapısının, merkezi yönetim yapısının yerine geçmesinin sağlanmasıdır (Ceritli, 2001: 219). Ancak yönetim yapısının değiştirilmesi

gibi bu denli radikal bir değişime gidilmeden de bazı reformlarla bu durum düzeltilebileceği söylenebilir.

Konuyu farklı bir yönden değerlendiren Keleş (1997: 279–280), ülkemizde çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında en önemli eksikliğin, halkla yönetim arasındaki eksik diyalogdan kaynaklandığını belirtmiştir. Bu eksiklikten dolayı kararların tek taraflı alındığı ve uygulamada birçok zorluk yaşandığına dikkati çekmiştir. Toplum tarafından benimsenmeyen politikaların uygulanması ve bu politikaların angarya şeklinde algılanmasının gereken etkinlikten uzak olacağını belirtmiştir.

Çevre sorunlarının en önemli nedeninin sanayileşme olduğunu daha önce değinmiştik. Sanayileşme ve beraberinde gelen çevre sorunları ülkemizde 1970’lerden sonra belirgin bir hal almıştır. Batılı ülkelerin aksine ülkemizde sanayileşme geç yaşandığından, çevre sorunlarına ilişkin konular batıya göre farklı bir biçimde şekillenmiştir. Ülkemizin çevre politikasının anlaşılması için; kalkınma planlarında çevre politikaları ve Anayasa ve yasal düzenlemelerde çevre koruma politikalarının gelişiminin irdelenmesi gerekmektedir (Ökmen, 2004: 357).

5.2.1. Kalkınma Planlarında Çevre Koruma Politikaları

Bilindiği üzere kalkınma planları; kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Kalkınma planlarının bu niteliğinden dolayı, çevre politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli bir yere sahiptir.

Birinci Kalkınma Planında (1963–1967) çevre konusunda özellikle kentleşme alanında yaşanan ve yaşanabilecek sorunlar üzerinde durulduğu görülmektedir. Kırsal alanlarda kamusal mal ve hizmetlerin yeterince sunulamaması ve daha önceki dönemde tarımda yaşanan hızlı makineleşmeye bağlı olarak ekilebilir arazi kapasitesine ulaşılmasının kırsal alanlarda işsizlik sorununu ortaya çıkardığı ve bu işsizliğin bir sonucu olarak köyden kente doğru göçün yaşandığı belirtilmiştir. Köyden kente yaşanan göç ile kentlerde; altyapı yetersizlikleri ve gecekondulaşmanın olumsuz sonuçlarına dikkat çekilmiştir. Bunu engellemek için kırsal alanlara yapılacak yatırımların artırılmasıyla olası bir göç hareketinin önüne geçilmek istenmiştir. Birinci plan tüm olumsuzlukların hızlı nüfus artışından kaynaklandığını ve bu artışın bir an önce kontrol altına alınması gerektiği üzerinde durmuştur (DPT, 1963: 24-27).

İkinci Kalkınma Planında (1968-1972) hedef olarak gösterilen büyüme hızına ulaşabilmek için geleneksel üretimden vazgeçilerek seri üretim sağlayacak sanayileşmenin desteklenmesi amaçlanmış ve sanayileşme olumlu ya da olumsuz bir biçimde desteklenmiştir. Bu dönemde köyden kente yaşanan göç büyük bir ivme kazanmış, konut ve istihdam sorunu çözümü bekleyen sorunlar arasında ilk sırada yer almıştır. İkinci plan çevre konusuna; çevre sağlığı noktasında yaklaşmış ve çevre sağlığının korunması için kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliğine dikkat çekilmiştir (DPT, 1967: 57-59).

İlk iki planda çevre konusunda bazı çelişkiler yaşandığı görülmektedir. Birinci Kalkınma Planında (1963–1967) hızlı kentleşmenin durdurulması konusuna yer verilmesi çevre sorunlarında önem verildiğini göstermektedir. Birinci Kalkınma Planın aksine İkinci Kalkınma Planında (1968-1972); sanayileşmenin desteklenmesiyle hızlı kentleşmeden, sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücünün bu yolla sağlanmasının amaçlanması, ilerleyen yıllarda çevre sorunlarının ülkemizde belirgin bir şekilde görülmesinin nedeni olduğunu söyleyebiliriz (Kepenek ve Yentürk, 2003: 145-147).

Çevre sorunlarının Üçüncü Kalkınma Planı (1973–1977) ile ülke gündemine girdiğini söyleyebiliriz. Hızlı kentleşme ve sanayileşme ile ortaya çıkan hava kirliliği gibi sorunlar, ülkenin çevresel sorunlarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Hızlı kentleşme neticesinde altyapı yetersizlikleri ve arsa spekülasyonları kentsel alanları sağlıklı bir yapılaşmaya sürüklemiştir. Artan sanayileşme köyden kente yaşanan göçü daha da hızlandırmıştır. Çevre konusunda ortaya çıkan sorunların sebebi; düzensiz kentleşme, mali güçlükler ve eğitimdeki yetersizlikler olarak gösterilmiştir. Ayrıca planda ekonomik kalkınmanın ne şekilde olursa olsun gerçekleştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Kalkınmanın ise tek yolu olarak sanayileşme gösterilmiştir. Sanayileşmeden taviz verebilecek herhangi bir adım atılmayacağı, üzerinde önemle durulan konulardan biridir (DPT, 1973: 106-113).

Keleş ve Hamamcı (2005: 336) çalışmalarında; bu dönemde yaşanan çevre sorunlarının da etkisiyle, çevre sorunlarının planlı bir şekilde incelenmesinin yolunun açıldığını belirtmişlerdir. Ancak Üçüncü Kalkınma Planının; sanayileşerek kalkınmayı engelleyecek herhangi bir yükümlülüğün kabul edilemeyeceğini belirtmesi, aslında sonraki dönemlerde karmaşık bir hal alacak çevresel sorunların çözümünde önemli bir adımın atılamamasının en önemli sebeplerinden biri olarak görmektedirler.

Dördüncü Kalkınma Planında (1979–1983) çevre konusunda geniş yer verilmiştir. Bu dönemde toplumsal değişimle kentsel alanların sınırlarının genişlemesiyle, doğal ve tarihi çevrenin sürekli olarak zarar gördüğünü ve bunu önlemek için bu gibi yerlerin koruma altına alınarak iç ve dış turizme yönelik değerlendirilmesi öngörülmüştür. Ayrıca çevrenin korunması konusunda; politikaların oluşturulması ve kararların uygulanmasında yerel yönetimlere ağırlık verileceği ve bu konuda çalışacak vakıf, dernek ve gönüllü kuruluşların özendirileceği belirtilmiştir. Çevre sorunları ile mücadelenin uzun dönemde uygulanacak politikalarla mümkün olacağı üzerinde durulmuştur (DPT, 1979: 295).

Görmez (2003: 151) dördüncü planın; insan ve çevre ile olan ilişkilerin sağlıklı bir biçimde geliştirilmesi, tarihi ve kültürel zenginliklerin korunmasının ilk defa kalkınma planı içinde yer alması ve bir başlık altında yer verilmiş olmasından dolayı ilk üç plana göre daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Dördüncü planla çevre sorunlarının, belirgin bir hal aldığı ve bu sorunlara karşı kayıtsız kalmamayacağının hassasiyetine değinilmiştir.

Beşinci Kalkınma Planında (1985–1989), önceki planlara göre çevre sorunlarına biraz daha kapsamlı yer verilmiş ve mevcut sorunlar özetlenmiştir. Bu dönemde doğal ve kültürel çevrenin korunma stratejileri ile turizmi geliştirme stratejilerinin bütünleştirilmesinin gerekliliğine yer verilmiştir. Böylece bu gibi yerlerde yapılması gerekli restorasyon faaliyetlerinin önü açılmıştır. Su kirlenmesinin aşırı olduğu yerlerde sanayi tesislerinin tasfiyesi edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yapılacak olan herhangi bir yatırımın tüm aşamalarında (ön izin, tesis izni, proje değerlendirme gibi) çevre faktörü değerlendirilecek ve sanayi atıklarının denetleneceği üzerinde durulmuştur. İlk defa çevre sorunlarının çözümünde gerekli olan araştırma ve geliştirme faaliyetleri için üniversite ve diğer kuruluşların destekleneceğine yer verilmiştir. Bu da çevresel sorunların çözümünde; yerel ve gönüllü kuruluşların yanında, artık devlet kuruluşlarının da dahil edilmesi ile etkin bir çözüm yolunun bulunmak istendiğini göstermektedir (DPT, 1985: 171).

Keleş ve Hamamcı (2005: 338), beşinci planı önceki planlardan ayıran önemli bir özelliğinin; çevre sorunları ile mücadelenin yanında, mevcut kaynaklardan gelecek nesillerinde faydalanması için en iyi şekilde korumak ve geliştirmek ilkesine yer

vermesi olduğunu belirtmişlerdir. Bu özelliğin, planın uygulanma dönemi de dikkate alındığında, sürdürülebilir kalkınma anlayışının bir yansıması olduğunu söyleyebiliriz. Ancak beşinci planın; çevre politikasının sadece çevre kirliliği ile mücadele olmayan aksine daha kapsamlı ve etkili bir politika olması gerektiğini vurgulaması açısından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Altıncı Kalkınma Planı (1990-1994) çevre konusunda büyük ölçüde döneminin izlerini yansıttığını söyleyebiliriz. Uygulanacak teşvik politikalarında ve sanayi kuruluşları için sağlanacak kredilerde çevre kirliliğinin önlenmesi için gereken hassasiyetin gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Artan motorlu taşıt sayısına bağlı olarak, egzoz gazlarına ilişkin yasal önlemlerin alınmasının gerekli olduğu görülmektedir. Bu dönemde kentleşme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan atıklar ve çevreye verdiği zararlar dikkate alınarak belediyelerin, düzenli katı atık depolama sahalarının belirlenmesi ve işlenmesinde uygulanacak esasların düzenlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca sanayi kuruluşları için arıtma tesisi kurma şartı getirilmiştir. Bu dönemde AB çevre politikalarına uyum için gerekli çalışmaların sürdürüleceği belirtilmiştir (DPT, 1990: 312-317).

Görmez (2003: 152) çalışmasında altıncı planın, Bakanlıklara kendi görev alanlarında çevrenin korunması ve geliştirilmesinden sorumlu olduğuna dair uygulamaya dönük bir ilkeye yer vermesi bakımından önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Bu konuda oluşturulacak Çevre Genel Müdürlüğü'nün çevre politikalarının uygulanmasından ve bu konuda bakanlıklar arası koordinasyonun sağlanmasından sorumlu olacağına yer verilmesi uygulamaya dönük idari düzenlemelerin önemini göstermektedir.

Yedinci Kalkınma Planında (1996-2000), çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusu eleştirel bir yaklaşım içinde ele alınmıştır. Çıkarılan Çevre Yasası'nın ilgili kuruluşlar arasındaki yetki ve sorumluluk paylaşımındaki belirsizlik ve yetersizliklerin çevre konusunda gereken etkenliği sağlayamadığı belirtilmiştir. Ayrıca yasal düzenlemelerin cezalar konusundaki yetersizliklerine dikkat çekilmiştir. Yasa ile denetim ve yatırım yapma görevi verilen belediye ve mülki idare amirlerinin gerekli; kaynak, personel, donanım ve altyapı yetersizliklerine bağlı olarak beklenen verimin alınmadığı üzerinde durulmuştur. Mevcut olan yasal düzenlemelerinde kapsamlarının genişletilmesi ve güncellenmesi açısından gerekli düzenlemelerin yapılmasına değinilmiştir. İlk defa katılım unsuruna yer verilerek vatandaşların çevre konusundaki oluşturulacak politikalara ve alınacak kararlara katılımlarının sağlanması gerektiği belirtilmiştir (DPT, 1996: 189-194).

Ertürk (1998: 290) çalışmasında yedinci planı daha önceki planlardan ayıran en önemli özellik; mevcut düzenlemeleri ve yapıyı eleştirmesi ve çevre konusunda uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülüklerimizin yerine getirileceğini belirtmesi noktasındadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının bu planla çevre konusunda iyice bütünleştiği görülmektedir. Ayrıca diğer planların aksine yasal boşlukların giderilmesi ve daha fazla yasal düzenlemenin yapılması konusunda ısrarcı bir tutum içinde bulunulduğu görülmektedir.

Sekizinci Kalkınma Planında (2001-2005) bir önceki planda oldu gibi eleştirel yaklaşımın devam ettiği görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kapsamında yapılan düzenlemelerle sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilemeyeceği belirtilmiştir. Sanayi tesislerinde çevre dostu teknolojilerin kullanılmasının özendirilmesi amaçlanmaktadır. Çevre ile ilgili veri ve bilgi erişim sistemlerinin oluşturulması ve bu sistemlerden elde edilecek sonuçlara göre gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. İlk

defa sera gazı emisyonlarını kontrol etmek, azaltmak ve enerji verimliliğini artırmak için tasarruf yapılması gerektiğine yer verilmiştir (DPT, 2000: 187-189).

Keleş ve Hamamcı (2005: 342-343) çalışmalarında sekizinci planın çevre sorunlarından ziyade; eğitim eksikliği, katılım ve yerel yönetimlerin çevre ve çevrenin korunması konusundaki eksikliklerine, doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınma kapsamında değerlendirildiği üzerinde durmuştur. Çevrenin korunması konusunda sekizinci plan döneminde, AB oldukça etkili olmuş ve çevre konusunda AB ölçülerine uygunluk sağlamanın önemi vurgulanmıştır. AB sürecindeki bu düzenlemeler çevre konusunda oluşturulacak politikalara; yönetim birimlerinin ve vatandaşların katılımını sağlamaktan oldukça uzak, tamamen dayatma şeklinde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmasa gerekir.

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013), çevrenin korunması için AB norm ve standartlarına ulaşılması ve uyum sürecinde belirlenen hukuki düzenlemelerin güncelleştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Çevre sorunları ile mücadelede etkinlik sağlanması için araştırma ve geliştirme çalışmalarının destekleneceği ve buna bağlı olarak geri dönüşüm teknolojinin etkin olarak kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Çevre sorunları ile mücadelede diğer planların aksine, yerel yönetim birimlerine daha fazla sorumluluk yüklendiği görülmektedir. Çevre kirliliğine sebep olanlara uygulanacak cezalarda; kirlüten ve kullanan öder anlayışının benimsendiği ve bu konuda gerçekleştirilecek düzenlemelerin kesintiye uğratılmadan (aff gibi) devam ettirileceği görülmektedir. Çevre konusunda taraf olunan uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirileceği üzerinde durulmuştur (DPT, 2006: 73-74).

Kalkınma planları ulusal politikalar oluşturulması noktasında büyük önem arz etmektedir. Bu planların kamu kesimi için emredici nitelikte olduğuna daha önce değinmiştik. Emredici nitelikteki bu planlarda çevre ve çevre sorunları konusunda gereken hassasiyetin gösterilmediğini söyleyebiliriz. Bugün ülkemizde yaşanan çevresel sorunların özellikle ilk dört plan döneminde ortaya çıktığı görülmektedir. Kalkınma arzusu ve sanayileşme çevresel sorunları hissedilir boyutlara taşınmıştır. Eğer bu dönemde gereken tedbirler alınabilseydi veya çevreye karşı daha duyarlı olunabilseydi, çevre sorunlarının olumsuz etkileri bu gün bu kadar güçlü olmayabilirdi.

Kalkınma planlarının gerçek anlamda çevre politikası için ön görülen bütünlükten yoksun olduğunu da söyleyebiliriz. Bunun sebebinin ise sanayileşme ve kalkınma için gereğinden çok taviz verilmesine bağlamak yanlış olmasa gerekir. Ayrıca kalkınma planlarının içerdiği dönemi yönlendirmesi gerekirken, dönemin şartlarının kalkınma planlarını yönlendirdiği görülmektedir. Bu durumda her planda sıralanan hedefler farklılık göstermiş ve çevre sorunlarının tam bir sınırı çizilememiştir. Planlar çevre konusundaki önemli noktaları ve uygulamadaki güçlükleri eleştirmiş, ancak bu sorunların nasıl aşılması gerektiği konusunda çözüm önerisinde bulunmamıştır. Böylece kalkınma planlarında yer alan hedeflerin soyut kaldığını söyleyebiliriz.

Çevre sorunları kısa dönemde ortaya çıkarken, bu sorunların çözümü uzun dönemde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kalkınma planları ile işaret edilen çevresel sorunların çözümünde gereken başarının sağlanamamasını, kalkınma planlarının kısa dönem için hazırlanmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Kısa dönem için hazırlanan bu planlarla, çevre sorunlarının çözümü için gereken uzun dönemli mücadelenin verilememesini, planların beş yıllık dönemler için hazırlanmasına bağlayabiliriz. Çevre politikalarının, kalkınma planlarından bağımsız bir biçimde ele

alınmasını ve uzun dönemi de kapsayan bir anlayışla oluşturulması, çevre politikasının başarıya ulaşmasına katkı sağlayabilir (Görmez, 2003:172). Uzun dönemli bir çevre politikası, kalkınma planlarına dönemler halinde yansıtılabilir. Sanayileşme uğruna çevre konusu ikinci plana itilmemeli ve çevresel sorunların çözümünü sağlayacak uygulamalardan taviz verilmemelidir. Bu durumda kalkınma planları ile belirtilen hedeflere bağlı olarak siyasal iktidarın kararlarında bir sınırlandırma yaşanacağını söylenebiliriz. Bu sınırlandırmaya kalkınma planlarında yer alan ulusal politikalar sebep olmaktadır.

5.2.2. Anayasa ve Yasal Düzenlemelerde Çevre Koruma Politikaları

Yasalar; toplumu ve devleti, yapılması ve yapılmaması gerekenler konusunda karşılıklı bağlayıcılığı olan yazılı kurallardır. Tüm bu kuralları kapsayan ve bu kuralların üzerinde yer alan Anayasa, kendinden sonra yapılacak yasaların Anayasaya uygun olması gereken metinlerdir. Dolayısıyla Anayasalar için bir pusula benzetmesini yapmak yanlış olmasa gerekir.

Anayasamız çevre ve çevrenin korunmasını 56. maddede; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir (Pınar, 2002: 70).” şeklinde tanımlamaktadır. Vatandaşların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamalarının hak olduğunun belirtilmesi ile vatandaşlar bu haklarının korunmasını Devlettten talep edebileceklerdir. Böyle bir talebe bağlı olarak, Devletin çevre ve çevrenin korunması konusunda harekete geçirilebilmesi için gereken inisiyatifin de vatandaşlarda olduğunu söyleyebiliriz.

Anayasamız çevre ve çevrenin korunması konusuna sadece 56. maddede yer vermemiş birçok maddede bu konuya dolaylı bir biçimde değinmiştir. Anayasamızın; 43. maddede kıyıların korunmasına, 44. maddede toprağın verimli kullanılmasına, 45.maddede tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmasının önlenmesi, 63. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına, 169. maddesinde ormanların korunması konusundaki düzenlemeleri örnek olarak gösterebiliriz (Pınar, 2002: 57-191).

Çevre konusunda ülkemizde önemli bir diğer düzenlemede Çevre Yasasıdır. Çevre yasasıyla; doğal kaynakların, bitki ve hayvan varlığının, tarihi ve kültürel yapıların kullanılması, korunması ve iyileştirilmesi düzenlenmek istenmiştir. Ayrıca bu yasa çevre ve çevrenin korunması konusunda getirilen yasaklara uyulmaması halinde verilecek cezaları da düzenlemiştir. Çevre Yasasının daha kapsayıcı ve uygulamaya dönük olduğu söylenebilir (Özmen, 2007: 5-55).

Bu çalışmada önemli bir yere sahip olan başka bir yasal düzenlemede Milli Parklar Yasasıdır. Milli Parklar Yasası’na göre bir yerin milli park olması için; ender bulunan canlı ve cansız değerleriyle; korumaya, dinlenmeye ve turizm alanlarına sahip olması gerekir. Ülkemizde milli parklar üzerindeki hakların korunması ve kullanılmasında Orman Bakanlığı yetkili idare kılınmıştır. Böylece milli parkların ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır (Özmen, 2007: 184-208).

Demirayak (2002, 20), ülkemizin coğrafi konumu ve sahip olduğu doğal zenginlikler itibarıyla milli parkların birçok hayvan ve bitki türüne ev sahipliği yaptığını belirtmiştir. Bu hayvan ve bitkilerden bazılarının türlerinin yok olma aşamasında olduğunu ve bunun içinde hem toplumun hemde hükümetin acilen önlem alması gerektiği üzerinde durmuştur. Bitki ve hayvan türlerinin korunması için en etkili yolun milli parklar olduğuna dikkati çekmiştir. Çünkü milli park alanlarında bitki ve hayvan

türlerine karşı işlenecek suçlarda cezalar artırılmakta ve bu da bireyler üzerinde caydırıcı olabilmektedir. Milli parkların oluşturulmasıyla birçok bitki ve hayvan türünün korunma altına alınacağına ve biyolojik çeşitliliğin devamının sağlanacağını belirtmiştir.

Başka bir önemli yasal düzenlemede tarihi, kültürel ve doğal varlıkların korunmasına yöneliktir. Tarihi ve kültürel varlıkları; tarihi dönemlere ait bilimsel ve sanatsal değerler taşıyan taşınır ve taşınmaz mallardır, şeklinde tanımlaya biliriz. Doğal varlıklar ise jeolojik açıdan önemli olup ender bulunan ve korunması gerekli olan yapılardır. Bu yapılar aynı zamanda doğal çevrenin bir parçasıdır ve korunması büyük önem arz etmektedir. Tarihi, kültürel ve doğal varlıklar üzerinde bozulmasına ya da yok olmasına neden olacak eylemlerde bulunanlara uygulanacak cezalarda da tıpkı Milli Parklar Yasasında olduğu gibi cezalarda artırma yoluna gidilmek suretiyle caydırıcılık kazandırılmak istenmiştir. Tarihi, kültürel ve doğal varlıklar aynı zamanda tüm dünyanın ortak mirası sayıldığından dolayı uluslararası bir önem taşımaktadır (Özmen, 2007: 344-327).

Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olmasından dolayı özellikle son yıllarda yasal düzenlemeler bu yönde gelişim göstermektedir. Çevre konusunda geniş bir hukuki düzenlemenin varlığı görmezden gelinemez ancak bu düzenlemelerin çok sık değişmesinden dolayı, yasaların uygulayıcıları önemli bir uyum sorunu yaşamaktadırlar. Bu uyum sorunun yaşanmasındaki en önemli sebep; çevre politikalarının uzun dönemli planlamalar ve bilimsel araştırmalar yapılmadan gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu hızlı değişim aynı zamanda yetkili idare sorununu da beraberinde getirmiş ve bu boşluktan olumsuz şekilde yararlanmanın da yolunu açmıştır. Yapılacak olan yasal düzenlemelerin, bu belirtilen hususları göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğini söyleyebiliriz (Görmez, 2003:173).

Ülkemizde çevre sorunları ile mücadele konusunda yaşanan başka bir sorun ise bu konudaki mevzuatların güncel olamamasından kaynaklanmaktadır. Güncel mevzuatların oluşturulması aynı zamanda hızlı ve katılımcı bir yöntemi de beraberinde getirir. Bundan dolayıdır ki ülkemizde çevreye yönelik politikaların belirlenmesinde yasama organı ve onun faaliyetleri neticesinde oluşturulacak mevzuat önem arz etmektedir. Yasama organı, yürütme organının aksine çevre ve çevrenin korunmasına yönelik mevzuatın oluşturulmasında, toplumsal baskı veya destekten etkilenebilecek esnek bir yapıda olduğunu söylemek yanlış olmasa gerekir (Talu, 2004: 185).

Ancak yasama organını oluşturan parlamenterlerin çevre sorunlarını siyasi ranta dönüştürmemesi gerekir. Bu durumda çevre mevzuatındaki yetersizliklerin giderilmesi için ister iktidar ister muhalefette yer alan tüm parlamenterlere eşit oranda sorumluluk düşmektedir. Önemli bir noktada toplumdaki bireylerin ve baskı guruplarının parlamenterler üzerinde, çevre ve çevrenin korunmasına ilişkin oluşturulacak mevzuatlarda, baskı kurmak yoluyla gereken yönlendirmenin sağlanması gerektiğidir. Çünkü böyle bir yönlendirme ile doğru ve katılımcı bir çevre politikasının varlığından söz edebiliriz (Alım, 2006: 602).

5.3. Çevrenin Korunmasında Tutumları Etkileyen Faktörler

Tutum; herhangi bir konudaki düşünce ve davranışlara kaynaklık eden ve düşüncenin davranışla aynı doğrultuda gerçekleşmesini sağlayan bir olgudur. Tutumlar bireyden bireye farklılık gösterebilir. Bu farklılıkların; eğitim, cinsiyet, ekonomik durum gibi sebeplerden kaynaklandığı bilinmektedir. Davranış insan yaşamında belirgin bir biçimde gözlemlenebilirken, tutum gözlemlenememektedir. Ancak tutumların

değerlendirilmesinde çok daha özel yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlere; görüşme, anket gibi teknikler örnek olarak gösterilebilir (Kışlalı, 2000: 136).

Çevre konusunda Güney (2004: 17) ve Uzunoğlu (2006: 36), çevre kirliliğinin sebebinin ve çözümünün insan olduğunu, dolayısıyla insan davranışları üzerinde detaylı bir araştırma yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. İnsanın doğaya zarar vermesinin en önemli sebebini, insanın tatmin edilemeyen ihtiyaçlarından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Bu ihtiyaçların zamanla insanı tüketim bağımlısı haline getirdiğini ve artan tüketimin çevre kirliliğine sebep olduğunu ve tüketim olgusunun tutum ve davranışları etkilediğini vurgulamışlardır. Çevre kirliliğini önlemek için insanların, bu konudaki tutumlarının doğru bir biçimde analiz edilmesi gerektiği sonucuna ulaşabiliriz.

Kışlalı (2000: 139-142) tutumların bireyin, çocukluk döneminde ailenin etkisi ile şekillenmeye başlayıp toplumsal yaşantı içinde geliştiğini belirtmiştir. Toplumsal yaşam içerisinde hakim olan genel anlayışın tutumların gelişimi üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir. Ataerkil bir toplum yapısında geleneklerin tutumları şekillendirmesi kaçınılmazdır. Ülkemizin toplum yapısı dikkate alındığında, geleneklerin tutumlar üzerindeki etkisi önemli bir yere sahiptir.

Toplumların sahip olduğu inanç sistemlerinin, geleneklerin oluşumu üzerindeki etkisi göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Çevre sorunları karşısında ortak bir tutumun geliştirilememesinin en önemli sebeplerden biride geleneklerden kaynaklanan farklılıklardır. Tek tanrılı dinlere inan toplumlarda, çevre göz ardı edilebilirken; Konfüçyüs, Taoizm ve Budizm gibi düşünce sistemlerini benimsemiş toplumlar için doğal denge ve doğal yaşam önemli bir olgudur. Bu yüzden çevre bu tip toplumlarda göz ardı edilemez niteliktedir. Tek tanrılı dinlerde ya da düşünce sistemleri içinde şekillenen gelenekler aynı zamanda çevre sorunları ile mücadeleyi zorlaştırır bilmektedir. Örneğin; Hristiyanlık dininde çevre, insanların yararlanması gereken bir kaynak olarak kabul edilirken; Budizm, Taoizm gibi düşünce sistemlerinde çevre saygı duyulması gereken bir varlık ya da güç olarak algılanmaktadır (Fien, 1997: 12).

Avrupa ve Asya toplumlarının çevre ve çevre sorunlarına ilişkin tutumlarını araştıran bir çalışmada; Hollanda ve Japonya gibi iki gelişmiş ülke karşılaştırılmış ve gelişmiş olmalarına rağmen her iki toplum arasında büyük farklılıkların olduğuna dikkat çekilmiştir. Japonların, Hollandalıların aksine çevre ile daha uyumlu yaşadıklarını ve bunun da sebebinin, aile ve inanç sistemine bağlı olarak gelişen geleneklerinin etkisine bağlamışlardır. Fakat Hollandalıların, enerji tasarrufu ve yeşil tüketim konusunda daha politik davrandıkları, Japonlarınsa bu konuları geleneklerinden etkilenecek sosyal bir boyutta ele aldıkları belirlenmiştir. Bir toplumda çevre konusunda aktif politikaların oluşturulamaması büyük ölçüde bireylerin tutumlarını şekillendiren geleneklerinden kaynaklanmaktadır (Aoyagi-Usui vd, 2003: 28-30).

Çevre ve çevre sorunlarına ilişkin konularda, insanların ortak bir tutum içinde olması gerekmektedir. Bu ortak tutum, çevre sorunları ile mücadeledeki kararlılığın etkisini belirlemesi açısından önemlidir. Çevre sorunları karşısında sergilenmesi gereken tutumlar birçok araştırmanın konusu olmuş ve bu araştırmalarla tutumlar belli bir kalıbın içine sığdırılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmalardan bazılarını inceleyelim.

Uzun ve Sağlam (2006: 242-246), çevresel tutum kalıbı geliştirebilmek için Ankara'nın Çankaya ilçesinde 969 öğrenciye anket yoluyla, çevre konusunda ki düşünce ve davranışlarını ölçmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda ise çevre sorunlarının önlenmesi ve bu sorunların çözülmesinin eğitimle olumlu tutumların geliştirilmesine bağlı olduğuna dikkati çekmişlerdir. İnsanların küçük yaşta aldıkları eğitim ile şekillenen tutumlarının, şartlar değişse bile, zamanla değiştirmekte

zorlanacaklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla eğitimin çevresel sorunların çözümlenmesinde ve çevresel duyarlılığın artırılmasında geleneklere göre daha baskın bir unsur olduğunu söyleyebiliriz.

Demirkaya ve Genç (2006: 40), 8. sınıf öğrencilerine anket tekniği kullanarak ormana ilişkin tutum kalıbı geliştirmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin orman tahribatı ve beraberinde getireceği sorunlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Ancak çalışmanın esas amacının; ilköğretim öğrencilerinin orman konusundaki tutumlarını belirlemek ve eğitimde orman konusuna verilecek ağırlığın tespitine yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Özmen vd. (2005: 335-342), üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları incelenmek için yaptıkları çalışmada elde ettikleri bulgular, çevre ve çevrenin korunması konusundaki tutum farklılıklarını açıklar niteliktedir. Bu bulgular, üniversite mezunu anne ve babanın çocuklarının çevreye daha duyarlı olduklarını, insanların gelir düzeyinin artması ile çevre konusundaki duyarlılığının da arttığının söylenemeyeceğini ancak insanların yaşlarının ilerlemesi ile bu duyarlılığın açık bir şekilde arttığını ileri sürmüşlerdir. Yazarlar, yaş artışına bağlı olarak artan çevresel duyarlılığı, yaşın ilerlemesi ile birlikte gelen olgunlaşmaya bağlamaktadırlar. Görüldüğü gibi eğitim, yaş ve ekonomik gelişmişliğin tutumları etkileyen başka faktörlerinde olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar aynı zamanda çevreye ilişkin bir tutum kalıbının geliştirilmesinin zor olduğunu ortaya koymaktadır.

Çevre konusunda tutumların belli bir kalıba bağlanmasındaki zorluğa dikkat çeken Heberlin (1981: 3-7) çalışmada; araştırmacıların tartışmalı bir konuya ilişkin insan davranışlarını, belirli bir kalıba bağlamak istemelerinin yanlış olduğunu vurgulamıştır. Özellikle çevre ve çevrenin korunması konusunda belirli bir davranış kalıbının oluşturulmasındaki güçlüğü dikkati çekmiştir. Bu güçlüğü kaynağını ise çevre konusunun çok geniş konuları kapsadığını (doğal hayatın korunması, enerji tüketimi, kentleşme gibi) ve insanların ise tek boyutlu düşünmesinden kaynaklanan yanılsamalarının, çevre konusunda bir tutum kalıbı geliştirmeyi imkansız hale getirdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla insan davranışlarının bu kırılgan ve esnek yapısına bağlı olarak, araştırmacıların çalışmaları sonucunda yapmak istedikleri genellemelerin yanlış olduğunu ve bunu önlemek için çalışmaların olabildiğince kısıtlanmasını, birden fazla çıkarım yerine tek bir çıkarımda bulunmaya odaklaşacak şekilde düzenleme yapılmasını savunmuştur. Ancak bu şekilde çevre ve çevrenin korunmasına yönelik bir tutum kalıpları oluşturulabileceğini vurgulamıştır.

Bu konuda benzer bir görüşü savunan Erten (2003: 1-2) yapmış olduğu çalışmada; bireylerin çevreye ilişkin davranışlarının tek tek gözlemlenemediğinden, belli davranışları ölçmek için hazırlanmış anket kağıtları ile bireylerin sadece o andaki tutumlarının ölçüldüğünü belirtmiştir. Bu şekilde yapılan araştırmalarda bireylerin, çevreye yararlı davranışlarda bulunmalarını ifade etmeleri ile çevreye yararlı diğer davranışlarda da bulunduğu anlamına gelmemektedir. Çevre sorunları ile mücadeleyi destekleyen bireylerin, çevre sorunlarının çözümü için fedakarlık yapmak (okula gitmek için özel araç kullanmak yerine toplu taşıma araçlarını kullanmak gibi) istememelerinin de ifade ettikleri davranışlarla uyuşmadığına dikkati çekmiştir. Bu gibi sınırlandırmaların çevre konusunda genel bir tutumun oluşturulmasını engellediğini vurgulamıştır.

Görüldüğü gibi tutumların oluşumu ve gelişimi tamamıyla bir süreç neticesinde gerçekleşmektedir. Bu sürecin insan ömrü ile sınırlandırmak doğru değildir. Çünkü tutumlara yön veren gelenekler, eğitim, ekonomik faktörler gibi etmenler toplumsal

yaşamı yönlendiren insan ömrü ile sınırlı olmayan etmenlerdir. Bu etmenler kuşaktan kuşağa aktarılan bir miras gibidir (Fien, 1997: 14).

Tutumların değerlendirilmesindeki zorluklara yukarıda değinilmişti. Bu zorlukları dikkate alarak çevre ve çevrenin korunması konusunda TBMM içerisinde yer alan parlamenterlerin bu konudaki tutumları büyük önem arz etmektedir. Parlamenterlerin tutumlarına etki eden etmenlerin (bu çalışmadaki sınırlandırmaları göz önüne alarak) değerlendirilebilmesi için; demografik, ekonomik ve siyasi etmenlerin irdelenmesi gerekir.

5.3.1. Demografik Faktörler

Bireylerin sahip olduğu demografik özelliklerin tutumlara yön verdiği son derece açıktır. Demografik özelliklerden bazıları doğuştan kazanılırken (cinsiyet gibi), bazıları da toplumsal yaşantı içinde kendiliğinden (eğitim gibi) gelişmektedir. Bu özellikler bireyleri birbirinden ayırmakla kalmamakta aynı zamanda tutumların farklılığını da ortaya koymaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi tutumlar ölçülürken, o anda bireyin o konuya ilişkin tutumları zaman içinde değişkenlik göstere bilmektedir.

Şöyle ki bu değişkenliğe dikkat çeken Tuohino (2003: 6-10); Finlandiya'nın doğusunda yer alan ve Saimaa gölüne kıyısı bulunan, kürek yarışlarının düzenlendiği küçük bir kasabada (Sulkava) yapmış olduğu araştırmada, bölgeye turist olarak gelen insanların çevre konusunda tutumlarını değerlendirmek istemiştir. Bu değerlendirme ile amaçlanan; çevrenin korunması ile anlaşılması gerekenin, yalnızca (bölgenin içinde bulunduğu doğal güzelliklerinin de etkisiyle) yeryüzü şekillerinin doğallığının korunması gerektiği mi? Yoksa çevre biliminin sorun olarak belirlediği ve çözüm getirmeye çalıştığı konuları algılayıp algılamadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmacının yaptığı çalışma sonunda, insanların yerel düşündüğü ve kendine yararı olacağına (bir nükleer elektrik santralinin kurulması ile daha ucuza elektrik tüketmelerinin mümkün olacağına söylenmesi üzerine) inandığı konularda çevreyi göz ardı edebilecekler belirlenmiştir. Bu da çevre konusunda bireysel tutumların değişkenliğini ortaya koymaktadır.

21. dönem TBMM'nin yapısını ve faaliyetlerinin incelendiği bir çalışmada; yasama faaliyetleri parlamenterlerin davranışları ile ilişkilendirilmiştir. Ulusal, yerel ve uğraş alanı (parlamenterlerin meslekleri ile alakalı dernek, birlik gibi örgütlere ilişkin verdikleri yasama teklifleri kastedilmektedir) şeklinde ayırdıkları yasama tekliflerini, parlamenterlerin demografik özellikleri ile ilişkilendirilerek, parlamenterlerin davranışları analiz edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışma olduğu gibi daha spesifik sayılabilecek bir konunun incelenmesi yapılmamıştır. Fakat bu çalışmaya yol göstermesi noktasında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz (Alkan ve Ateş, 2004: 131-140). Belirlediğimiz demografik özelliklere ilişkin literatürde nasıl bir değerlendirilmede bulunulduğunu inceleyebiliriz.

Demografik faktörlerden biri olan yaşın bireyler arasındaki tutum ve davranışların farklı olmasına neden olabilmektedir. Bu konudaki hakim görüş; "Gençler, yaşlılara oranla, genellikle daha çok değişme ve yenilik yanlısıdır. Yaşlılarda ise tutucu eğilimler güçlenmektedir (Kışlalı, 2000: 155)." şeklindedir.

İspanyada yapılan bir araştırmada genç insanların; doğal dengenin bozulduğu, çevresel problemlerin tüm insanları ilgilendirdiği ve hızla artan bu sorunların acilen çözüme kavuşturulması gerektiğini, yaşlı insanlara göre çevre ve çevrenin korunması konusuyla daha fazla ilgilendikleri belirlenmiştir (Alonso ve Mas, 2005: 4).

Önder (2003: 120), çeşitli Avrupa ülkelerinde bireylerin çevreye bakışını inceleyen alan çalışmalarına yer verdiği çalışmada, başta İngiltere, Fransa, Almanya gibi gelişmiş ülkelerdeki gençlerin, çevre konusunda daha duyarlı olduğu ve bu konuda daha ideolojik davrandıklarını belirtmiştir.

Ülkemizde benzer biçimde üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada yaş etmeninin ince bir sınır çizgisi şeklinde algılanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özmen vd. (2005: 336) çalışmalarında bir yüksek okuldaki, 20 yaş üstü gençlerin 20 yaş altı gençlere göre çevre ve çevrenin korunması konusunda daha duyarlı olduğunu belirlemişlerdir.

Başka bir çalışmada ise tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin çevresel sorunlara ilişkin farkındalıkları ve duyarlılıkları incelenmek istemiştir. 21 yaş ve üzeri gençlerin, 21 yaş altı gençlere göre daha duyarlı oldukları görülmüştür (Özdemir vd., 2004: 121).

Ancak her iki çalışmada da gurupların özellikleri itibariyle birbirine benzedikleri görülmektedir. Son sınıf öğrencileri ya da yüksek okul öğrencilerinin yaş dağılımı itibariyle aralarında çok büyük farkların olmaması, analiz sonucunda elde edilecek bulgularla bir genelleme yapılmasının doğru olmadığını söyleyebiliriz.

Gençler arasında çevre ve çevrenin korunması konusundaki farklılıklar aynı zamanda eğitimle daha da sivrileşmekte olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla yaş etmeni tek başına bir etmen olarak algılanmamalı sadece demografik etkenlerden biri olarak görülmesi gerekmektedir (Kışlalı, 2000: 156).

Çevre ve çevrenin korunması konusunda yapılan çalışmalarda eğitimin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bireyin tutum ve davranışlarının gelişiminin bir süreç içinde gerçekleştiğini daha önce belirtmiştik. Bu süreçte tutumların gerektiği gibi olumlu bir biçimde gerçekleşmesini sağlayacak ve bu tutumları çevrenin korunması ve iyileştirilmesi konusunda yönlendirecek en önemli faktörün eğitim olduğu söylenebilir. Toplumdaki bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe, çevre ve çevrenin korunması konusunda daha duyarlı davrandıklarını bu konuda daha önce yapılmış çalışmalarda görebiliriz. Ancak bu eğitim sürecinde doğru bir çevre eğitiminin bireylere verilmesi gerekmektedir (Gonzalez ve Silveria, 1997: 96).

Çevre eğitimi ailede başlar. Aileden, sokaktan ve kitle iletişim araçlarından kazanılan bilgiler, okullarda verilen eğitim kadar önemlidir. Çevre eğitimi, örgün eğitim kadar hatta ondan daha fazla sistemli olarak yürütülecek bir yaygın eğitimin de konusudur. Çevre sorunlarıyla mücadelede ve çevre eğitiminin amacına ulaşmasında geniş kitlelere ulaşmak önemlidir. Geniş kitlelere ulaşmanın yolu ise ilköğretimden başlayarak konuyu işlemek, bunu çeşitli dersler aracılığı ile bütün eğitim ve öğretim sürecince gündemde tutmak ve toplumu bu yolla bilinçlendirmekten geçer (Alım, 2006: 612).

Şimşekli (2001: 83) yaptığı çalışmada; anaokulundan başlayan bir çevre eğitiminin çevresel sorunların çözümünde duyarlı vatandaşlar yetiştirilmesi açısından önemli olacağına değinmiştir. Ayrıca çevre eğitimi konusunda öğretmenlerin bu konuya ilişkin eksikliklerine yer vermiş ve öğretmenlerin çevre konusunda verdikleri eğitimde içten olmadıklarına, sadece bu eğitimi bir görev olarak algılamalarının öğrencileri yanlış yönlendirdiğini vurgulamıştır.

Uzun ve Sağlam (2006: 248) çalışmalarında benzer bir konuya yer vermişler; bireylerin öğrenim süresince, çevre eğitimi konusunda gereken yetkinliğe sahip eğitimciler tarafından yürütülmesi gereken bir eğitim programının gerekliliğine değinmişlerdir

İlköğretim öğrencilerine üzerinde yapılan bir çalışmada öğrencilerin ozon tabakası hakkında ki bilgileri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin

kavram ve bilgi eksikliğine bağlı olarak hazırlanan sorulara istenilen cevapları veremedikleri belirlenmiştir (Bozkurt ve Aydoğdu, 2004: 375).

Benzer bir çalışmada ise ilköğretim öğrencilerinin erozyon hakkındaki bilgi ve düşünceleri ölçülmeye çalışılmış, fakat ozon tabakasına ilişkin yapılan çalışmadan farklı bir sonuç elde edilememiştir. Araştırmacılar erozyon konusunda öğrencilerin gereken düzeyde bilgiye sahip olmadıklarını ve erozyon kavramını farklı kavramlarla karıştırdıklarını belirlemişlerdir. Bu çalışma sonucunda ise okullardaki eğitim olanaklarının ve eğitimcilerin yetersizliklerine dikkat çekmişlerdir (Bozkurt vd., 2004: 284).

Ancak her iki çalışmada da araştırmacıların gözden kaçırdığı unsur; ilköğretim öğrencilerinin teknik konulara (6., 7. ve 8. sınıflar) ilişkin bilgilerinin sınanmak istenmesi ve bu sınama sonucunda genellemeler yapılmasıdır. Böyle bir çalışmadan genellemelere gitmek oldukça zordur. Dolayısıyla bu şekildeki teknik konuların incelenmesinin çevresel tutum ve davranışların değerlendirilmesinde yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Çabuk ve Karacaoğlu (2003: 193-196) üniversite öğrencilerinin çevre konusundaki tutum ve davranışlarında eğitimin etkisini değerlendirmek için Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde, 439 kişiye anket yolu ile bir araştırma yapmışlardır. Çalışmada aynı fakülteye dahil olunmasına rağmen, farklı programlarda öğrenim gören öğrencilerin çevre duyarlılıklarında da ciddi bir farkın olduğuna dikkati çekmişlerdir. Bu farkın, fakültelerin tüm programlarında ortak olarak uygulana bilinecek bir çevre dersinin verilmesi ile giderilebileceğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin, gönüllü ya da resmi kuruluşlarla ortaklaşa düzenlenecek çevresel etkinliklerle, çevre duyarlılıklarının artırılabilineceğini savunmuşlardır. Öğrencilerin eğitimleri boyunca çevresel aktivitelere katılmaması ya da yeteri düzeyde yapılmaması, öğrencilerin çevre sorunları konusunda algı eksikliğine neden olduğunu ve bununda duyarlılıklarını etkilediklerini belirtmişlerdir.

Bu konuda benzer bir çalışmada bulunan Alonso ve Mas (2005: 8); genç öğrencilerin çevre konusundaki tutumlarının ölçülebilmesi için (İspanya’da), yaşları 15 ile 16 arasında değişen lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, çevre ve çevrenin korunmasını içeren dersleri almış öğrencilerde, çevre konusunda belirgin bir farklılığının olduğunu belirlemişlerdir. Çevre eğitiminin önemli olduğunu ve bu eğitimle gelecek kuşakların, çevre sorunlarına gereken ilgi ve özeni göstereceklerini vurgulamışlardır. Çevre konusunda daha duyarlı bir toplumun oluşturulması ve çevresel sorunların çözümünde oluşturulacak hükümet politikalarına gerekli katılımın sağlanabilmesi için en önemli aracın eğitim olduğunu söylemektedirler.

Uruguay’da yapılan bir çalışmada; çevresel sorunların başkentte yaşayan ve yüksek öğrenim görmüş kişilerin, diğer şehirlerde yaşayan ve yüksek öğrenim görmüş kişilere kıyasla daha hassas davrandıkları belirlenmiştir. Bunun sebebinse başkent ekonomik olarak ülkenin diğer şehirlerine göre daha ileri olmasına bağlamaktadırlar. Başkenttin bu özelliğini; üst düzey bürokratlar, memurlar, polisler gibi belli gelir seviyesine sahip insanların yer almasına ve hizmet sektörünün tamamen başkentte yoğunlaşması ile eğitim seviyesi yüksek insanların başkent ve çevresine yerleşmelerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Çalışmalarının sonucunda çevre sorunları karşısında toplumsal duyarlılığın artırılması için radyo ve televizyonlarda bu konuya eğilen programlara daha sık yer verilmesi gerektiğini ve çevre sorunlarını küresel düzeyde algılamadan önce yerel düzeyde bu sorunların çözülmesi gerektiği belirlenmiştir. Böylece çevre sorunlarına karşı küresel düzeyde çözüm getirilebileceği üzerinde durmuşlardır (Gonzalez ve Silveria, 1997: 98-100).

Dolayısıyla bireyin yaşadığı kentin sosyoekonomik yapısı da bireyin eğitim düzeyi üzerinde belirleyici olabilmektedir. Ancak eğitim faktörü ile bireyin tutum ve davranışlarının yönlendirilebileceği unutulmamalıdır. Bu çalışmada parlamenterlerin çevrenin korunması ve iyileştirilmesi konusunda verilen çevresel yasama tekliflerine katılım ile eğitim düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişkinin ortaya çıkacağını söyleyebiliriz. Başka bir ifade ile eğitim düzeyi yüksek parlamenterlerin, çevrenin korunmasını konusundaki yasama tekliflerine katılımlarının daha yüksek olacağı söylenebilir.

Cinsiyet, tutumların oluşumu ve gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip biyolojik bir etkidir. Erkeklerin herhangi bir konudaki tutumları zor değişirken, kadınların tutumlarında bu şekilde bir kararlılık görünmemektedir. Örneğin; evli birçok kadının tutum ve davranışlarında eşlerinden etkilendiği bilinmektedir. Ancak birçok araştırma kadınların çevre ve çevrenin korunması konusunda erkeklerden daha duyarlı olduğunu ortaya koymuştur (Kışlalı, 2000:168).

Çevrenin korunması konusundaki politikaların uygulanmasında cinsiyetin etkisi üzerine bir çalışma yapan Israel (2005: 10-11); kadınlar ile erkekler arasında bir tutum farklılığı olduğunu belirlemiştir. Çalışmada özellikle gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde buna bağlı olarak ortaya çıkan durum araştırılmak istenmiştir. Araştırma sonucunda kadınların; ekonomik olarak çevre konusunda erkeklerden daha fazla bedel ödemeye razı olduklarını ve çevrenin ekonomik büyümeden daha önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu da kadınlarla erkekler arasında, çevre ve çevrenin korunması konusunda nasıl bir tutum ve davranış farkı olduğunun görülmesi noktasında bize yardımcı olmaktadır.

Cinsiyetten kaynaklanan tutumların farklılığına dikkati çeken başka bir çalışmada ise; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre konusunda daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, kız öğrencilerin çevrenin tüm insanlığı ilgilendiren bir konu olarak algılamasına ve bu konudaki tutumlarında, erkeklere oranla daha katı olduklarına dikkat çekilmiştir (Alonso ve Mas, 2005: 5).

Cinsiyetin çevre ve çevre koruma politikaları üzerindeki etkisini inceleyen Şama (2003: 107); kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha duyarlı olduğu belirlemiştir. Ancak kız öğrencilerdeki bu duyarlılığın sebebini annelik duygusuna bağlaması konunun anlaşılması noktasında yetersiz kalmaktadır. Henüz anne bile olmamış kız öğrencilerin annelik duygusu ile hareket ettiğini söylemek, yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgularla örtüşmemektedir.

Araştırmalar sonucunda bayanların çevre ve çevre sorunları karşısında erkeklerden daha duyarlı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla 22. dönem TBMM içinde kadın parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının erkeklerden daha fazla olacağını söyleyebilir miyiz? Bu durum bulgular kısmında tartışılacaktır.

5.3.2. Ekonomik Faktörler

Bireylerin içinde bulunduğu ekonomik durum, bazen bireylerin tutum ve davranışlarının belirleyicisi olabilmektedir. Ekonomik olarak belli bir refah düzeyini yakalamış bireyler çevre ve çevre sorunları karşısında duyarlılık gösterebilirken, bu refah düzeyini yakalayamayan bireylerin bu konuda gereken hassasiyeti gösteremedikleri belirlenmiştir (Howell, 2006: 49). Benzer bir biçimde ekonomik durumun iyi ya da kötü olması toplumların çevre konusuna bakışları üzerinde önemli bir yere sahip olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Dolayısıyla, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde çevre sorunlarının esas sebebinin yoksulluk olduğu söylenebilir. Bu tip ülkeler sanayileşme ve kentleşme ile ortaya çıkan çevre sorunlarını, kalkınmaya tercih edebilmektedirler. Gelişme arzusu ve onun destekleyicisi hızlı sanayileşme tutkusunu; bu ülkelerin çevre sorunlarıyla mücadele etmesini engellemekte ve bu ülkeler elde ettikleri kazanımları çevre sorunlarına tercih edebilmektedir. Ancak böyle bir tercih ülkelerin inisiyatifine bırakılamayacak kadar hassas bir konudur. Çevre sorunları sonuçları itibarıyla tüm dünya toplumlarını ilgilendiren bir konu olması ve kalıcı çözümün uluslararası işbirliği ile gerçekleştirilebileceği unutulmamalıdır (Keleş ve Hamamcı, 2005: 235).

Ancak çevre sorunları bazen de ülkelerin iradesi dışında ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde sanayileşmiş ülkelerin, bazı alanlardaki üretimlerini yurt içinde yapmadıklarını, bunun yerine ağırlıklı olarak yurt dışında yapmayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Bu tercih de sanayilerinin olumsuz etkilerinden kendilerini koruma ve sorunları dış ülkelere aktarmanın çevresel sorunların çözümü gibi algıladıklarını ya da kendi toplumlarının vicdanını bu noktada rahatlatmayı amaçladıklarını söyleyebiliriz (Çoban, 2004; 278).

Çevre sorunlarının kaynağının büyük ölçüde sanayileşme olduğuna değinmiştik. Artan üretim ve tüketime bağlı olarak gelişen sanayileşme neticesinde ortaya çıkan teknolojinin; bazılarının göre çözümü imkansız olan çevresel sorunlarla karşı karşıya kalınmasına, bazılarının göre ise teknoloji ile birlikte kaynakların etkin bir biçimde kullanılacağına ve bununla doğal kaynakların kullanımını kısıtlamak suretiyle çevresel sorunların ortadan kaldırılabilineceğini savunmaktadırlar (Yıldırım, 2004:190).

Bu konuda Orhan ve Karahan (2003: 7), yaptıkları çalışmada J. Huber'in görüşlerine atıfta bulunarak; sanayici ve girişimcilerin, sanayileşme yoluyla çevre sorunlarını çözebileceklerini savunmuşlardır. Sanayiciler, gelişmiş ve ileri teknolojileri kullanmak suretiyle, hem üretimin artırılmasını hem de olumsuz çevresel etkilerin azaltılmasını sağlayabilirler. J. Huber'in öncülüğünde gelişen "ekolojik modernizasyon" teorisi bir çeşit süper sanayileşmeyle; girdi maliyetlerini azaltmak ve kar maksimizasyonu sağlamak için oluşturulacak teknolojinin, çevresel sorunların çözümünde etkin bir rol oynayabileceğini savunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin bu konudaki çalışmalarına bakılacak olursa (örneğin, hidrojenle çalışan otomobil üretilmesi gibi), ekolojik modernizasyonun teorisinin, teori aşamasından uygulama aşamasına geçildiği göstermektedir.

Bu konuya çalışmada yer veren Buttel (2000; 59) bilim adamlarının ekolojik modernizasyonla teorisi ile amaçlarının, çevre kirliliğinin ve kaynak israfının minimum seviyeye indirilmesi için genel bir çerçeve çizmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Bu teorisinin başarısını büyük ölçüde, toplumun ve ekonomik yapının bu yöndeki uygulamaları benimsemesine bağlamaktadır. Ayrıca ekolojik modernizasyon teorisi geleneksel bürokratik devletin, çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanması konusundaki yetersizliklerini de ortaya koymuştur. Bu konuda toplumsal olarak üzerinde uzlaşma sağlanan ortak bir yönetim politikasının belirlenmesiyle, aykırı faaliyette bulunan sanayi sektörlerinin, belirlenen bu çevresel politikalara uymaya zorlanabileceğini belirtmiştir.

Konunun farklı bir yönüne dikkati çeken Howell (2006: 53-55) ekolojik modernizasyonla kapitalist toplumların çevreye karşı sorumlu olduğunu vurgulamıştır. Devletler ekonomik güçlerini iş adamlarından alır. Aynı zamanda bu iş adamları devlet için önemli bir finansal kaynaktır. Devletler uzun dönemde rekabet gücünü ve karlılık oranlarını artırmak için kısa dönemde iş adamlarına bazı avantajlar sunabilir. Bu konuda

en somut adımların Howell'dan geldiğini söyleyebiliriz. Howell avantajla söylemek istediği şeyin; vergi indirimleri, kirlilik indirimleri, sübvansiyonlar gibi yöntemler olduğunu belirtmiştir. Bu avantajlar ile ekolojik modernizasyon teorisinin amacına ulaşabileceğini savunmuştur.

Bu konuda benzer bir düşünceye çalışmasında yer veren Önder (2003: 91); sanayileşme ile birlikte gelişen teknolojinin aynı zamanda çevreye yönelttiği tehlikeleri de ortadan kaldıracağını belirtmiştir. Önemli olan bu teknolojilerin bu alanda kullanılmasını, toplumda bu yönde gelişen hakim bir kanının varlığına bağlamıştır. Bu kanının oluşturulabilmesinin ancak toplumdaki korkuların tetiklenmesi ile gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. İnsan türünün yok olması korkusu toplum içinde otokontrol etkisi yaratarak, toplumun çevre sorunlarının çözümü için siyasal iktidar üzerinde baskı yapacağına ve bu yolla çevre konusunda duyarlılığın artırılacağını savunmuştur.

Fakat toplumların, ekonomik büyümelerini sekteye uğratabilecek bu teknolojilerin gelişimi için gereğinden fazla bir çaba harcadıkları söylenemez. Çevrenin korunması ve çevre sorunlarının çözümü için gerekli olan kaynağın, ekonomik büyüme için kullanılacak kaynaklardan bir kısmının bu alanda kullanılması kaçınılmaz bir olgudur. Bu olgudan hareketle çevre sorunları ile mücadelede; gelişmiş ülkelerin daha etkin bir şekilde rol alabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü bu ülkelerin, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere oranla daha fazla kaynak ayırabileceğini ve gelişmiş ülkelerin etki alanı içinde yer alan gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeleri bu doğrultuda yönlendirebileceği göz ardı edilmemesi gerekir. Gelişmiş ülkelerin bu yönde ayıracakları kaynaklar, gelişme hızlarını yavaşlatacaktır ancak uzun dönemde kaynak sıkıntısı çekmemeleri noktasında karlı bir yatırıma dönüşebileceğini söylemek yanlış olmasa gerekir (Keleş, 2000: 448-449).

Bu konuya ilişkin farklı bir değerlendirmede bulunan Israel (2003: 15-17), yapmış olduğu çalışma ile 15 ülkede kişi başına gelir ve çevrenin korunması için ödenen verginin yüzdesini değerlendirmiştir. Yüksek gelire sahip ülke vatandaşlarının, kişi başına gelirin artmasıyla birlikte ödenen vergilerinde miktar olarak arttığını belirlemiştir. Düşük gelir gurubu içinde yer alan ülke vatandaşlarının ise gelirlerinde, vergiye ayrılan kısmın yüzde birlik bir artışı bile ekonomik anlamda bu gelir gurubu içindekiler için yıkıcı sonuçlara neden olmaktadır. Eğer çevre sorunları ile mücadelede etkili bir politika izlemek ve ihtiyaç duyulan finansal kaynağın elde edilebilmesi için vergilerden yararlanılacaksa, vergilerin gelir üzerinden mi? Yoksa harcamalar üzerinden mi? Alınması gerektiği konusunda bir belirsizlik olduğunu vurgulamıştır. Gelir üzerinden alınan vergilerin vergi kaçakçılığına, harcamalar üzerinden alınan verginin ise vergiden kaçınmaya neden olacağını ve bu durumunda etkili bir finansal kaynağın oluşturulmasına engel olacağını belirtmiştir. Bu engelin ancak bölgesel ya da uluslararası kuruluşların mali yardımlarının, çevrenin korunması yönünde yapılması ile giderilebileceği düşüncesini ortaya atmıştır. Ancak böyle bir durumda ülkelerin, kendine finansal kaynak sunan kuruluşlara daha bağımlı hale geleceğini söyleyebiliriz.

Vergiler konusunda benzer bir çalışmada bulunan Değirmendereli (2004: 499-500); ülkemizde çevresel vergilerin azlığına dikkati çekmiştir. Çevreyle doğrudan ilgili tek bir verginin (Çevre Temizlik Vergisi) varlığı bu konuda yeni vergilerin oluşturulması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu şekilde çevre sorunları ile mücadele de etkin politikalar oluşturulabilir ve bu politikaların ihtiyaç duyduğu finansal kaynak sağlanabilir. Ayrıca ülkemizde Çevre Temizlik Vergisi'nin fiskal bir amaç

taşıdığını ve çevresel amaçlara hizmet edecek bir verginin varlığından söz edilemeyeceğini belirtmiştir.

Ülkemiz açısından şu aşamada çevreye yönelik yeni vergilerin oluşturulması ya da mevcut vergilerin oranlarının artırılmasının, çevresel sorunları çözmeden ziyade yukarıda da belirtildiği gibi bireylerin ekonomik gücü üzerinde yıkıcı etkiler doğuracağını söyleyebiliriz. Ancak bu tam anlamıyla çevre sorunları karşısında kayıtsız kalmak anlamına gelmemelidir. Çevre politikalarının finansmanı başka yollardan da sağlanabilir. Eğer çevre konusunda bir vergi alınacaksa bunun harcamalar üzerinden alınan vergiler içinde yer alması gerekmektedir. Çünkü servet üzerinden bir vergi alınırsa, özellikle orta sınıfın üzerine daha fazla yük binecek ve ekonomideki enflasyonist eğilimleri güçlendirecektir. Ancak harcamalar üzerinden bir vergi alınması ile vatandaşları çevre konusunda bir vergi ödemeye razı edilebilir (Türk, 2003: 122).

Çin’de yapılan bir araştırmada, Çinlilerin, çevresel sorunların kaynağını ekonomik olarak gördükleri tespit edilmiştir. Ekonomik gelişmenin çevresel sorunları çözebileceğini belirtmişlerdir. Ancak araştırmaya katılan Çinlilerin, çevre sorunlarının çözümü için ekonomik olarak bedel ödemeye hazır olduklarını belirtmeleri, araştırmacılar tarafından samimi bulunmamıştır. Ayrıca geliri giderine denk olarak kabul edilen ve orta sınıf olarak adlandırılan sosyal tabakanın çevre ve çevre sorunları karşısında daha duyarlı olduğu belirlenmiştir (Xi vd., 1998: 26-29).

Ülkemizde benzer bir çalışmada bulunan Şama (2003: 107-108); örnekleme konu olan bireylerin, babalarının mesleği ve ailelerinin gelir düzeyinin çevre sorunlarına yönelik tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda babanın meslek ve buna bağlı olarak gelir seviyesinde ki artışların, çocukların çevre sorunlarına bakış açıları ile pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu belirlemiştir. Ayrıca örneklem içinde (gelir gurupları bakımından) üst, orta ve alt sınıflarda yer alan öğrenciler arasında, orta sınıfta bulunan öğrencilerin çevre konusundaki duyarlılıklarının, üst ve alt sınıftakilere göre fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazar bunun sebebinin; üst sınıftan yeteri kadar öğrenci olmamasına ve orta sınıfta yer alan çocukların anne ya da babalarının eğitim seviyesine bağlamaktadır.

Yavillioğlu (2002; 62), gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin davranışlarının, gelişmiş ülkelerin istek ve talepleri neticesinde gerçekleştiğini bunun en önemli sebebinin ise ekonomik faaliyetler neticesinde ortaya çıkan ilişkilerden kaynaklandığını savunmaktadır. Böylece gelişmiş ülkeler ekonomik güçlerinin etkisi altında olan gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeleri, kendi istekleri doğrultusunda hareket etmeye zorlayacaklardır. Konun çevre ile olan ilişkisini; çevre merkezden uyarılan, biçimlendirilen bir yapıya sahiptir; dolayısıyla çevrenin merkeze entegrasyonu merkezin ihtiyaçları doğrultusunda olmaktadır şeklinde açıklamıştır. Dolayısıyla çevre, merkez ülkelerin yönlendirdiği politikalarla belirlenen bir alandır. Merkezin öngördüğü alanlarda, ona bağlı daha küçük merkezlerin büyük merkezin istekleri doğrultusunda davranmasıyla ortaya çıkan ilişki bağımlılık ilişkisini yansıtmaktadır.

Bu konuda benzer bir noktaya değinen Ignatow (2005: 648); çevreciliğin zenginlikle doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Bir toplumda zengin insanların o toplumun elit kesimini oluşturduğu bir gerçektir. Bundan dolayı çevreciliğin yalnızca elit gurupların ilgilendiği bir alan gibi görünmesine karşın, elit olmayan bireylerinde buna vergi ve bu konuda yapılan diğer harcamalarıyla iştirak ettiği kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak elitler bu konuda bilinçli bir şekilde hareket ederken, elit olmayanlar durumun ciddiyetinin farkında ya da farkında olmadan hareket etmeleri, üzerinde tartışılması gereken başka bir konudur.

Çevrenin korunması konusundaki tutumları etkileyen ve ülkemizin sosyoekonomik yapısı içinde önemli bir yeri olan bölgesel gelişmişlik, bir başka önemli noktayı oluşturmaktadır. Ülkemizin doğusuyla batısı arasında gelişmişlik bakımından önemli farkların olduğu bilinmektedir (Dinler, 2001: 236). Buna bağlı olarak bu çalışmada bölgesel gelişmişliğin çevre ve çevrenin korunması konusundaki tutumlar üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

Bu konuda benzer bir çalışmada bulunan Arıkan vd. (2005: 48); 22. dönem TBMM milletvekillerinin AB'ye yönelik yasal düzenlemelerine katılımı konusunu incelemişlerdir. Sanayi kuruluşları ve nüfusun büyük bir bölümünü içine alan batı bölgelerinin, AB girmek için doğu bölgelerine göre daha istekli olacakları hakim bir görüştür. Ancak bu konudaki hakim görüşle, parlamenterlerin davranışlarının örtüşmediğini tespit etmişlerdir. Özellikle gelişmemiş olarak tanımlanan Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinden gelen parlamenterlerin, AB'ye yönelik yasal düzenlemelerde daha aktif rol oynadıklarını tespit etmişlerdir. Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinden gelen parlamenterlerin bu tutumunu, AB'nin ekonomik programlarının bölgeye sağlayacağı faydayı benimsemelerinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Bölgesel gelişmişliğin ya da bölgelerin çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde böyle bir etkisi olduğunun belirlenmesi noktasında, bu çalışmaya yol gösterici olmuştur.

Bireyin ekonomik durumunun, çevresel sorunlar ve çevresel sorunların çözümü konusundaki tutumlarını yönlendirebilen temel faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Ekonomik alanda çevre sorunları için ayrılacak kaynak sorunu ülkelerin üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Sorunun sadece ekonomik olduğunu söylemek, çevre sorunlarının çözümünü olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak bu konuda ekonomik durumun olumlu ya da olumsuz olması toplumu ve dolayısıyla bireyi etkilemektedir. Ekonomik olarak olumsuz bir süreç içinde bulunan birey için çevre konusunda gereken hassasiyeti beklemenin mümkün olmayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü birey öncelikle hayatını idame ettirmenin yolunu arayacaktır. Bireyin çevresel sorunlar karşısındaki hassasiyeti; temel ihtiyaçlarının, toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması ile kendiliğinden gelişen bir süreç içinde gerçekleşecektir.

5.3.3. Siyasal Faktörler

Genel olarak toplumsal olayları ortaya çıkaran unsurlar birbirlerine bağlıdır. Bundan ötürü bir tek neden-sonuç ilişkisi anlayışı sosyal olayların incelenmesinde yeterli olamamaktadır. Çünkü bütünü, bir değişkenle belirlenmesi değil, değişkenlerin birbirleri üzerindeki karşılıklı etkisi ile toplumsal olguların değişmesi söz konusudur. Bireysel tutumların oluşumuna ve gelişimine yön veren başka bir unsorda siyasal faktörlerdir (Yavillioğlu, 2002: 67).

Bireysel tutum ve davranışların üzerinde siyasal ideoloji, parti, sembol gibi siyasal yapının parçalarının, bireylerin tutumlarını etkileyen faktörler arasında yer aldığı bilinmektedir. Bireyin siyasal tutumları, siyasal yapının belirgin bir biçimde gözlemlenen parçalarına bağlı olarak, davranışlarına yansıya bilmektedir. Böylece davranışlara siyasal bir boyut kazandırılmaktadır. Çevrenin korunması konusunda bireysel tutumlara bağlı olarak ortaya çıkan davranışların, tek başına siyasal yapıyı etkilemekten yoksun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kolektif bir hareketin varlığı ile siyasal yapıyı, çevrenin korunması ve çevresel sorunlarının çözümünde etkili bir yol izlemeye ikna edilebilir (Beierle, 1998: 24-25).

Çevre konusunda bireysel hareketler; siyasi politikaları, siyasetçileri ve iş adamlarını etkileyememekte ancak kolektif hareketler ile bu etkinin gücü ve kapsamı artırılmaktadır. Örneğin, çevre kirliliğine neden olan bir sanayi işletmesini bireysel olarak boykot etmek, bireylerin o şirketin mallarını satın alıp almama noktasından ileriye gidememektedir. Ancak kolektif olarak, çeşitli örgütler ya da kuruluşlar bünyesinde bir araya gelen bireylerin yapacağı boykotun çok daha etkili olacağı ve çevre sorunları ile mücadelede büyük katkı sağlayacağını söylemek yanlış olmasa gerekir. Bu boykotun özellikle ulusal ve uluslararası alanda çeşitli örgütlerce yapılması çevresel sorunlar karşısında ortak işbirliği anlayışının güçlenmesine büyük katkı sağlayacaktır (Diekmann ve Franzen, 2000:14-16).

Çevre sorunlarında kolektif hareketlerin etkisine değinen bir çalışmada; araştırmaya konu olan örneklem, çevre sorunlarının çözümünü siyasi iktidarların görevi olarak görmemiş, toplumu oluşturan bireylerin katılımı ile oluşturulabilecek ortak bir platform vasıtasıyla çevre sorunlarının çözülebileceğini savunmuşlardır. Ancak öğrencilerin siyasi iktidarları etkilemek için bir STK'ya katılmayı ya da çevre sorunlarının çözümü için herhangi bir harcama da bulunmak istememeleri, öğrencilerin düşünceleri ile davranışları arasında önemli bir fark olduğunu ortaya koymaktadır (Vaizoglu vd., 2005: 166).

Konuyu farklı bir açıdan değerlendirecek olursak, siyasi iktidarı etkilemek için bireylerin bir STK'ya katılması ne kadar etkili olabilir. STK'ların sanıldığı gibi aksine çevre sorunları ile mücadelede tüm dünya ülkeleri için yeterli derecede etkili olmadıkları gözlemlenmiştir. Gelişmiş ülkelerde sanayileşme ile birlikte artan kentleşme neticesinde, STK'lar geniş bir tabana yayılabilirken; gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere nüfusun büyük bir kısmının kırsalda yaşamasından dolayı STK'ların yeterli düzeyde destek bulamadıkları bilinmektedir. Gelişmemiş ya da gelişme aşamasında ki ülkelere, STK'ların başkent ve çevresine yerleşmesi, gelişmiş ülkelerin bu ülkelere kendi çıkarları doğrultusunda baskı uygulamak için kullandığı bir araç haline dönüştürebilir. Bu şekilde bir yönlendirme altında bulunan STK'ların çevre ve çevre sorunlarına gereken düzeyde ilgi gösteremeyeceği açık bir şekilde görülmektedir. Ancak vatandaşların STK'lar bünyesinde bir araya gelmesi ile çevre sorunları karşısında daha demokratik ve rasyonel bir mücadelenin verilebileceğini unutmamak gerekir (Campion ve Shrum, 2002: 17-19).

Ülkemizde yapılan bir çalışmada benzer bir konuya değinilmiş; araştırmaya konu olan örneklemde çevre ile ilgilenen bir kuruluşa veya organizasyona üye olanların, üye olmayanlara göre çevre hakkında daha çok bilgiye sahip olmalarına rağmen, sergiledikleri tutumlar da çevre konusunda gereken özeni göstermediklerini belirlemişlerdir. Bunun sebebini ise bu tür kuruluş veya organizasyonların, kişiye sağladığı sosyal statünün ve prestijin, çevresel duyarlılığın üstünde olmasına bağlanmaktadır (Özdemir vd., 2004: 120).

Buraya kadar olan kısımda siyasi faktörlerin bireylerin çevre ve çevrenin korunması konusundaki tutumlarını nasıl etkilediği üzerinde durduk. Ancak bu çalışmada tüm toplumdaki bireyleri değerlendirmedığımızı göz önüne alırsak, parlamenterlerin bu konudaki tutum ve davranışlarının nasıl bir gelişim gösterebileceğine değinilmesi gerekmektedir. Öncelikle nasıl bir siyasi sistem içinde yer aldığımızı ve bu sistemde parlamenterleri yönlendiren faktörleri incelememiz gerekmektedir.

Ülkemiz çoğulcu demokrasiyi benimsemiş, parlamenter bir sisteme sahiptir. Seçime dayalı ve temsil niteliği olan bir parlamentonun varlığı ile yasama ve yürütme

arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallarda (Anayasa'da) bu sistemin varlığı açıkça görülmektedir (Gözübüyük, 2000: 29).

Parlamente bir sistemde kimin siyasal iktidar olacağına ya da bu iktidarın kimler arasında paylaşılacağına; belli bir amaç ve program çerçevesinde bir araya gelen bireylerin oluşturduğu siyasal partiler belirlemektedir. Siyasal partilerin en önemli özelliği; toplumda ortak menfaatleri ve istekleri olan bireyleri ortak bir amaç için bir araya getirmesidir (Kapani, 2000: 164-165).

22. dönem TBMM'ye siyasal partiler açısından bakacak olursak; AKP, CHP, ANAP, DYP, GP, HYP ve SHP karşımıza çıkmaktadır. Ancak unutulmaması gereken nokta bu sıraladığımız partilerden AKP ve CHP haricindeki diğer partilerin seçimle oluşmayıp, parlamenterlerin mevcut partilerinden ayrılmak suretiyle mecliste oluşturmuş olduğu partiler olmasıdır.

Bu partileri sol ve sağ ideoloji çerçevesinde değerlendirmek parlamenterlerin tutum ve davranışlarının nasıl gerçekleşeceğini açıklamaya yardımcı olabilir. Çünkü çevrenin korunması konusunda atılacak adımlarda ve parlamenterlerin tutumlarında bu ideolojilerin etkisi önemli bir yere sahiptir. Sol ideoloji genel anlamıyla mevcut düzeni tamamen ya da bu düzen içindeki birçok yapıyı değiştirmeyi amaçlarken; sağ ideoloji, düzeni korumak ya da küçük düzenlemelerle düzeni sürdürmeyi amaçlar. Bu bilgiler ışığında çevre ve çevrenin korunması konusunda yasal düzenlemelerde bulunacak parlamenterlerden sol ideolojiye mensup olanların diğerlerine oranla daha aktif olacağını söyleyebiliriz (Kışlalı, 2000: 267).

Bu konuda benzer bir noktaya değinen Önder (2003: 119-124) çalışmasında Avrupa'da çevre ve çevrenin korunması konusunda etkin olan bireylerin ideolojik açıdan sol ideolojiye mensup olduklarına ve siyasal tercihlerinin de bu yönde gerçekleştiği üzerinde durmuştur. Dolayısıyla ülkemizde parlamenterler açısından bakıldığında; çevre ve çevrenin korunması konusunda etkin olan parlamenterlerin tutumlarında ideolojik farklılığın etkisi, bu çalışmada cevaplanması gereken sorulardan birisidir.

6. METODOLOJİ

Bu bölümde araştırmanın türü, evren ve örneklemin nasıl seçildiği, verilerin kaynağı ve bu verilerin nasıl toplandığı ve bu verilerin çözümü ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilecektir. Bölüm sonunda ise bir çizelge yardımıyla bu çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin operasyonel tanımlamalar yapılacaktır.

6.1. Araştırmanın Türü

Bu çalışma, tanımlayıcı istatistiksel araştırma niteliğindedir. İstatistiksel araştırmalar; “Elde edilen verilerin bilimsel bir biçimde işlenmesi ve istatistiksel olarak yorumlanmasına dayanır” (Seyidoğlu, 2003: 31).

Tanımlayıcı araştırmalar; olayların özelliklerinin ya da belli bir durumun saptanmasına yönelik araştırmalardır. Bu tip araştırmaların en önemli özelliği, eğilim (davranış) belirleyici olmasıdır (Gökçe, 1999: 64-65).

Dolayısıyla parlamenterlere ilişkin veriler işlenmiş ve istatistiksel testlerle, kavramsal çerçevede sınırlarını çizdiğimiz konu incelenmeye çalışılmıştır. Çevrenin korunmasına yönelik yasama faaliyetlerine katılım noktasında, parlamenterlerin tutum ve davranışlarının ne şekilde gelişeceğine ilişkin görüşler, destekleyici bir biçimde istatistiksel verilere dayanarak sunulmaya çalışılmıştır.

6.2. Evren ve Örneklem

22. dönem (2002-2007) TBMM’de görev yapan 550 parlamenter araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın örneklemini ile evreni aynı olup parlamenterlerin her biri araştırmanın bir ünitesini meydana getirmektedir. Ancak 550 parlamenterden 546’sı incelemeye konu olabilmektedir. Ölüm, çekilme (istifa), seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyme gibi nedenlerden dolayı 4 parlamentere ait bilgilere ulaşılamamıştır.

6.3. Veri Kaynağı ve Toplanması

Araştırma ilgili veriler temelde farklı kaynaklardan elde edilen ikincil verilerlerden oluşmaktadır. Tezin verilerini konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar ile başka amaçlarla toplanmış istatistiksel veriler şeklinde iki grup altında toplayabiliriz. Öncelikle konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar taranmış, ilgili bilgiler belirli başlıklar halinde toplanarak bilgi fişlerine not edilmiştir. Kahramanmaraş İl Halk Kütüphanesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi ve internet kaynakları taranmış, çevre ve çevrenin korunması konusundaki tutumları etkileyen faktörler konusundaki, teorik ve uygulamalı çalışmalar incelenmiştir.

Parlamenterlere ilişkin bilgilere internet yoluyla ulaşılmıştır. TBMM’nin resmi sitesi (www.tbmm.gov.tr) kanalıyla parlamenterlerin demografik özelliklerine ait veriler ve yasama tekliflerine ilişkin bilgiler, istatistiksel analiz yapmaya imkan verecek biçimde bir araya getirilmiştir. 2007’nin Mayıs ayında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilerleme kaydedilememesi ve Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin siyasi bir krize dönüşmesi nedeniyle erken seçim kararı alınmıştır. Böylece siyasetin gündemi

değişerek, çevre ve çevrenin korunması konusuna yer verilmemiştir. Dolayısıyla parlamenterlerin Kasım 2002'den, Haziran 2007'ye kadar yapmış oldukları yasama teklifleri değerlendirmeye alınmıştır.

Parlamenterlerin sosyoekonomik verileri olan, illerin nüfus ve GSYİH'tan aldıkları paylara ilişkin bilgilere Türkiye İstatistik Kurumunun resmi internet sitesinden (www.tuik.gov.tr) ulaşılmıştır. İllere ait ekonomik verilerde 2001 yılı verileri kullanılmıştır. Bunun sebebini ise Türkiye İstatistik Kurumu tarafından ya hesaplanmamasına ya da ulaşılamamasına bağlanabilir. Araştırmanın yapıldığı dönemde illerin nüfusuna ait bilgilerin Türkiye İstatistik Kurumu'nun son nüfus sayımına ilişkin bilgileri yayımlamaması ve bu bilgilere ulaşılamaması sonucunda 2000 yılına ilişkin nüfus bilgileri kullanılmıştır.

6.4. Verilerin Çözümü ve Yorumu

İstatistiksel analizler için kayıt altına alınan tüm veriler son kontrolleri yapıldıktan sonra Statistical Packet For Social Scieces (SPSS) 11.5 for Windows programına girilmiştir. Bu bölümde verilerin SPSS programına nasıl girildiği ve belirtilen hipotezlerin test edilmesi için hangi yöntemlerin kullanılacağına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Bu çalışmada, sınırlandırmalar bölümünde verilerden kaynaklanan bir sınırlandırma olduğunu belirtmiştik. Bu sınırlandırmayı kısaca özetleyecek olursak; parlamenterler, parti disiplini, aynı yöreden gelme veya bir parlamenterin daha önce ya da ileride vereceği yasama teklifine imza atması karşılığında, kendisinin de bir çevresel yasama teklifine imza atmasını talep edebilirler. Böyle bir durumda çevresel yasama teklifinde imzası bulunan parlamenterlerin gerçekten çevrenin korunması veya çevresel sorunların çözümü için değil de daha çok bireysel, parti ya da yerel çıkarlara uygun bir biçimde hareket edebileceğini söyleyebiliriz.

Verilerin toplanmasında kullanılan yöntem dikkate alındığında parlamenterlerin böyle bir davranışta bulunup bulunmadıklarını değerlendirmenin imkanı yoktur. Ancak toplu bir halde imzalanmak suretiyle verilen çevresel yasama tekliflerinde imza sırası bize parlamenterlerin, o çevresel yasama teklifinin verilmesindeki istekliliğini gösterebilir. Örneğin; 4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine yönelik verilen yasama teklifini imzalayanlar açısından baktığımızda; ilk sırada İsmail Özay (Çanakkale\CHP), ikinci sırada Mehmet Siyam Kesimoğlu (Kırklareli\CHP), üçüncü sırada Mehmet Kılıç (Konya\AKP) ve diğer sıralarda ise CHP parlamenterlerin yer aldığı görülmektedir. Buna göre birden fazla milletvekili tarafından imzalanmak suretiyle verilen yasama tekliflerinde ilk üç sırayı paylaşan parlamenterlerin, o çevresel yasama teklifinin verilmesinde daha etkili olduğunu ve çevresel duyarlılıklarının diğer parlamenterlere göre daha fazla olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Dolayısıyla parlamenterlerin çevrenin korunmasına yönelik toplu bir halde vermiş oldukları çevresel yasama tekliflerinde, parlamenterlerin ilk üç sırada imzaladıkları yasama teklifleri tespit edilmiştir. Daha sonra bu tespite bağlı olarak oluşturulan değişken, istatistiksel analizlerde kullanılmış ve böylece belirtilen sınırlandırmanın bu çalışma üzerindeki olumsuzlukları ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Parlamenterlerin çevre ve çevrenin korunması konusunda vermiş oldukları yasama tekliflerinin incelenmiş olduğunu belirtmiştik. Ancak verilen çevresel yasama tekliflerinin benzer konuları içermesinden dolayı çevresel yasama teklifleri

sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda karşımıza üç tip yasama teklifi çıkmıştır. Bunlar; “1. tip çevresel yasama” kentsel, tarihi ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik verilen yasama teklifleri, “2. tip çevresel yasama tekliflerini” doğal kaynakların işletilmesine ve işlenmesine yönelik verilen yasama teklifleri, “3. tip çevresel yasama teklifini” milli parkların oluşturulmasına yönelik verilen yasama teklifleri oluşturmaktadır.

GSYİH ve nüfusun illere göre yüzdelik dağılımları her milletvekilinin seçildiği ili karşılayacak şekilde SPSS programına girilmiştir. İllerin gelişmişlik düzeyine ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu (2004: 9) tarafından yapılan bir çalışmada (2001 yılı için); ülkemizde GSYİH’tan kişi başına yaklaşık olarak 2100 dolar düştüğü tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada illerin, GSYİH’tan 2100 dolar ve üstü alan iller gelişmiş, 2100 doların altında pay alan illerde gelişmemiş olarak sınıflandırılmış ve kayıt altına alınmıştır.

Parlamentelerin siyasi ideolojileri değerlendirilirken bağlı oldukları siyasi partiler dikkate alınmıştır. Ancak ülkemizde siyasi partileri sağ ya da sol olarak kesin bir biçimde ayırmak mümkün değildir. Çünkü siyasi ideoloji konusunda partilerin programları ile eylemleri pek örtüşmemektedir. Sağ olarak bilinen bir parti sol parti gibi hareket etmekte veya sol olarak bilinen bir parti sağ parti gibi hareket etmektedir (Tosun, 2003: 55-56). Parlamentelerin siyasi ideolojilerine ilişkin verilerin, bu çalışmada verilerin toplanması için kullanılan yöntem dikkate alındığında, bireysel olarak siyasi ideolojilerinin belirlenmesi mümkün değildir. Ancak siyasi ideoloji ile ilgili hipotezimize bağlı olarak siyasi partileri istatistiksel analiz yapmaya imkan verecek şekilde sınıflandırılmıştır. Türkiye’deki siyasi partilerle ilgili daha önce yapılan bir çalışmada; AKP, ANAP, DYP ve HYP partileri sağ ideoloji, CHP, SHP, GP partileri sol ideoloji kapsamında değerlendirilmiştir (Ayata ve Ayata, 2007: 212-214). Dolayısıyla bu çalışmada benzer bir biçimde bir sınıflandırılma kullanılmıştır.

Ülkenin coğrafi bölgeleri ve bu bölgeleri kapsayan iller dikkate alınarak, parlamenterlerin seçildiği iller hangi bölge kapsamına giriyorsa, milletvekili o bölgeye kodlanmıştır. Parlamentelerin demografik özellikleri olarak tanımladığımız; eğitim, cinsiyet, yaş, medeni hal, meslek ve çocuk sayısına ilişkin veriler istatistiksel analiz yapılabilecek şekilde SPSS programına uygun bir biçimde girilmesiyle SPSS programına veri girişi süreci tamamlanmıştır. Veri giriş sürecine ilişkin verilen bu bilgilerin ardından, bu çalışmada belirlenen hipotezlerin nasıl test edileceğine ilişkin bilgilere geçebiliriz.

Bir hipotezin istatistiksel olarak test edilebilmesi için bazı varsayımların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu varsayımların tamamen ya da kısmen gerçekleşmesi bize parametrik ya da parametrik olmayan bir testin yapılması konusunda yönlendirmektedir. Bu varsayımlardan ilki verilerin normal dağılım göstermesi gerektiğidir. İkinci varsayım ise varyansların eşit olmasıdır. Ancak burada varyanslar arasındaki fark birbirinin 4 katına kadar olabilir (Ural ve Kılıç, 2005: 57).

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin bir ön çalışma yapılmıştır. Çünkü veriler normal dağılım göstermiyorsa gerekli istatistiksel dönüşümler (logaritmik, karekök, hiperbolik ve kare dönüşümleri) yapılmak suretiyle verilerin normal dağılıma uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Fakat yapılan dönüşümler neticesinde verilerin normal dağılıma uymadığı görülmüş ve bunun sonucunda da verilerin dönüşüm yapılmadan önceki hali kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermemesi istatistiksel testlerin yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Verilerin normal dağılım göstermesi sadece uygulanacak testlerde; parametrik ya da parametrik

olmayan bir test tekniğinin seçilip seçilmemesi noktasında yardımcı olmaktadır (Karagöz ve Ekici, 2005: 31). Bu konu hipotezler test edilmeden önce daha kapsamlı bir biçimde incelenecektir.

Hipotezler test edilirken verilerin, öncelikle belirtilen bu varsayımların karşılanıp karşılanmadığını incelenecektir. Belirtilen varsayımların her ikisinin de karşılanması halinde parametrik bir hipotez testinin seçilmesi, varsayımlardan birinin ihlal edilmesi halinde ise parametrik olmayan bir hipotez testinin seçilmesi istatistiksel testlerden sağlıklı sonuçlar elde edilmesi noktasında önemlidir.

Hipotez testlerinin seçimi; grup sayısı ve gruplar arasındaki ilişkinin bağımlı ya da bağımsız olmasına göre değişmektedir. Örneğin, iki grup var ve bu gruplardan birinin bağımlı (bağımlı değişken), diğerininse bağımsız (bağımsız değişken) olduğunu kabul edersek; belirtilen varsayımlardan biri ihlal edilmişse Mann-Whitney U testi veya her iki varsayımında karşılanması halinde bağımsız t testinin yapılması istatistiksel analizinden doğru sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Üç ve üzeri grup var ve varsayımlar karşılanıyorsa Anova testi kullanılmalıdır. Anova testinin tek ya da çift yönlü olup olmayacağı bağımlı değişken sayısına bağlıdır. Bu çalışmada bağımlı değişken bir tane (çevresel yasama teklifi) olduğundan tek yönlü Anova testi kullanılacaktır (Kalaycı, 2005: 74). Bu testlerin nasıl seçildiğine ilişkin bilgilere daha sonra kapsamlı bir biçimde değinilecektir.

Hipotez testleri sonucunda, hipotez testi için kullanılan veriler arasındaki ilişkinin yönünün ve gücünün bilinmesi, yapılacak yorumlar üzerinde büyük önem taşımaktadır. Veriler arasındaki ilişkinin yönünün ve gücünün belirlenmesi için korelasyon analizi kullanılacaktır. Korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısının 1,00 çıkması halinde pozitif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğunu, -1,00 çıkması halinde negatif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğunu, 0 çıkması halinde ise herhangi bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

İlişkinin pozitif olması; bir değişkenin artması durumunda diğer değişkenin de artmasını veya bir değişkenin azalması durumunda diğer değişkeninde azaldığı ifade etmektedir. İlişkinin negatif olması; bir değişkenin artarken diğerinin azalmasını veya bir değişken azalırken diğerinin artmasını ifade etmektedir. Ancak korelasyon katsayısı her zaman 1,00 ya da -1,00 olmaz, sayı doğrusu üzerinde bu iki değer arasındaki bir değere de sahip olabilir. Bu değerlerin hangi aralıkta olması durumunda, ortaya çıkan ilişkinin anlamları çizelge 6.1.'de yer almaktadır. Kullanılan korelasyon analizlerinde bu duruma daha kapsamlı bir biçimde değinilecektir.

Çizelge 6.1. Korelasyon Katsayısı Ve Anlamları (Kalaycı, 2005: 116).

Korelasyon katsayısı (r)	İlişki düzeyi
0,00-0,25	Çok zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok yüksek

Kullanılacak olan istatistiksel analize ilişkin bu genel bilgilendirme ardından, değişkenlerimizin anlamını ve SPSS programına nasıl girildiğine ilişkin daha detaylı bilgiler operasyonel tanımlamalar başlığını taşıyan çizelge 6.2.'de daha detaylı bir biçimde görülebilir.

Çizelge 6.2. Operasyonel Tanımlamalar

Diğer yasama teklifleri sayısı	Parlamente lerin Meclis Başkanlığı'na çevrenin korunması veya çevre konusunu içermeyen tüm yasama tekliflerinin sayısıdır.
Toplam çevresel yasa teklifi sayısı	Parlamente lerin çevrenin korunması konusunda Meclis Başkanlığı'na vermiş oldukları yasama tekliflerinin toplam sayısıdır.
Çevresel yasama teklifi sayısı	Çevrenin korunması konusunda verilen bir yasama teklifinin, parlamente ler tarafından ilk üç sırada imzalamasıyla, çevre korunması konusundaki istekliliği gösteren çevresel yasama tekliflerinin sayısıdır.
Çevreci tutum ve davranış	Bir parlamente rin çevrenin korunmasına yönelik yasama teklifinde bulunmasını ifade etmektedir.
Çevresel yasama teklifine katılım	Bir parlamente rin çevresel yasama teklifini imzalamak suretiyle yaptığı katılımdır. Üç yasama teklifini imzalayan bir parlamente r, sadece bir ya da iki tane yasama teklifi imzalayan parlamente re kıyasla daha çok çevresel yasama teklifine katıldığı söylenebilir.
Parti	Bir parlamente rin, parlamento da üyesi olduğu siyasi partiyi ifade etmektedir.
İktidar partisi	Cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurma görevi verilmiş, ülkenin genel siyasetini yürütmekte olan partidir. İktidar partisinden se “1”, Muhalefettense “2” olarak kodlanmıştır.
Siyasal ideoloji	Bir parlamente lerin yer aldığı siyasi partiye bağlı olarak değerlendirilen sol ve sağ ideolojilerdir. Sağ ideolojiden se “1”, Sol ideolojiden se “2”, herhangi bir ideolojiye mensup değilse Bağımsız “3” şeklinde kodlanmıştır.
İlin GSYİH'tan aldığı pay	Bir ilin GSYİH'tan aldığı payın, toplam GSYİH'a bölümünün 100 ile çarpılmasıyla elde edilen değerlerdir. Bu çalışmada sosyoekonomik verilerin analizinde kullanılmıştır.
İl nüfusu	Bir ilin nüfusunun, toplam ülke nüfusuna bölümünün 100 ile çarpılmasıyla elde edilen değerlerdir. Bu çalışmada sosyoekonomik verilerin analizinde kullanılmıştır.
Bölge	Bir parlamente rin seçildiği il, ülkenin hangi coğrafi bölgesi kapsamındaysa parlamente r o bölgeye kodlanmıştır. Akdeniz Bölgesinden se “1”, Doğu Anadolu Bölgesinden se “2”, Ege Bölgesinden se “3”, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden se “4”, İç Anadolu Bölgesinden se “5”, Karadeniz Bölgesinden se “6”, Marmara Bölgesinden se “7” olarak kodlanmıştır.

Yaş	Bir parlamenterin doğduğu yıldan, 2007 yılına kadar geçen süre.
Medeni hal	Bir parlamenterin, evli ya da bekar olmasıdır. Evli ise “1”, Bekar ise “2” olarak kodlanmıştır.
Cinsiyet	Bir parlamenterin, erkek ya da kadın olmasıdır. Erkekse “1”, Kadınsa “2” olarak kodlanmıştır.
Çocuk sayısı	Bir parlamenterin sahip olduğu çocukların sayısıdır. Hiç çocuk yoksa “0”, Bir çocuğu varsa “1”, En az iki çocuğu varsa “2” olarak kodlanmıştır.
Eğitim seviyesi	Bir parlamenterlerin aldığı eğitim ve mezun olduğu okula göre değerlendirilen eğitim durumudur. İlk ve Orta Öğrenim görmüşse “1”, Önlisans mezunuysa “2”, Lisans mezunuysa “3”, Yüksek lisans mezunuysa “4” olarak kodlanmıştır.
Meslek	Bir parlamenterlerin, parlamenter seçilmeden önceki işidir. Sanayiciyse “1”, İş adamıysa “2”, Kamu görevlisiyse “3”, Özel sektörde yönetici ise “4”, Çiftçi, işçi ise “5”, Mimar, mühendis ise “6”, Eğitimci ise “7”, Veteriner, doktor, ezacıysa “8”, Avukat, hakim ise “9”, Serbest meslekle sahibi ise “10”, Kooperatifçi, sendikacı ise “11”, Sanatçı ise “12”, Gazeteci, yazar ise “13” şeklinde kodlanmıştır.

7. BULGULAR

Bu bölümde elde edilen bulgular iki grupta değerlendirilecektir. İlk bölümde çalışmaya konu olan parlamenterlerin il nüfusu, ilin GSYİH'tan aldığı pay, demografik özellikleri, temsil ettikleri iller ve çevresel yasama teklifleriyle ilgili betimsel (tanımlayıcı) istatistiklere ilişkin bilgiler tartışılmaktadır. İkinci bölümde bu çalışmada ileri sürülen hipotezler başlıklar halinde sıralanacaktır. Bu başlıklar altında hangi hipotez testinin kullanılacağı ve bu testin yapılması ile elde edilen sonuçlar tartışılacaktır.

7.1. Betimleyici İstatistikler

Bu kısımda öncelikle bu çalışmanın önemle üzerinde durduğu yasama teklifleri ve bu teklifler arasında çevresel yasama tekliflerinin yerine yer verilecektir. Buna bağlı olarak bir bütünlük içinde parlamenterlerin bölgelere göre dağılımları ve yasama tekliflerinin bu bölgelere göre dağılımlarına değinilecektir. Daha sonra parlamenterlerin illere göre dağılımları ve çevresel yasama tekliflerinin nicel olarak illere göre dağılımlarına yer verilecektir. Parlamenterlerin ve çevresel yasama tekliflerinin; siyasi partilere, siyasi ideolojiye ve demografik özelliklere göre dağılımları üzerinde durulacaktır. Demografik özellikler incelenirken cinsiyet değişkeninden başlayıp sırasıyla; yaş, medeni hal, çocuk sayısı, eğitim seviyesi ve meslek değişkenleri incelenecektir. Çevresel yasama tekliflerinin bu sıralanan demografik özelliklere göre dağılımları değerlendirilecektir. Böylece 22. dönem TBMM'nin genel yapısı ve yasama faaliyetlerindeki etkinliği değerlendirilip, parlamenterlerin genel bir profili çizilmiş olacaktır.

Parlamenterlerin, herhangi bir konuda yasama teklifinde buluna bilmeleri için yasama teklifinin gerekçesi ile birlikte Meclis Başkanlığı'na verilmesi gerekmektedir. Bu yasama teklifleri bireysel olarak verilebilirken bazen birden fazla parlamenter bu yasama teklifini imzalanmak suretiyle de verilebilmektedir. 22. dönem (2002–2007) TBMM'de parlamenterlerin yasama faaliyetlerine ilişkin verileri çizelge 7.1.'de yer almaktadır. Buna göre; parlamenterlerin toplamda 12224 yasama teklifinde bulundukları ve bu yasama tekliflerinden 476'sının çevre ve çevrenin korunmasına yönelik olduğu görülmektedir. Çevresel yasama faaliyetlerinin toplam yasama faaliyetleri içindeki payının %3,8 olduğu görülmektedir. Bir parlamenter toplam olarak en fazla 124 yasama teklifinde bulunurken, çevre ve çevrenin korunmasına yönelik yasama tekliflerinde bu sayının en fazla 8 olduğu görülmektedir.

Çizelge 7.1. Parlamenterlerin Yasama Faaliyetleri

	N	Minimum	Maksimum	Toplam	Ortalama	Varyans
Toplam yasama teklifi sayısı	546	0	124	12224	22,39	480,175
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	546	0	8	476	0,87	2,182

Parlamenterleri genel bir şekilde gruplandırmak istersek, bu gruplandırmada nasıl bir kıstas kullanılacağı önemli bir sorundur. Dolayısıyla parlamenterleri ülkenin coğrafi bölgelerine göre gruplandırmak yerinde olacaktır. Coğrafi bölgelerin en önemli

özelliği; ülke içindeki benzer iklim, bitki örtüsü ve kültürel yapının hakim olduğu alanları gruplandırması ve bu alanların sınırlarının kesin olarak çizilmesidir. Bu sınırlar o kadar kesindir ki birbirine çok yakın olan ama benzer özelliklere sahip illeri dahi birbirinden ayırabilir. Örneğin; Kahramanmaraş ili Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerine komşu olmasına ve bazen bu bölgelere dahil edilmesine rağmen aslında bu ilimiz Akdeniz Bölgesi içinde yer almaktadır.

Buna göre parlamenterlerin, ülkenin coğrafi bölgeler itibariyle dağılımları (Çizelge 7.2.'de) dikkate alındığında; 69 (%12,6)'unun Akdeniz Bölgesinden, 57 (%10,4)'ünün Doğu Anadolu Bölgesinden, 70 (%12,8)'inin Ege Bölgesinden, 52 (%9,5)'inin Güneydoğu Anadolu Bölgesinden, 94 (%17,2)'ünün İç Anadolu Bölgesinden, 76 (%13,9)'ünün Karadeniz Bölgesinden ve 128 (%23,4)'ünün Marmara Bölgesinden seçilmiş olduğunu görmekteyiz. En fazla parlamenterin Marmara Bölgesinden geldiğini, bunun sebebinin ise ülkemizin seçim sistemine bağlı olarak Marmara Bölgesinin nüfus yoğunluğunun fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 7.2. Parlamenterlerin Bölgelere Göre Dağılımları

Bölgeler	Toplam	Yüzdelik Dağılımları	Kümülatif Yüzde
Akdeniz	69	% 12,6	% 12,6
Doğu Anadolu	57	% 10,4	% 23,1
Ege	70	% 12,8	% 35,9
Güneydoğu Anadolu	52	% 09,5	% 45,4
İç Anadolu	94	% 17,2	% 62,6
Karadeniz	76	% 13,9	% 76,6
Marmara	128	% 23,4	% 100
Toplam	546	% 100	

Çevresel yasama tekliflerinin bölgelere göre dağılımlarını çizelge 7.3.'te verilmiş olup bu tekliflerden; 107 (%22)'sini 1. tip çevresel yasama teklifi olarak belirlediğimiz kentsel, tarihi ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik yasama teklifleri, 40 (%08)'ini 2. tip çevresel yasama teklifi olarak belirlediğimiz doğal kaynakların işlenmesi ve işletilmesine yönelik yasama teklifleri ve 329 (%70)'unu 3. tip çevresel yasama teklifi olarak belirlediğimiz milli parkların oluşturulmasına yönelik yasama teklifleri oluşmaktadır. Çizelgeye bakacak olursak; Akdeniz Bölgesinin diğer bölgelerden daha fazla çevresel yasama teklifinde bulunduğu, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en az çevresel yasama teklifinde bulunduğu görülebilir. Kentsel, tarihi ve kültürel varlıkların korunması konusunda en fazla yasama teklifi Akdeniz ve Marmara bölgelerinden yapılırken, en az yasama teklifi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yapılmıştır. Doğal kaynakların işlenmesi ve işletilmesine yönelik yasama tekliflerinde en fazla yasama teklifinde Ege Bölgesinden yapılırken, en az yasama teklifi Karadeniz bölgesinden yapılmıştır. Milli parkların oluşturulmasına yönelik yasama tekliflerinde en fazla yasama teklifinde Akdeniz Bölgesi yapılırken, en az yasama teklifi Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yapılmıştır. Toplam yasama teklifleri açısından baktığımızda en fazla yasama teklifinin Akdeniz Bölgesinden, en az yasama teklifininse Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yapıldığı görülmektedir.

Çizelge 7.3. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Bölgesel Dağılımları

Bölgeler	1. Tip çevresel yasama teklifi	2. Tip çevresel yasama teklifi	3. Tip çevresel yasama teklifi	Toplam çevresel yasama teklifleri
Akdeniz	28 (%26)	8 (%20)	80 (%24)	116 (%24)
Doğu Anadolu	6 (%06)	2 (%05)	28 (%09)	36 (%07)
Ege	20 (%19)	19 (%47)	56 (%17)	95 (%20)
Güneydoğu Anadolu	4 (%04)	3 (%07)	27 (%08)	34 (%07)
İç Anadolu	10 (%09)	3 (%07)	47 (%14)	60 (%13)
Karadeniz	11 (%10)	1 (%02)	28 (%09)	40 (%09)
Marmara	28 (%26)	4 (%10)	63 (%19)	95 (%20)
Toplam	107 (%100)	40 (%100)	329 (%100)	476 (%100)

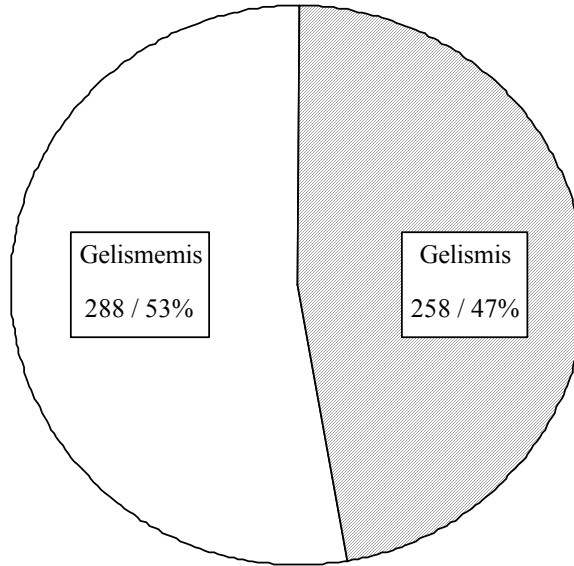
Kamu yönetiminin yürütmekle görevli olduğu kamusal hizmetlerin ülkenin; ekonomik, toplumsal ve coğrafi koşullarına göre yürütülebilmesi için ülkemiz illere ayrılmıştır. İller aynı zamanda bireylerin sosyal ve ekonomik özelliklerinin de kaynağını oluşturmaktadır (Gözübüyük, 2002:96).

Dolayısıyla illerin TBMM'ye gönderdikleri parlamenter sayısı ve toplam çevresel yasama tekliflerinin illere göre dağılımı Ek 1'de yer almaktadır. Hiç çevresel yasama teklifinde bulunmayan illerin parlamenterlerini "0" temsil ederken, 1'den 8'e kadar olan sayılar parlamenterin kaç tane yasama teklifinde bulunduğunu göstermektedir. Örneğin; 2 rakamının Aydın ili için anlamı 6 tane yasama teklifinde bulunduğu ve bununla 3 parlamenter tarafından yapıldığını ifade etmektedir. Bir ilin parlamenterlerinin kaç tane çevresel yasama teklifinde bulunduğu sütunlarla (0'dan 8'e kadar olan çevresel yasama teklifi sayısını gösteren) satırların (illerin meclise gönderdiği parlamenter sayısını gösteren) çarpımının, toplamı ile bulunur. Çevresel yasama tekliflerinin en fazla yapıldığı illerin sırasıyla; Adana (29 yasama teklifi), Ankara (18 yasama teklifi), Antalya (47 yasama teklifi), İstanbul (31 yasama teklifi), İzmir (38 yasama teklifi), Mersin (16 yasama teklifi) ve Bursa (16 yasama teklifi) olduğu görülmektedir. Bu illerinin ayrıca nüfus olarak yoğun, ekonomik olarak gelişmiştir. Tüm bu illerin yapmış oldukları yasama teklifleri toplam yasama tekliflerinin %41 (195)'ini oluşturmaktadır. Hiç çevresel yasama teklifinde bulunmayan illere; Bingöl, Bartın, Karaman ve Bolu örnek olarak gösterilebilir. Çevresel yasama teklifinde bulunmayan illerin nüfus yoğunluğunun az olduğu, ekonomik olarak gelişmemiş olduğunu söyleyebiliriz. Çevresel yasama tekliflerinin ağırlıklı olarak gelişmiş illerden yapıldığını söylemek yanlış olmasa gerekir.

Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için gelişmiş illerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarını, gelişmemiş illerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının karşılaştırılması gerekir. Parlamenterlerin seçildiği illerin ekonomik olarak gelişmiş olup olmadığını tespit edebilmek ve bir karşılaştırma yapılması için illeri gelişmiş ve gelişmemiş olarak daha önce gruplandırmıştık. Bu gruplandırmada kullanılan kıstas, kişisel milli gelirin dolar cinsinden illere göre dağılımıdır. 2001 yılı verilerine göre kişisel milli gelir 2100 dolar olarak hesaplanmıştır (TUİK, 2004: 9).

Kişisel milli gelirin illere göre dağılımında, 2100 doların üstünde alan illeri gelişmiş, altında alan illeri ise gelişmemiş olarak tanımlayabiliriz. Buna bağlı olarak şekil 7.1.'de illerin gelişmişlik düzeyine göre parlamenterlerin dağılımları görülebilir.

Buna göre, 258 (%47,3) parlamenterin ekonomik olarak gelişmiş illerden, 288 (%52,7) parlamenterin ekonomik olarak gelişmemiş illerden seçildiğini söyleyebiliriz.

Şekil 7.1. İllerin Ekonomik Gelişmişliğine Göre Parlamenterlerin Dağılımı

Çevresel yasama tekliflerinin, parlamenterlerin seçildiği illerin ekonomik gelişmişliğine göre dağılımı çizelge 7.4.'te görülebilir. Hiç yasama teklifinde bulunmayan toplam 349 parlamenter bulunmakta, bunların 148'i gelişmiş, 201'i gelişmemiş illerdendir. 294 (%62) çevresel yasama teklifinin gelişmiş illerden gelen parlamenterler tarafından yapıldığı, 182 (%38) yasama teklifinin ise gelişmemiş illerden gelen parlamenterler tarafından yapıldığı görülebilir. Dolayısıyla ekonomik gelişmişliğin çevresel yasama faaliyetleri üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 7.4. İllerin Gelişmişlik Düzeyine Göre Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Dağılımı

Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	İllerin Kişisel Milli Gelirin dağılımına göre gelişmişliği		Toplam
	Gelişmiş	Gelişmemiş	
0	148	201	349
1	31	41	72
2	30	22	52
3	19	9	28
4	13	7	20
5	10	6	16
6	6	2	8
8	1	0	1
Toplam	258	288	546

Ekonomik verilere göre incelediğimiz parlamenterlerin siyasi verilerini incelemeye geçebiliriz. Siyasi veriler olarak nitelendirdiğimiz değişkenler; siyasi parti ve ideoloji faktörleridir. Öncelikle siyasi parti değişkenini inceleyelim. Ülkedeki seçmenlerin oylarıyla belirlenen siyasi partiler parlamenter sistemin önemli bir özelliğidir. Siyasi partiler bireysel tutum ve davranışlar üzerinde önemli bir etkiye

sahiptir. Partinin; ideolojisi, simgesi ve başkanı gibi faktörler bireysel davranışları yönlendirebilmektedir. Parlamenter bir sistemde siyasal iktidarın kimin ya da kimlerin olacağını belirleyen tek unsur siyasi partilerdir (Kapani, 2000: 164).

Bu açıdan TBMM’de parlamenterlerin siyasi partilere göre dağılımına (Çizelge 7.5.’te) bakacak olursak; 355 (%65)’inin AKP, 155 (%28,4)’inin CHP, 20 (%3,7)’sinin ANAP, 4 (%0,7)’ünün DYP, 1 (%02)’inin HYP, 1 (%0,2)’inin SHP, 1 (%0,2)’inin GP üye oldukları ve 9 (%1,6)’unun bağımsız olduğu görülmektedir. Parlamenterlerin iktidar partisinden olup olmamalarına bakacak olursak; 355 (%65)’inin iktidar partisine mensup olduğu, 191 (%35)’inin ise iktidar partisine mensup olmadığı görülmektedir.

Çizelge 7.5. Parlamenterlerin Siyasi Partilere Göre Dağılımları

Parti	Toplam	Yüzdelik Dağılımı	Kümülatif Yüzde
AKP	355	% 65	% 65
CHP	155	% 28,4	% 93,4
ANAP	20	% 03,7	% 97,1
DYP	4	% 0,7	% 97,8
HYP	1	% 0,2	% 98
SHP	1	% 0,2	% 98,2
GP	1	% 0,2	% 98,4
Bağımsız	9	% 1,6	% 100
Toplam	546	% 100	

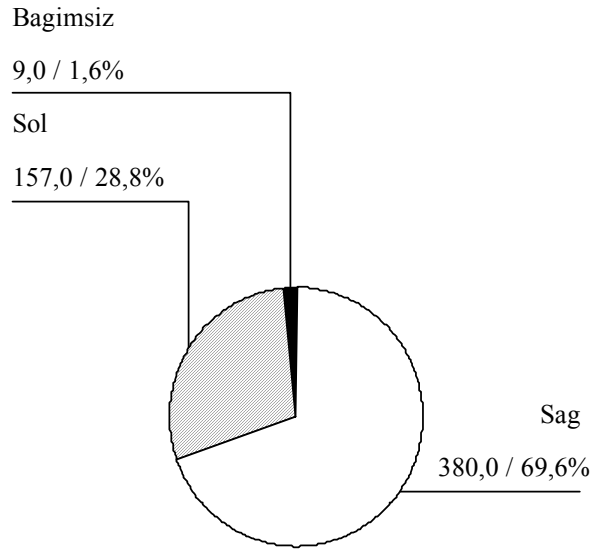
Çevresel yasama tekliflerinin siyasi partilere göre dağılımı çizelge 7.6.’da görülebilir. Çizelgede parlamenterlerin yapmış oldukları çevresel yasama tekliflerinin sayısı ile bağlı oldukları siyasi partiler karşılaştırılmıştır. İktidar partisindeki parlamenterlerin 304 (%85)’ünün ve muhalefetteki parlamenterlerin 45 (%24)’inin hiç yasama teklifinde bulunmamışlardır. AKP’nin çevresel yasama faaliyetlerinde toplam 72 (%15) ve muhalefette olan partilerin ise 404 (%85) yasama teklifinde bulunmuştur. Muhalefette olan siyasi partiler açısından çevresel yasama tekliflerine bakıldığında; CHP toplamda 380 çevresel yasama teklifinde bulunurken, ANAP 15 çevresel yasama teklifinde, DYP 1 çevresel yasama teklifinde, SHP 2 çevresel yasama teklifinde, HYP ve GP hiç çevresel yasama teklifinde bulunmazken, Bağımsız parlamenterler 6 çevresel yasama teklifinde bulunmuşlardır. Bu verilere bakarak iktidar partisinin çevre ve çevrenin korunması konusunda oldukça pasif kaldığı söylenebilir.

Çizelge 7.6. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Siyasi Partilere Göre Dağılımı

Parti	Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	8	
AKP	304	34	15	1	0	1	0	0	355
CHP	22	33	32	24	20	15	8	1	155
ANAP	13	2	2	3	0	0	0	0	20
DYP	3	1	0	0	0	0	0	0	4
HYP	1	0	0	0	0	0	0	0	1
SHP	1	0	1	0	0	0	0	0	1
GP	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Bağımsız	5	2	2	0	0	0	0	0	9
Toplam	349	72	52	28	20	16	8	1	546

Bireyler bazen bu siyasi partilerin seçimlerden önce açıkladığı parti programına göre hareket ederken bazen de tamamıyla ideolojik davranabilmektedir. İdeoloji faktörü o kadar güçlüdür ki birey üzerinde tam bir kontrol sağlar. Bireyin muhakeme yeteneğini etkileyerek; olması gerekeni ideolojik görüşüne aykırı bulması ile ret edebilir ya da tam terside geçerli olabilir. Siyasi ideolojinin bireysel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi görmezden gelinemeyecek kadar önemli ve güçlüdür. Siyasi partilerin önemli bir özelliği de bireyleri belli bir ideoloji çerçevesinde bir araya getirmesidir. Bu durumda siyasi partilerin, benimsemiş oldukları siyasi ideolojiler ve bu partilere mensup bulunan parlamenterlerin bu ideolojileri temsil ettiği sonucunu çıkarabiliriz.

Parlamenterlerin ideolojilerine göre dağılımlarına (Şekil 7.2.'de) bakacak olursak; 380 (%69,6) parlamenterin sağ ideolojiye, 157 (%28,8) parlamenterin sol ideolojiye mensup olduğunu ve 9 (%1,6) parlamenterin de herhangi bir ideolojiye mensup olup olmadıklarının tespit edilemediğinden bağımsız olarak değerlendirilmişlerdir.

Şekil 7.2. Parlamenterlerin İdeolojilerine Göre Dağılımları

Toplam çevresel yasama tekliflerinin, parlamenterlerin ideolojilerine göre dağılımını çizelge 7.7.'de görülebilir. Sağ ideolojiye mensup parlamenterlerden 321'i ve sol ideolojiye mensup parlamenterlerden 23'ü hiç çevresel yasama teklifinde bulunmamışlardır. Sağ ideolojiye mensup parlamenterler toplam 88 (%18) çevresel yasama teklifinde bulunurken, sol ideolojiye mensup parlamenterlerin toplam 388 (%81) çevresel yasama teklifinde bulunmuşlardır. Sol ideolojiye mensup parlamenterlerin çevresel yasama faaliyetlerinde daha etkin oldukları görülmektedir.

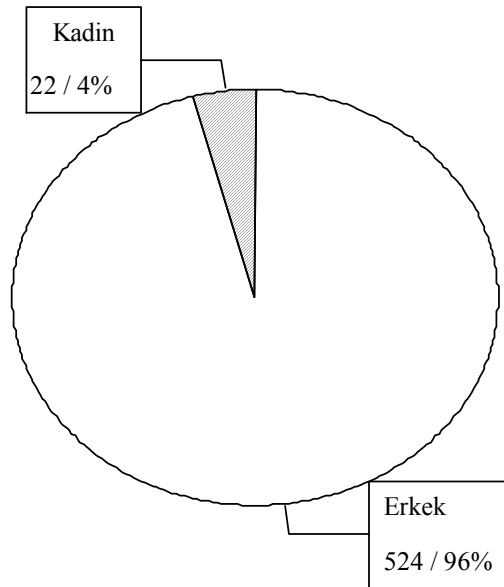
Çizelge 7.7. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Siyasi İdeolojilere Göre Dağılımı

Siyasal İdeoloji	Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	8	
Sağ	321	37	17	4	0	1	0	0	380
Sol	23	33	33	24	20	15	8	1	157
Bağımsız	5	2	2	0	0	0	0	0	9
Toplam	349	72	52	28	20	16	8	1	546

Bireylerin tutumları arasındaki farklılığının en önemli sebebi demografik özelliklerdir. Demografik özellikler bu çalışma açısından çevresel yasama teklifine katılımı etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmadaki demografik faktörler; cinsiyet, yaş, medeni hal, çocuk sayısı, eğitim ve meslek olarak belirlenmiştir. Şimdi sırayla bu demografik faktörleri inceleyelim.

Cinsiyet, siyasal konulara katılım üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kadınların siyasal konularda daha muhafazakar oldukları bilinmektedir. Erkeklerin siyasal konulardaki düşünceleri daha katı iken kadınların bu düşünceleri daha esnek bir yapıda olduğu görülmektedir (Kışlalı, 2000: 167; Israel, 2005: 11).

22. dönem TBMM’de parlamenterlerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakacak olursak erkeklerin çoğunlukta olduğunu ve kadınların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Mecliste; 524 (%96) parlamenterin erkek, 22 (%4) parlamenterin kadın olduğu görülmektedir. Şekil 7.3.’te parlamenterlerin cinsiyetlerine göre dağılımları net bir biçimde görülebilir.

Şekil 7.3. Parlamenterlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Kadınların sayısının erkeklere oranla az olması ve meclisin büyük çoğunluğunun erkeklerden meydana gelmesi, çevresel yasama tekliflerinin, parlamenterlerin cinsiyete göre dağılımları ile yapılacak bir karşılaştırmadan elde edilecek sonuçlarla genelleme yapılması mümkün değildir. Ancak çizelge 7.8.’de parlamenterlerin cinsiyetleri ile parlamenterlerin verdiği toplam çevresel yasama teklifleri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda kadınların 29 (%6) çevresel yasama teklifinde bulundukları erkeklerin ise 447 (%94) yasama teklifinde bulunmuşlardır.

Çizelge 7.8. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	8	
Erkek	337	70	49	28	16	15	8	1	524
Kadın	12	2	3	0	4	1	0	0	22
Toplam	349	72	52	28	20	16	8	1	546

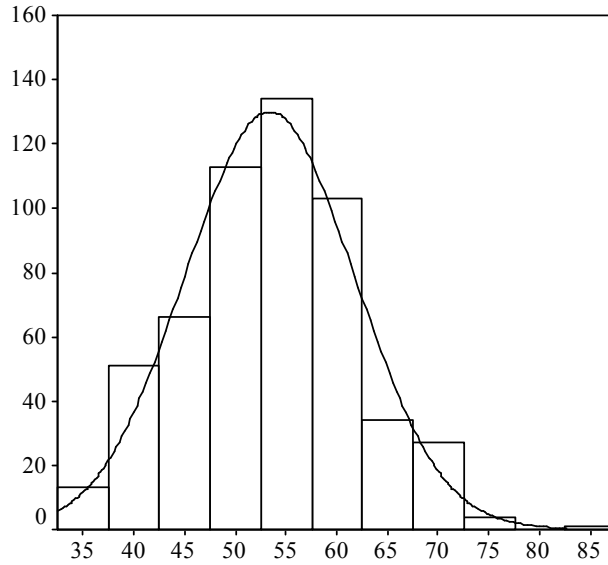
Demografik faktörler arasında bir diğer önemli faktörde yaştır. Genç yaştaki bireylerin çevre ve çevrenin korunması konusunda daha hassas oldukları bilinmektedir. Gençlerin siyasi konulara eğilimleri ve davranışları pozitif yönde gerçekleşirken, yaşlı insanların siyasi konulara eğilimlerinin farklı olduğu bilinmektedir (Kışlalı, 2000: 156).

Bu durumda parlamenterlerin, yaşlara göre dağılımına (Çizelge 7.9.'da) bakacak olursak; en genç parlamenterin 35, en yaşlı parlamenterin ise 83 yaşında olduğunu görmekteyiz. Ortalama yaşlarının 53,39 olduğu ve dolayısıyla parlamenterlerin ağırlıklı olarak orta yaş gurubunda yer aldıkları söylenebilir.

Çizelge 7.9. Parlamenterlerin Yaş Ortalaması

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Varyans
Yaş	546	35	83	53,39	69,897

Parlamenterlerin yaşlarına göre dağılımlarını (Şekil 7.4.'te) daha iyi anlayabilmek için çizilecek bir histogram açıklayıcı olacaktır. Dikey ekseninde frekansların, düşey ekseninde parlamenterlerin yaşlarının yer aldığı histogramda frekans poligonunun şekline bakacak olursak; poligonun tepe noktası ortalama yaşı (53,39) göstermektedir. Dolayısıyla poligonun simetrik bir görünüme sahip olduğunu ve yaşların normal dağılım gösterdiğini söyleyebiliriz.

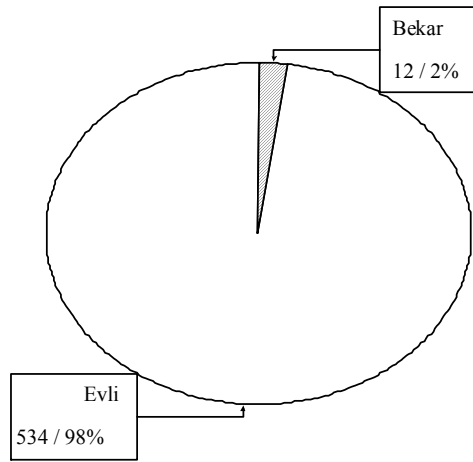
Şekil 7.4. Parlamenterlerin Yaşlarına Göre Dağılımları

53 yaş altı parlamenterlerin, 53 yaş üzeri parlamenterlerden daha fazla çevresel yasama teklifinde bulunduklarını ya da tam tersi bir durumun varlığından söz edilebilir miyiz? Bu duruma ilişkin bilgiler çizelge 7.10.'da verilmektedir. 298 parlamenterin 53 ve üzeri yaş gurubunda yer alırken, 248 parlamenter 53 yaş altı yaş gurubunda yer almaktadır. 53 yaş altındaki parlamenterlerin toplam 146 (%31) çevresel yasama teklifinde bulunurken, 53 yaş ve üzerindeki parlamenterler 330 (%69) çevresel yasama teklifinde bulunmuşlardır. Ancak bu yukarıda ifade ettiğimiz gibi beklenen bir durum değildir. Çünkü beklenen durumda 53 yaş altındaki parlamenterlerin daha fazla çevresel yasama teklifinde bulunması gerekirdi. Ancak 53 ve üzeri yaş grubuna mensup olan parlamenterlerin daha fazla çevresel yasama teklifinde bulundukları görülmektedir.

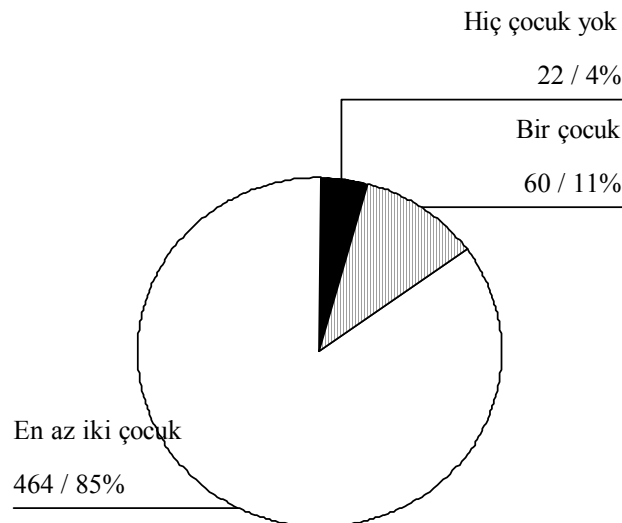
Çizelge 7.10. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	8	
53 ve üzeri	164	46	38	17	16	11	5	1	298
53 altı	185	26	14	11	4	5	3	0	248
Toplam	349	72	52	28	20	16	8	1	546

Parlamentelerin medeni hale göre dağılımlarına bakacak olursak; 534 (%97,8) parlamenterin evli, 12 (%2,2)'sinin bekar olduğunu görmekteyiz. Şekil 7.5.'te parlamenterlerin medeni hallerine göre dağılımı verilmiş olup, meclisin neredeyse tamamı evli parlamenterlerden oluşmaktadır.

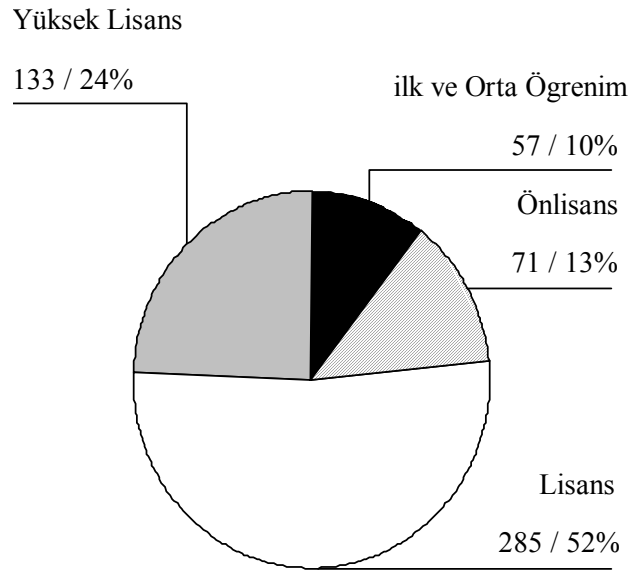
Şekil 7.5. Parlamenterlerin Medeni Hallerine Göre Dağılımları

Parlamentelerin sahip oldukları çocuk sayısına göre dağılımlarına bakacak olursak; 22 (%4) parlamenterin çocuğu yokken, 60 (%11) parlamenterin bir çocuğa ve 464 (%85) parlamenterin ise en az iki çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Şekil 7.6.'da parlamenterlerin çocuk sayısına göre dağılımları net bir şekilde görülebilir.

Şekil 7.6. Çocuk Sayısının Parlamenterlere Göre Dağılımları

Bireylerin tutum ve davranışlarının eğitimle birlikte belirgin bir biçimde değiştiğine daha önce değinmiştik. Bireyler arasındaki tutum ve davranışların eğitim süreci ile birlikte büyük bir değişim göstermektedir. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte bireylerin çevre ve çevrenin korunması konusunda daha hassas davranmaları beklenir.

Parlamentelerinin eğitim durumuna göre dağılımlarına (Şekil 7.7.'de) bakacak olursak; 57 (%10)'isinin ilk ve orta öğrenim mezunu olduğu görülmektedir. 71 (%13)'inin önlisans, 285 (%52,2)'inin lisans, 133 (%24,4)'ünün yüksek lisans (yüksek lisans, doktora gibi) öğrenimi gördükleri belirlenmiştir. Parlamentelerinin eğitim durumlarına göre dağılımını gösteren şekilde parlamenterler arasında özellikle lisans (üniversite) mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Şekil 7.7. Parlamentelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Toplam çevresel yasama tekliflerinin, parlamenterlerin eğitim durumlarına göre dağılımları çizelge 7.11.'de görülebilir. İlk ve orta öğrenim görmüş parlamenterler 77 (%16), önlisans mezunu parlamenterler 89 (%19), lisans mezunu parlamenterler 233 (%49) ve yüksek lisans görmüş parlamenterlerin 77 (%16) tane çevresel yasama teklifinde bulundukları görülmektedir.

Çizelge 7.11. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Eğitim Seviyesine Göre Dağılımları

Eğitim seviyesi	Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	8	
İlk ve Orta Öğrenim	27	13	4	5	3	3	1	1	57
Önlisans	35	12	10	6	3	3	2	0	71
Lisans	186	37	27	14	9	8	4	0	285
Yüksek Öğrenim	101	10	11	3	5	2	1	0	133
Toplam	349	72	52	28	20	16	8	1	546

Parlamentelerinin, seçilmeden önceki meslekleri önemli bir demografik faktördür. Çevresel yasama tekliflerine katılımda meslek parlamenterleri yönlendirebilecek kadar güçlü olabilir. Çizelge 7.12'de parlamenterlerin meslekler itibarıyla dağılımına

bakıldığında; 33 (%6)'ünün sanayici, 52 (%9,5)'sinin iş adamı, 71 (%13)'inin kamu görevlisi, 37 (%6,8)'sinin özel sektörde yönetici, 12 (%2,2)'sinin çiftçi, işçi, 55 (%10,1)'inin mimar, mühendis, 115 (%21,1)'inin eğitimci, 31 (%5,7)'inin veteriner, doktor, ezacı, 82 (%15)'sinin avukat, hakim, 32 (%5,9)'sinin serbest meslek, 15 (%2,7)'inin gazeteci, yazar, 9 (%1,6)'unun kooperatifçi, sendikacı, 2 (%0,4)'sinin sanatçı olduğu görülmektedir. Kamu görevlisi olan parlamenterler (71) ve avukat, hakim (82) olan parlamenterlerin toplam (153) sayısına bakarak meclisin büyük çoğunluğunun bürokrat kökenli olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca mecliste parlamenterlerin meslekleri itibariyle eğitimci olarak gruplandığımızı; öğretmenler ve öğretim görevlilerinin ikinci büyük çoğunluğu oluşturması oldukça önemlidir.

Çizelge 7.12. Parlamenterlerin Mesleklere Göre Dağılımları

Meslek	Toplam	Yüzdelik dağılımları	Kümülatif yüzde
Sanayici	33	% 06	% 06
İşadamı	52	% 09,5	% 15,6
Kamu görevlisi	71	% 13	% 28,6
Özel sektör yöneticisi	37	% 06,8	% 35,3
Çiftçi, işçi	12	% 02,2	% 37,5
Mimar, Mühendis	55	% 10,1	% 47,6
Eğitimci	115	% 21,1	% 68,7
Veteriner, doktor, ezacı	31	% 05,7	% 74,4
Avukat, hakim	82	% 15	% 89,4
Serbest meslek	32	% 05,9	% 95,2
Kooperatifçi, sendikacı	9	% 01,6	% 96,9
Gazeteci, yazar	15	% 02,7	% 99,6
Sanatçı	2	% 0,4	% 100
Toplam	546	% 100	

Bireyin sosyal statüsünün gelişiminde mesleğin önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Parlamenterlerin sosyal statülerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal statü bireyi bazen istemediği davranışlarda bulunmaya zorlayabilen önemli bir faktördür. Dolayısıyla sosyal statüsü yüksek olan mesleklerle uğraşan parlamenterlerin; sosyal sorumluluk anlayışı içinde, toplumsal beklentilere cevap verebilecek bir biçimde hareket etmeleri kaçınılmazdır. Çünkü bu olay kişiye bağlı değildir, bu olay kişinin sahip olduğu sosyal statünün onu yönlendirmesidir (Kapani, 2000: 102).

Çevresel yasama tekliflerinin, parlamenterlerin mesleklerine göre dağılımı çizelge 7.13.'te görülmektedir. Buna göre tüm meslek gruplarında toplam itibariyle 349 parlamenter hiçbir yasama teklifinde bulunmamıştır. Çevresel yasama teklifinde bulunan parlamenterlerin mesleklere göre dağılımına gelince; sanayici parlamenterlerin 43 (%9), iş adamı olan parlamenterlerin 42 (%8), kamu görevlisi olan parlamenterlerin 43 (%9), özel sektörde yönetici olan parlamenterlerin 36 (%7), çiftçi, işçi olan parlamenterlerin 12 (%3), mimar, mühendis olan parlamenterlerin 42 (%8), eğitimci olan parlamenterler 99 (%20,8), veteriner, doktor, eczacı olan parlamenterlerin 24 (%5), avukat, hakim olan parlamenterlerin 84 (%18), serbest meslek sahibi olan parlamenterlerin 26 (%7), kooperatifçi, sendikacı olan parlamenterlerin 17 (%4), sanatçı olan parlamenterlerin 1 (%0,2) ve gazeteci yazar olan parlamenterlerin 7 (%1) tane çevresel yasama teklifinde bulunmuşlardır. Bürokrat olan parlamenterlerin daha fazla

çevresel yasama teklifinde bulundukları görülmektedir. Sosyal statüsü yüksek olan mesleklerle uğraşan parlamenterlerin (eğitimcilerin ve avukat, hakim gibi); daha çok çevresel yasama teklifinde bulunması beklenen bir durumdur.

Çizelge 7.13. Toplam Çevresel Yasama Tekliflerinin Parlamenterlerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
	0	1	2	3	4	5	6	8	
Sanayici	17	6	2	2	3	3	0	0	33
İşadamı	33	6	8	3	0	1	1	0	52
Kamu görevlisi	50	11	4	3	1	1	1	0	71
Özel sektör yöneticisi	23	4	5	1	1	3	0	0	37
Çiftçi, İşçi	6	3	1	1	1	0	0	0	12
Mimar, Mühendis	37	4	7	4	3	0	0	0	55
Eğitimci	77	13	11	3	5	3	2	1	115
Veteriner, Doktor, Ezacı	23	2	1	3	0	1	1	0	31
Avukat, Hakim	49	13	8	3	2	4	3	0	82
Serbest meslek	21	4	1	4	2	0	0	0	32
Kooperatifçi, Sendikacı	2	2	2	1	2	0	0	0	8
Gazeteci, Yazar	10	3	2	0	0	0	0	0	15
Sanatçı	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Toplam	349	72	52	28	20	16	8	1	546

Tüm bu sıraladığımız bilgilere dayanarak 22. dönem TBMM'nin çevresel yasama faaliyetlerinde en etkili bölgenin Akdeniz Bölgesi olduğunu ve iller açısından ise en fazla yasama teklifinin ülkenin ekonomik olarak gelişmiş illerinden yapıldığını (Örneğin; Antalya, Ankara gibi) söyleyebiliriz. Parlamenterler açısından bakıldığında TBMM'nin; büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu, orta yaş gurubu içinde, evli, en az iki çocuğu olan ve üniversite mezunu, meslek olarak eğitimcilerin çoğunlukta olduğu bir meclis olduğunu söyleyebiliriz.

7.2. Hipotezlerin Testi

Bu bölümde daha önce belirttiğimiz hipotezler test edilecektir. Bu hipotezler ilgili başlıklar altında toplanmış olup, bu başlıklar altında; belirlenen varsayımların karşılanıp karşılanmadığı, değişkenler arasındaki korelasyon analizine ve karşılanması ya da karşılanmaması durumunda hangi testlerin kullanılması gerektiği, bu testlerden alınan sonuçlar ve elde edilen bulgulara yer verilecektir.

7.2.1. İktidar Partisine Mensup Olmamanın Çevresel Yasama Tekliflerine Etkisi

İktidar partisine mensup olmamanın çevresel yasama teklifleri üzerindeki etkisini araştırmak için öncelikle varsayımlarımızın karşılanıp karşılanmadığını inceledikten sonra, değişkenler arasında ki ilişkinin öğrenilmesi için korelasyon analizi

yapılacaktır. Daha sonrada parametrik veya parametrik olmayan bir hipotez testinin nasıl seçildiğine ilişkin bilgilere yer verilecektir. Son olarak yapılan hipotez testinin sonucuna bağlı olarak elde edilen bulgular tartışılacaktır.

İlk varsayım verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin tespitiydi. Dolayısıyla ilk varsayım olan; gurupların normal dağılıma uygun olup olmadığını öğrenmek için, çizelge 7.14.'e bakarak gurupların normal dağılım gösterip göstermediğini inceleyelim. Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda Z değeri 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Çizelgenin sonunda yer alan, istatistiksel anlamlılık değerlerini gösteren satıra bakacak olursak; buradaki değerlerin “0,000” olduğu ve bu değerlerinde 0,05 (istatistiksel anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu durumda guruplar normal dağılıma uymamakta ve ilk varsayımımız karşılanmamaktadır.

Çizelge 7.14. İktidar Partisine Mensup Olmama İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Normal Dağılım Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi

		İktidar partisine mensup olmama	Çevresel yasama teklifi sayısı
N		546	546
Normal parametreler	Ortalama	1,35	0,14
	Std Sapma	0,477	0,448
Uçlar arası farklılık	Mutlak	-0,418	0,509
	Pozitif	0,418	0,509
	Negatif	-0,263	-0,373
Kolmogorov-Smirnov Z		9,775	11,901
İstatistiksel anlamlılık		0,000	0,000

İkinci varsayım olan gurup varyanslarının eşit olmasına gelince, burada varyanslar birbirinin 4 katı kadar farklı olabilirdi. Çizelge 7.15.'e bakacak olursak gurup varyanslarının eşit olduğu varsayımını karşıladığı görülmektedir. Parlamenterlerin verdiği çevresel yasama teklifi sayısını gösteren gurubun varyansı (0,201), iktidar partisine mensup olup olmamayı tanımlayan gurubun varyansı (0,228) ile hemen hemen eşit olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda varyansların eşit olduğu ve ikinci varsayımın karşılandığı sonucuna ulaşabiliriz.

Çizelge 7.15. İktidar Partisine Mensup Olmama İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısını Gösteren Gurupların Varyanslarının Karşılaştırılması

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std Sapma	Varyans
İktidar partisine mensup olmama	546	1	2	1,35	0,477	0,228
Çevresel yasama teklifi sayısı	546	0	5	0,14	0,448	0,201

Çizelge 7.16'da yapılan korelasyon analizi sonucunda, 0,01 anlamlılık düzeyinde, muhalefete mensup parlamenterler ile toplam çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ($r=0,655$) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu ilişkiye göre muhalefetteki parlamenterlerin toplam çevresel yasama tekliflerine,

İktidardaki parlamenterlere göre daha fazla katıldığı ve bu katılımında olumlu bir biçimde gerçekleştiği sonucuna ulaşılabilir. 0,01 anlamlılık düzeyinde, muhalefete mensup parlamenterler ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönlü, çok zayıf düzeyde ($r=0,17$) bir ilişkinin var olduğunu görülmektedir. Bu durumda muhalefetteki parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerinin verilmesinde, iktidardaki parlamenterlere göre daha istekli olduğu ve muhalefette olmanın çevresel yasama tekliflerine katılımı artırıcı bir etki yaptığını söyleyebiliriz. Parlamenterlerin; demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında, ortaya çıkan ilişkinin pozitif yönde, çok zayıf ($r=0,10$) ve 0,05 anlamlılık düzeyinde olduğu görülmektedir. Oysa demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenlerin kontrol altına alınmadan önce bu ilişkinin daha yüksek ($r=0,17$) ve 0,01 anlamlılık düzeyinde olduğu tespit edilmişti. Demografik özelliklerin, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Ayrıca parlamenterin verdiği diğer yasama teklifleri kontrol altına alındığında, iktidar partisine mensup olmayan parlamenterler ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, çok zayıf ($r=0,03$) bir ilişkinin var olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bir parlamenter ne kadar az yasama teklifinde bulunursa, verdiği çevresel yasama teklifi sayısı da o kadar azalmaktadır. Çevresel yasama tekliflerine katılımın parlamenterin yasama faaliyetlerindeki etkinliği ile pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Bir parlamenter ne kadar çok yasama teklifinde bulunuyorsa, o kadar da çevresel yasama tekliflerine katılım sağlamış oluyor.

Çizelge 7.16. İktidar Partisine Mensup Olmama İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	İktidar partisine mensup olmama	
	Korelasyon katsayısı	İstatistiksel anlamlılık
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	0,655	0,000
Çevresel yasama teklifi sayısı	0,171	0,000
Demografik, il nüfusu ve GSYİH değişkenleri kontrol altına alındığında	0,101	0,019
Parlamenterlerin verdiği diğer yasama teklifi sayısı kontrol altına alındığında	-0,038	0,376

Belirlenen hipotezin test edilmesi için parametrik olmayan Mann-Whitney U testi yapılmasına karar verilmiştir. Eğer verilerin normal dağılıma uygun olduğu varsayımı karşılanırsa ve yine grup varyanslarının eşit olması durumunda istatistiksel olarak parametrik bir test olan bağımsız t testinin kullanılması gerekirdi. Grup varyanslarının eşit olduğunu ancak verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu durumda varsayımlardan birinin ihlal edilmesi nedeniyle parametrik olmayan bir hipotez testin kullanılması yerinde olacaktır. Dolayısıyla t testinin parametrik olmayan alternatifi Mann-Whitney U testinin kullanılmasına karar verilmiştir (Kalaycı, 2005: 74; Karagöz ve Ekici, 2005: 32).

Mann-Whitney U testinin yapılması ile elde edilen betimsel istatistik çizelge 7.17.'da yer almaktadır. Buna göre; 546 parlamenterden; 355 parlamenterin iktidar partisine mensup olduğu ve 191 parlamenterin de muhalefete mensup olduğu

görülmektedir. Sıra ortalaması dikkate alındığında; muhalefetteki parlamenterlerin verdiği çevresel yasama tekliflerindeki ortalamasının (294,05), iktidar partisine mensup parlamenterlerin verdiği çevresel yasama tekliflerindeki ortalamalarından (262,45) daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Muhalefetteki parlamenterlerin daha fazla çevresel yasama teklifinde bulunduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Çizelge 7.17. Mann-Whitney U Testi Betimsel İstatistiki

	İktidar partisine mensup olmama	N	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı
Çevresel yasama teklifi sayısı	İktidar	355	262,45	93168
	Muhalefet	191	294,05	56163
	Toplam	546		

Çizelge 7.18.'de Mann-Whitney U testi sonuçları yer almaktadır. Bu sonuçlara göre elde edilen Z değeri (-4,002), 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Çizelgede istatistiksel anlamlılık değerini gösteren satıra bakılacak olursa; buradaki değerin "0,000", 0,05'ten daha küçük olduğunu görebiliriz. Bu durumda parlamenterlerin vermiş oldukları çevresel yasama tekliflerinin, iktidar partisine mensup olma ile muhalefete mensup olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu ve iktidar partisinde yer almayan parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının iktidar partisindeki parlamenterlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Çizelge 7.18. Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Çevresel yasama teklifi sayısı
Mann-Whitney U	29978
Wilcoxon W	93168
Z	-4,002
İstatistiksel anlamlılık	0,000

İktidar partisinin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının az olması çeşitli sebeplere bağlanabilir. Örneğin bu sebeplerden biride; küresel ekonominin dayatmalarına yenik düşmesi ya da AB giriş sürecinin gereklerini yerine getirmesinin, çevre sorunlarına eğilmede yetersiz kalındığının sebebi olarak gösterilmektedir. Ancak çevre sorunlarının geri plana itilmesinin altında yatan en önemli olgu; iktidar partisinin önceliğini ekonomik büyüme ve sermayenin yayılmasına verdiği önem olduğu söylenebilir (Duru, 2003: 237–238).

Böyle bir durum karşısında hükümetin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar ve uluslararası kredi kuruluşlarının istekleri hükümet üzerinde bir baskı oluşmasına ve hükümetin çevre sorunlarını geri planda değerlendirmesine neden olabilir. Ayrıca iktidarda olan partinin topluma karşı bir sorumluluğu olduğu ve bu sorumluluğa bağlı olarak farklı önceliklere sahip olduğu unutulmamalıdır.

Diğer taraftan parti merkez yönetiminin, parti emir ve programlara uymayan parlamenterleri, partiden çıkarmaya kadar varan bir disiplin anlayışı içinde

yönlendirmeleri parlamenterleri sınırlandırabilmektedir. Hükümetin ihtiyaç duyduğu yasalar için parlamenterler üzerinde baskı uygulaması ve bu yönde uygulanan parti içi disiplin parlamenterlerin bağımsız bir biçimde hareket etmesini engelleyebilir (Gözübüyük, 2000; 78). Böyle bir durumda iktidar partisi içinde yer alan parlamenterlerin önceliğini ve gündemini değiştirerek çevre konusunda gereken hassasiyeti gösteremeyebilirler.

İktidar partisine mensup olmayan parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak yapılan korelasyon analizi sonuçlarına dikkatle bakacak olursak; çevresel yasama teklifi ile iktidar partisinden olup olmama arasında yapılan korelasyonda pozitif yönde yüksek bir ilişki varken bu ilişkinin, parlamenterin verdiği toplam yasama teklifleri kontrol altına alınarak yapılan kısmi (partial) korelasyon analizinde, negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bu negatif yönlü ilişkiye bakarak; parlamenterin çevreci olması ile yasama etkinliği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğunu söyleyebiliriz.

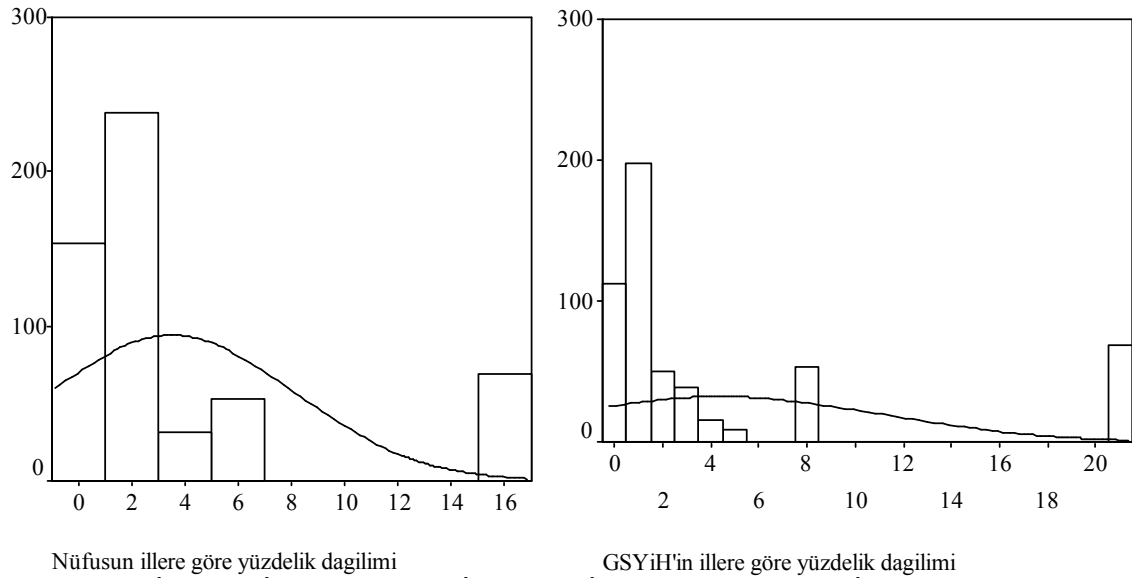
Dolayısıyla parlamenterin çevreciliğinin ölçütü, verilen yasama tekliflerinin çokluğudur. Bu da bize ülkemizde gerçek anlamda; çevre kültürü ve bilinci içinde yer alan, çevrenin korunması gerektiği üzerinde duran, çevreci olarak nitelendirilebilecek bir parlamenter profilinin çizilemeyeceğini göstermektedir. Çünkü parlamenterin çevresel yasama tekliflerinin verilmesinde etkili olan parlamenterin çevreci olması değil, etkili olan parlamenterin ne kadar aktif bir siyasetçi olduğudur. Fakat bu aktif siyaseti yukarıda belirttiğimiz unsurlarında kısmen ya da tamamen sınırlandırabileceğini göz önünde bulundurmamız gerekir.

7.2.2. Parlamenterlerin Temsil Ettikleri İlin Nüfusu Ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay İle Çevresel Yasama Tekliflerine Katılımı Arasındaki İlişki

Bu çalışmada temsil edilen illerin il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı paya ilişkin değişkenlerinin incelenmesi, aynı zamanda parlamenterlerin temsil ettikleri illere ilişkin bir değerlendirme yapmaya da imkan vermektedir. Ancak illerin il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı paya ilişkin değişkenleri ile çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişkinin incelenmesine geçmeden önce araştırma sonuçlarını üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olan uç değer (outliers) faktörü üzerinde durmak gerekir.

Uç değer, nadir gözlemlenen bir durum olmasından dolayı araştırma sonucunda normal sonuçlar elde edilmesini engelleyici bir faktördür. Bu gibi durumlarda uç değerın çıkarılıp çıkarılmayacağı araştırmacının inisiyatifinde olan bir durumdur. Bu çalışmada uç değer çıkarılmış ve analize dahil edilmemiştir. Böylece yapılacak olan analizlerden sağlıklı sonuçlar elde edilmesi amaçlanmaktadır (Kalaycı, 2005: 10–11).

Bu çalışmada uç değer olarak belirlediğimiz faktör İstanbul ilidir. İstanbul ilinin uç değer olarak belirlenmesinde en önemli sebepler; il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleridir. Şekil 7.8.'de hem nüfusun illere göre yüzdelik dağılımı hem de GSYİH'tan illerin aldığı yüzdelik dağılımlar yer almaktadır. İstanbul ilinin; nüfusuna bakacak olursak tüm ülke nüfusunun %16'sının bu ilde yer aldığını görebiliriz. GSYİH'ın illere göre yüzdelik dağılımından İstanbul'un aldığı paya bakacak olursak %21,3'tür. Histogram çubukları arasında İstanbul ilini temsil eden dikdörtgenin, diğer dikdörtgenlerden uzak olduğu görülmektedir. Dolayısıyla böyle bir durumda ortaya çıkan uç değerın yani İstanbul ilinin yukarıda da değinildiği gibi analize dahil edilmemesine karar verilmiştir.

Şekil 7.8. İllerin, İl Nüfusu Ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay İle Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişkide Uç Değerin Tespiti

İllerin gelişmişlik düzeyinin çevresel yasama faaliyetlerine etkisi anlamak için korelasyon analizi kullanılacaktır. Ancak korelasyon analizinin yapılabilmesi için değişkenlerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediğini görmek için çizelge 7.19.'a bakalım. Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda Z değeri 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Çizelgenin sonunda yer alan istatistiksel anlamlılık değerlerini gösteren satıra bakacak olursak bu değerlerin "0,000" olduğu görülmektedir. 0,05 anlamlılık düzeyinde, bulunan bu değerlerin 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu durumda gruplar normal dağılıma uymamaktadır.

Çizelge 7.19. İl Nüfusu, İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Ve Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Normal Dağılım Gösterip Göstermediği

		İl nüfusu	İlin GSYİH'tan aldığı pay	Çevresel yasama teklifi sayısı
N		477	477	477
Normal parametreler	Ortalama	0,01838	1,938	0,16
	Std Sapma	0,015423	2,2339	0,473
Uçlar arası farklılık	Mutlak	0,175	0,265	0,504
	Pozitif	0,175	0,265	0,504
	Negatif	-0,136	-0,205	-0,366
Kolmogorov-Smirnov Z		3,824	5,795	10,997
İstatistiksel anlamlılık		0,000	0,000	0,000

Ancak verilerin normal dağılım göstermediği durumlarda da korelasyon analizi yapılabilir. Değişkenlerin normal dağılım göstermesi halinde Pearson korelasyon analizinin kullanılması gerektiği bilinmektedir. Değişkenler normal dağılım göstermiyorsa bu durumda, Pearson korelasyonu yerine Spearman korelasyonu kullanılabilir. Bu durumda Spearman korelasyonunun, pearson korelasyonun parametrik olmayan alternatifi olduğu söylenebilir (Kalaycı, 2005: 117).

Çizelge 7.20.'de Spearman korelasyonu sonucunda elde edilen veriler görülebilir. Verilen çevresel yasama teklifi sayısı ile il nüfusu arasında pozitif yönlü, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf bir ilişkinin ($r=0,13$) olduğu ve buna bağlı olarak nüfusun yoğun olduğu illerden gelen parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılımlarının olumlu şekilde geliştiği söylenebilir. Nüfus yoğunluğunun az olduğu illerden gelen parlamenterlerin de çevresel yasama tekliflerine katılımlarının da azaldığı sonucuna ulaşılabilir. İlin GSYİH'tan aldığı pay değişkeni ile çevresel yasama teklifi sayısı arasında pozitif yönlü, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,18$) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bir il için GSYİH'tan alınan pay aslında o ilin zenginlik durumunu da yansıtmaktadır. GSYİH'tan bir ilin aldığı pay itibarıyla, ekonomik olarak gelişen ya da gelişmiş illerden gelen parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Parlamenterlerin demografik özellikleri kontrol altına alınarak uyguladığımız kısmi (partial) korelasyon analizine göre; çevresel yasama teklifi ile il nüfusu arasında; pozitif yönlü, 0,05 anlamlılık düzeyinde çok zayıf bir ilişkinin ($r=0,10$) var olduğu görülebilir. Oysa parlamenterlerin demografik özellikleri kontrol altına alınmadan önce bu ilişkinin 0,01 anlamlılık düzeyinde ve daha yüksek olduğunu tespit etmiştik. Aynı şekilde ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkeni ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönlü, 0,05 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,10$) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Parlamenterlerin il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı paya ilişkin verileri kadar demografik verilerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 7.20. İl nüfusu, İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	Çevresel yasama teklifi sayısı	
	Korelasyon katsayısı	İstatistiksel anlamlılık
İl nüfusu	0,138	0,003
İlin GSYİH'tan aldığı pay	0,183	0,000
Parlamenterlerin demografik özellikleri(Yaş, Eğitim seviyesi, Medeni hal, Çocuk sayısı, Cinsiyet) kontrol altına alındığında		
İl nüfusu	0,100	0,014
İlin GSYİH'tan aldığı pay	0,103	0,012

Ancak analizimize İstanbul ilini dahil etmiş olsaydık, nasıl bir sonuç elde edilecekti? Bunu görmek için çizelge 7.21.'e bakacak olursak; nüfusun illere göre yüzdelik dağılımı ile çevresel yasama teklifleri arasında oldukça zayıf ($r=0,04$) bir ilişkinin var olduğu ancak bu ilişki istatistiksel olarak bir anlam ifade etmemektedir. İlin GSYİH'tan aldığı pay ile çevresel yasama teklifleri arasında oldukça zayıf ($r=0,08$) bir ilişkinin var olduğunu ve bu ilişkinin 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. İstanbul'u analize dahil etmediğimizde bu ilişkinin 0,01 anlamlılık düzeyinde daha yüksek olduğunu tespit etmiştik. Parlamenterlerin demografik özelliklerini kontrol altına aldığımızda; toplam nüfusunun illere göre yüzdelik dağılımı ile çevresel yasama teklifi arasında, negatif yönde çok zayıf ($r=0,07$) bir ilişkinin var olduğunu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak bir anlam ifade etmediği

görülmektedir. İlin GSYİH'tan aldığı pay ile çevresel yasama teklifi arasında, negatif yönde çok zayıf ($r=0,07$) bir ilişkinin var olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Oysa demografik özelliklerin kontrol altına alınması durumunda, ortaya çıkan ilişkinin 0,05 anlamlılık düzeyinde ve pozitif yönde olduğu tespit edilmişti. Bu durumda İstanbul ilinin analize dahil etmeyerek güvenilir sonuçlar elde edilmesi sağlanmıştır.

Çizelge 7.21. Tüm İllerin Gelişmişlik Düzeyi İle Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	Çevresel yasama teklifi sayısı	
	Korelasyon katsayısı	İstatistiksel anlamlılık
İl nüfusu	0,049	0,125
İlin GSYİH'tan aldığı pay	0,085	0,023
Parlamentarlerin demografik özellikleri(Yaş, Eğitim seviyesi, Medeni hal, Çocuk sayısı, Cinsiyet) kontrol altına alındığında		
İl nüfusu	-0,072	0,091
İlin GSYİH'tan aldığı pay	-0,073	0,086

Bu bilgilere dayanarak gelişmiş illerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama faaliyetlerine katılımı üzerinde pozitif yönde bir etkisi olduğunu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan analiz sonucunda ekonomik gelişmişliğe bağlı olarak parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının arttığı anlaşılmaktadır. Bu durumda gelişmiş illerden gelen parlamenterlerin, gelişmemiş illerden gelen parlamenterlere göre çevresel yasama tekliflerine katılımının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Bu konuda benzer bir sonuca ulaşan Şahin (2004: 442) ve Şama (2003: 107) çalışmalarında; bu çalışmadan farklı olarak, kişi başına düşen milli gelirin artışına bağlı olarak bireylerin, çevresel sorunlar karşısındaki tutumları karşılaştırılmış ve pozitif yönde bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada GSYİH'nın illere göre yüzdelik dağılımında gelişmiş ya da zengin olarak nitelendirilen illerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının daha yüksek olduğunu belirlemiştik.

Ülkemizde ekonomik gelişme ile çevresel tutumlar üzerine yapılan başka bir araştırmada da benzer bir sonuçla karşılaşılmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak, örneklemi oluşturan bireyler gelir durumlarına göre; üst, orta ve alt sınıf olarak gruplandırılmıştır. Gelir seviyesi olarak, orta ve üst sınıfta yer alan bireylerin çevresel sorunlara daha duyarlı oldukları belirlenmiştir. Ayrıca orta sınıf içinde yer alan bireylerin gelir seviyesindeki artışla birlikte, üst sınıfa doğru bir kayma yaşanması halinde, çevresel duyarlılığının arttığı da elde edilen sonuçlar arasındadır (Özmen vd., 2005: 334).

Yapılan korelasyon analizi ve daha önceki çalışmalardan elde edilen bulgular neticesinde ekonomik olarak gelişmiş illerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Ekonomik olarak gelişmemiş illerden gelen parlamenterlerin, illerinin gelişimine öncelik verebilecekleri

düşünüldüğünde, çevresel sorunların çözümünü daha geri planda düşünebilirler. Ancak illerin gelişmişlik düzeyinin çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve bu etkininde istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7.2.3. Bölgelerin Çevresel Yasama Tekliflerine Etkisi

Bölgelerin, çevresel yasama teklifleri üzerindeki etkisini anlama bilmek için önce korelasyon analizlerine, daha sonrada hangi hipotez testinin seçildiğine ve bu testten elde edilen sonuçlara yer verilecektir. Şimdi daha önce belirttiğimiz varsayımların karşılanıp karşılanmadığını inceleyelim.

İlk varsayım verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin tespitiydi. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını öğrenmek için, çizelge 7.22.'ye bakarak gurupların normal dağılım gösterip göstermediğini inceleyelim. Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda Z değeri 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Çizelgenin sonunda yer alan, istatistiksel anlamlılık değerlerini gösteren satıra bakacak olursak; buradaki değerlerin "0,000" olduğu ve bu değerlerinde 0,05 (istatistiksel anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu durumda guruplar normal dağılıma uymamakta ve ilk varsayımımız karşılanmamaktadır.

Çizelge 7.22. Parlamenterlerin Seçildiği Bölgelerin Ve Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Normal Dağılım Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi

		Parlamenterlerin bölgelere göre dağılımları	Çevresel yasama teklifi sayısı
N		546	546
Normal parametreler	Ortalama	4,44	0,14
	Std Sapma	2,083	0,448
Uçlar arası farklılık	Mutlak	0,152	0,509
	Pozitif	0,114	0,509
	Negatif	-0,152	-0,373
Kolmogorov-Smirnov Z		3,556	11,901
İstatistiksel anlamlılık		0,000	0,000

İkinci varsayım olan gurup varyanslarının eşit olmasına gelince, burada varyanslar birbirinin 4 katı kadar farklı olabilir. Çizelge 7.23.'e bakacak olursak gurup varyanslarının eşit olmadığı görülmektedir. Parlamenterlerin verdiği çevresel yasama teklifi sayısını gösteren gurubun varyansı (0,201) ile parlamenterlerin bölgesel dağılımını gösteren gurubun varyansının (4,338) eşit olmadığı anlaşılmaktadır. Varyanslar birbirlerinin 4 katı kadar farklı olabilir, ancak buradaki fark 21 katıdır. Bu durumda varyansların eşit olmadığı ve ikinci varsayım karşılanmamaktadır.

Çizelge 7.23. Parlamenterlerin Verdiği Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Parlamenterlerin Bölgesel Dağılımlarının Varyanslarının Karşılaştırılması

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std Sapma	Varyans
Çevresel yasama teklifi sayısı	546	0	5	0,14	0,448	0,201
Parlamenterlerin bölgesel dağılımı	546	1	7	4,44	2,083	4,338

Burada yapılacak korelasyon analizinde kullanılacak verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi halinde, parametrik olmayan Sperman korelasyonunun kullanılması gerektiğini daha önce belirtmiştik.

Yapılan korelasyon analizinin sonuçları çizelge 7.24'te verilmektedir. Buna göre çevresel yasama teklifleri ile Akdeniz Bölgesi arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,19$) bir ilişki görülmektedir. Akdeniz Bölgesinden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının olumlu şekilde gerçekleştiği sonucuna ulaşabiliriz. Doğu Anadolu Bölgesi ile çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişkiye baktığımızda negatif yönde ve 0,01 anlamlılık düzeyinde oldukça zayıf ($r=0,12$) bir ilişki görülmektedir. Güneydoğu Anadolu ve Ege bölgeleri ile çevresel yasama teklifi arasında negatif yönde ve çok zayıf bir ilişkinin var olduğu ancak bu ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. İç Anadolu ve Marmara bölgeleri ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde ve çok zayıf bir ilişki varken bu ilişkinin istatistiksel olarak bir anlam ifade etmemektedir. Karadeniz Bölgesi ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde 0,05 anlamlılık düzeyinde zayıf ($r=0,09$) bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Bu durumda Akdeniz Bölgesinden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının, diğer bölgelerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden gelen parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılımlarının olumsuz yönde gerçekleştiği söylenebilir.

Çizelge 7.24. Çevresel Yasama Teklifleri İle Bölgeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bölgeler	Çevresel yasama teklifi sayısı	
	Korelasyon katsayısı	İstatistiksel anlamlılık
Akdeniz	0,194	0,000
Doğu Anadolu	-0,124	0,004
Ege	-0,031	0,474
Güneydoğu Anadolu	-0,080	0,061
İç Anadolu	0,058	0,172
Karadeniz	-0,098	0,022
Marmara	0,003	0,946

Çizelge 7.25.'te parlamenterlerin demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında; Akdeniz Bölgesi ile çevresel yasama teklifi arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,22$) bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Ancak bu ilişki demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alınmadan önce çok daha düşük olduğunu tespit etmiştik. Doğu Anadolu bölgesi ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,12$) olan ilişki devam etmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,10$) bir ilişkinin olduğu, ancak bu ilişkinin demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alınmadan önce istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirlemiştik. Karadeniz Bölgesi ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, 0,05 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,10$) bir ilişki olmasına rağmen; demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alınmadan önce bu ilişkinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Diğer bölgelerle çevresel yasama

teklifleri arasında negatif yönde, çok zayıf bir ilişkinin var olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla parlamenterlerin bölgesel dağılımları dikkate alındığında, demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenlerinin çevresel yasama tekliflerine katılımını artırıcı bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 7.25. Demografik Özellikler, İl Nüfusu Ve İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Çevresel Yasama Teklifleri İle Bölgeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bölgeler	Çevresel yasama teklifi sayısı	
	Korelasyon katsayısı	İstatistiksel anlamlılık
Akdeniz	0,226	0,000
Doğu Anadolu	-0,125	0,003
Ege	-0,020	0,629
Güneydoğu Anadolu	-0,108	0,012
İç Anadolu	-0,034	0,423
Karadeniz	-0,103	0,016
Marmara	0,029	0,497

Çizelge 7.26.'da parlamenterlerin verdiği diğer yasama teklifleri kontrol altına alındığında; Akdeniz Bölgesi ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,20$) bir ilişkinin olduğu ancak bu ilişkinin, herhangi bir değişkeni kontrol altına almadan önce yaptığımız korelasyon analizinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ile çevresel yasama teklifi sayısı arasında negatif yönde, 0,05 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,09$) bir ilişkinin olduğunu ancak bu ilişkinin daha da azalmıştır. Diğer bölgelerle çevresel yasama teklifi sayısı arasında, negatif yönde ve oldukça zayıf bir ilişkinin olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. Oysa daha önce Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri ile çevresel yasama teklifi sayısı arasındaki ilişkinin negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu tespit etmiştik.

Çizelge 7.26. Parlamenterlerin Diğer Yasama Teklifleri Kontrol Altına Alındığında Çevresel Yasama Teklifleri İle Bölgeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

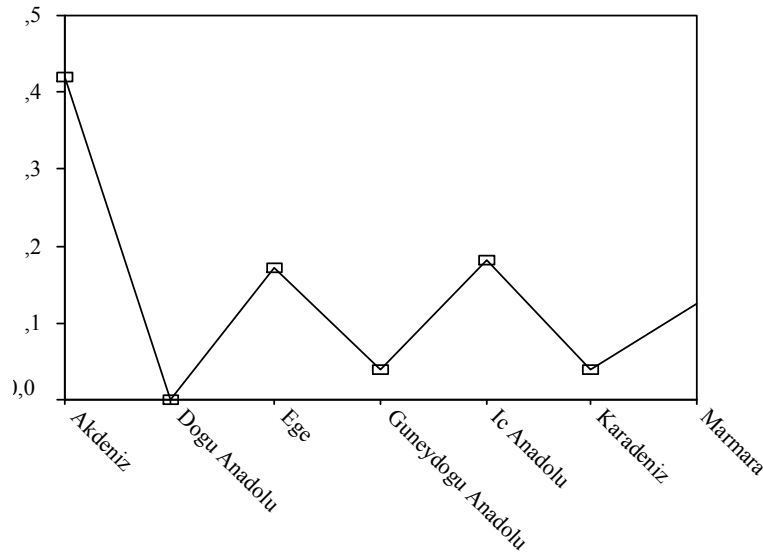
Bölgeler	Çevresel yasama teklifi sayısı	
	Korelasyon katsayısı	İstatistiksel anlamlılık
Akdeniz	0,201	0,000
Doğu Anadolu	-0,097	0,024
Ege	0,034	0,418
Güneydoğu Anadolu	-0,058	0,172
İç Anadolu	-0,061	0,157
Karadeniz	-0,082	0,055
Marmara	0,005	0,897

Varsayımlara bağlı olarak Anova testi yapılmasına karar verilmiştir. Ancak parametrik bir test olan Anova testinin yapılabilmesi için verilerin normal dağılıma uygun olması ve grup varyanslarının da eşit olması gerekmektedir. Bu test için

kullanacağımız verilerin normal dağım göstermediğini tespit etmiştik. Fakat Anova testi için örneklem sayısının 30'dan büyük olması ($N>30$) durumunda verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (Ural ve Kılıç, 2005: 57). Bu çalışmada örneklem sayısının ($N=546$) 30'dan büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu durumda verilerin normal dağılım gösterdiğini ve ilk varsayımın karşılandığını kabul edebiliriz.

İkinci varsayım olan grup varyanslarının eşit olmasının karşılanmadığını tespit etmiştik. Grup varyanslarının eşit olmadığı durumda; Büyüköztürk (2002: 48-49), SPSS programında Post Hoc testlerinden, varyansların eşit kabul edilmediği durumlar için kullanılan testlerden birinin seçilmesiyle Anova testinin yapılabilineceğini belirtmiştir. Buna göre Post Hoc testlerinden duruma göre uygun gördüğümüz “Dunnett C” testi kullanılmıştır. Eğer varyanslar eşit olsaydı bu durumda “Tukey” testi seçilebilirdi. Böylece ikinci varsayımında karşılandığını kabul edebiliriz.

Şekil 7.9.'da dikey eksenle çevresel yasama tekliflerinin ortalaması, dikey eksenle bölgelerin yer aldığı görülmektedir. Ortalamalarla, bölgelerin kesişimini gösteren noktalar; o bölgenin çevresel yasama teklifindeki üst sınırını vermektedir. Buna göre çevresel yasama tekliflerinin bölgelere göre dağılımlarının ortalamasına bakacak olursak; Akdeniz Bölgesinin diğer bölgelerden bariz bir şekilde ortalama olarak daha fazla yasama teklifinde bulunduğu söylenebilir. Ege ve İç Anadolu bölgelerinden yapılan çevresel yasama tekliflerinin ortalamasının diğer bölgelerden yapılan çevresel yasama tekliflerinin ortalamalarına göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinden gelen parlamenterlerin çevresel yasama teklifinde bulunmadıkları görülmektedir. Buna göre bir sıralama yapmak istersek ilk sıraya Akdeniz Bölgesini, ikinci sıraya Ege ve İç Anadolu bölgelerini, üçüncü sıraya Marmara Bölgesini, dördüncü sıraya Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerini ve beşinci sıraya Doğu Anadolu Bölgesini koyabiliriz.

Şekil 7.9. Parlamenterlerin Verdiği Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Ortalamasının Bölgesel Dağılımları

Anova testi sonucunda (Çizelge 7.27.'de) hesaplanan F değeri (7,157), 0,05 anlamlılık seviyesinde gruplar arası serbestlik derecesine ($df=6$) ve gruplar içi serbestlik derecesine ($df=539$) bakarak bulduğumuz F'in tablo değerinden (2,10) fazladır. Ayrıca 0,05 anlamlılık seviyesinde 0,000 olan istatistiksel anlamlılık değerini gösteren sütundaki değer 0,05'ten küçük çıkması istatistiksel olarak anlamlı olduğunu

sonucunu vermektedir. Bu durumda çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde bölgelerin etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 7.27. Bölgelerin Çevresel Yasama Tekliflerine Katılımını Gösteren Anova Testi Sonucu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	İstatistiksel anlamlılık
Guruplar arası	8,085	6	1,347	7,157	0,000
Guruplar içi	101,485	539	0,188		
Toplam	109,570	545			

Ek 2.'de Anova testi ile birlikte gelen Dunnett C testi sonuçları yer almaktadır. 0,05 anlamlılık düzeyinde Akdeniz Bölgesiyle; Doğu Anadolu (0,42), Güneydoğu Anadolu (0,38) ve Karadeniz (0,38) bölgeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesiyle; Akdeniz (-0,42), Ege (-0,17), İç Anadolu (-0,18) ve Marmara (-0,13) bölgeleri arasında, 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülebilir. Diğer bölgeler açısından; Ege ile Doğu Anadolu (0,17), Güneydoğu Anadolu ile Akdeniz (-0,38), İç Anadolu ile Doğu Anadolu (0,18), Karadeniz ile Akdeniz (-0,38) ve Marmara ile Doğu Anadolu (0,13) bölgeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının, diğer bölgelerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Anova testi sonuçlarına bağlı olarak, benzer özellikler gösteren bölgeler gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma çizelge 7.28.'de verilmektedir. Bu gruplandırmaya göre; Karadeniz, Doğu Anadolu, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Ege ve Marmara bölgeleri benzer özellik gösterdiğinden bir grup, Akdeniz Bölgesi diğer bölgelerden farklı özellikler gösterdiğinden diğer gurubu oluşturmaktadır.

Çizelge 7.28. Benzer Özellik Gösteren Bölgelerin Gruplandırılması

Bölgeler	N	0,05 anlamlılık düzeyindeki guruplar	
		1	2
Karadeniz	76	0,04	
Doğu Anadolu	57	0,00	
İç Anadolu	94	0,18	
Güneydoğu Anadolu	52	0,04	
Marmara	128	0,13	
Ege	70	0,17	
Akdeniz	69		0,42
İstatistiksel anlamlılık		0,161	1,000

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre Akdeniz Bölgesinden gelen parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılımlarının olumlu ve daha yüksek bir biçimde gerçekleşirken, diğer bölgelerden gelen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Teoride ekonomik olarak gelişmiş bölgelerden gelen parlamenterlerin, çevresel yasama

tekliflerine katılımlarının daha yüksek olması gerekmektedir. Ancak görülüyor ki teori ile çelişen bir durumun varlığı söz konusudur. Teorik olarak Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının daha yüksek olması gerekmektedir. Fakat elde edilen sonuçlara göre bu bölgelerden gelen parlamenterlerin, çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır.

Ayrıca Akdeniz Bölgesindeki parlamenterlerin, daha aktif siyasetçi oldukları sonucuna ulaşabiliriz. Daha önce parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerinin verilmesinde etkili olan unsurun, parlamenterin aktif bir siyasetçi olmasından kaynaklandığını tespit etmiştik. Dolayısıyla Akdeniz Bölgesindeki parlamenterlerin daha çevreci olduğu sonucu çıkmaktadır. Oysa bu durumun tamamıyla parlamenterin verdiği yasama teklifi sayısının çokluğu ile orantılı olduğunu belirlemiştik. Bölgeler ile çevresel yasama tekliflerine katılım arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var, ancak bu farklılığın en önemli sebebi parlamenterlerin verdiği yasama tekliflerinin sayısının çok olmasıdır.

7.2.4. Siyasi İdeolojinin Çevresel Yasama Tekliflerine Etkisi

İdeoloji faktörü, bireyleri doğrudan ve dolaylı bir biçimde benimsemiş olduğu ideolojiye uygun olarak, tutumları şekillenebilmektedir. Bu bölümde siyasi literatürdeki anlamıyla sol ideolojiye mensup olan parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımının daha yüksek olup olmadığı incelenecektir. Buna göre önce siyasi ideoloji ile çevresel yasama teklifleri sayısı arasındaki ilişkinin anlaşılması için korelasyon analizlerine yer verilecek, daha sonra hipotez testi yapılacak ve elde edilen bulgular tartışılacaktır. Ancak daha önce belirlediğimiz varsayımların karşılanıp karşılanmadığını inceleyelim.

İlk varsayım verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin tespitiydi. Dolayısıyla ilk varsayım olan; grupların normal dağılıma uygun olup olmadığını öğrenmek için, Çizelge 7.29.'a bakarak grupların normal dağılım gösterip göstermediğini inceleyelim. Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda Z değeri 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Çizelgenin sonunda yer alan, istatistiksel anlamlılık değerlerini gösteren satıra bakacak olursak; buradaki değerlerin "0,000" olduğu ve bu değerlerinde 0,05 (istatistiksel anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu durumda gruplar normal dağılıma uymamakta ve ilk varsayımımız karşılanmamaktadır.

Çizelge 7.29. Çevresel Yasama Teklif Sayısı Ve Siyasi İdeolojinin Normal Dağılım Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi

	Parlamenterlerin ideolojilere göre dağılımı	Çevresel yasama teklifi sayısı
N	546	546
Normal parametreler		
Ortalama	1,32	0,14
Std Sapma	0,501	0,448
Uçlar arası farklılık		
Mutlak	-0,435	0,509
Pozitif	0,435	0,509
Negatif	-0,261	-0,373
Kolmogorov-Smirnov Z	10,158	11,901
İstatistiksel anlamlılık	0,000	0,000

İkinci varsayım olan grup varyanslarının eşit olmasına gelince, burada varyanslar birbirinin 4 katı kadar farklı olabilirdi. Grup varyanslarının karşılaştırılmasını göstere çizelge 7.30.'a bakacak olursak, grup varyanslarının eşit olduğu varsayımını karşıladığı görülmektedir. Parlamenterlerin verdiği çevresel yasama teklifi sayısını gösteren grubun varyansı (0,201) ile parlamenterlerin siyasi ideolojiye dağılımını gösteren grubun varyansı (0,251) hemen hemen eşit olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda grup varyanslarının eşit olduğunu ve ikinci varsayımın karşılandığı sonucuna ulaşabiliriz.

Çizelge 7.30. Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Parlamenterlerin Siyasi İdeolojilere Göre Dağılımlarının Varyanslarının Karşılaştırılması

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std Sapma	Varyans
Çevresel yasama teklifi sayısı	546	0	5	0,14	0,448	0,201
Siyasal ideoloji	546	1	3	1,32	0,501	0,251

Bu varsayımlarla ilgili bu tespitin ardından, çevresel yasama teklifleri ile ideoloji arasındaki ilişkinin net bir biçimde görülebilmesi için korelasyon analizlerine geçebiliriz. Sol ideolojinin, çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığının olduğu görülmektedir. Çizelge 7.31.'de parlamenterlerin verdiği çevresel yasama teklifleri ile sağ ideoloji arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,20$) bir ilişki görülmektedir. Sol ideolojiye mensup olan parlamenterler ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,20$) bir ilişki varken; bağımsız parlamenterler ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, çok zayıf ($r=0,03$) bir ilişki olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu korelasyon analizi sonucuna göre sol ideolojiye mensup olan parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının, sağ ideolojiye mensup olan parlamenterlere göre olumlu ve daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 7.31. Siyasal İdeoloji Ve Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Sağ	Sol	Bağımsız
Çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	-0,202	0,206	-0,003
	İstatistiksel anlamlılık	0,000	0,000	0,936

Parlamenterlerin demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında ideoloji ile çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişki çizelge 7.32.'de verilmektedir. Sağ ideolojiye mensup parlamenterler ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,13$) bir ilişkinin olduğunu görebiliriz. Sol ideoloji ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,13$) bir ilişki varken; bağımsız parlamenterler ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, çok zayıf ($r=0,05$) bir ilişki olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Siyasal ideoloji ile çevresel yasama teklifleri arasında daha önce yaptığımız korelasyon analizinde, ortaya çıkan ilişkiler, demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında ortaya çıkan ilişkiden daha yüksekti. Dolayısıyla parlamenterlerin demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenlerinin etkili olduğu görülmektedir.

Çizelge 7.32. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Siyasal İdeoloji Ve Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Sağ	Sol	Bağımsız
Çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	-0,134	0,138	-0,005
	İstatistiksel anlamlılık	0,002	0,001	0,891

Yapılan analiz sonuçları bize çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde siyasi ideolojinin öneli olduğunu göstermektedir. Ancak siyasi ideoloji içinde sol ideolojiye mensup olan parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizleri sonuçlarında sol ideoloji ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkması da bunu kanıtlamaktadır.

Hipotez testine geçmeden önce, hangi hipotez testinin yapılması gerektiğini belirlememiz gerekmektedir. Bu durumda parametrik bir test olan Anova testinin yapılmasına karar verilmiştir. Ancak ilk varsayım olan verilerin normal dağılım göstermesi gerektiğinin karşılanmadığı ve verilerin normal dağılıma uymadığı belirlenmiştir. Daha önce Anova testi için örneklem sayısının 30'dan fazla olması durumunda, verilerin normal dağılım gösterdiğinin kabul edilebileceğini belirtmiştik (Ural ve Kılıç, 2005: 57). Bu çalışmada örneklem sayısının (N=546) 30'dan büyük olduğu ve buna bağlı olarak verilerin normal dağılım gösterdiğini kabul edebiliriz. Böylece ilk varsayımımız olan verilerin normal dağılım gösterdiği varsayımını kabul edebiliriz. İkinci varsayımın, grup varyanslarının eşit olması gerektiği, yapılan analiz sonucunda grup varyanslarının eşit olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla belirtilen varsayımlar karşılanmış olup, parametrik bir test olan Anova testinin yapılmasına karar verilmiştir. Anova testinin yapılmasına ve bu testten elde edilen istatistiksel sonuçların değerlendirilmesine geçebiliriz.

Şekil 7.10.'da dikey ekseninde parlamenterlerin verdiği çevresel yasama tekliflerinin ortalaması, düşey ekseninde parlamenterlerin bağlı oldukları siyasi partiye göre değerlendirilen siyasi ideolojilerinin yer almaktadır. Dikey eksenindeki ortalamalarla, yatay eksenindeki siyasi ideolojilerin kesişiminin kutucuklarla gösterilen noktalar; o siyasi ideolojiye mensup parlamenterlerin verdiği çevresel yasama teklifindeki ortalamasının üst sınırını temsil etmektedir. Buna göre çevresel yasama tekliflerinin siyasi ideolojilere göre dağılımlarının ortalamasına bakacak olursak; sol ideolojiye sahip parlamenterlerin yapmış oldukları çevresel yasama tekliflerinin ortalamasının (0,25) daha yüksek olduğu görülmektedir. Daha önce 380 parlamenterin sağ ideolojiye mensup olduğunu ve 9 parlamenterinde bağımsız olduğunu belirlemiştik. İdeolojik açıdan bağımsız olarak değerlendirdiğimiz parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerindeki ortalamalarının (0,11), sağ ideolojiye mensup parlamenterlerinkinden (0,11) çok az bir farkla daha fazla olduğu görülebilir. Ancak bu durum üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Verilen çevresel yasama tekliflerinde sol ideolojiye

mensup parlamenterlerin daha etkili olduğunu sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca bağımsız olarak nitelendirdiğimiz parlamenterlerin çevresel yasama faaliyetlerinde sağ ideolojiye sahip parlamenterlerden daha fazla çevresel yasama teklifinde bulundukları görülmektedir.

Şekil 7.10. Parlamenterlerin Verdiği Çevresel Yasama Teklifi Sayısının Ortalamasının Siyasi İdeolojiye Göre Dağılımları

Yapılan Anova testi sonuçları çizelge 7.33.'te yer almaktadır. Bu sonuçlara göre hesaplanan F değeri (6,786), 0,05 anlamlılık seviyesinde guruplar arası serbestlik derecesine (df=2) ve guruplar içi serbestlik derecesine (df=543) bakarak bulduğumuz F'in tablo değerinden (3,00) fazladır. Ayrıca 0,05 anlamlılık düzeyinde, çizelgede yer alan istatistiksel anlamlılık değerini gösteren sütundaki değer (0,001), 0,05'ten küçük yapılan testin ve elde edilen F değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu durumda çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde sol ideolojiye mensup parlamenterlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 7.33. Sol İdeolojinin Çevresel Yasama Teklifi Sayısı Üzerindeki Etkisini Gösteren Anova Testi Sonucu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	İstatistiksel anlamlılık
Guruplar arası	2,672	2	1,336	6,786	0,001
Guruplar içi	106,898	543	0,197		
Toplam	109,570	545			

Anova testi ile birlikte gelen Post Hoc testlerinden, varyansların eşit olması durumunda kullanılan Tukey testi sonuçları çizelge 7.34.'te yer almaktadır. Buna göre verilen çevresel yasama tekliflerinin ortalamaları; sağ, sol ve bağımsızlara göre değerlendirilmiştir. Sol ideolojiye mensup parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerinin ortalaması ile sağ ideolojiye mensup parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerinin ortalama farkı 0,15'tir. Bu fark 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Sol ideolojiye mensup parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerinin ortalamaları ile bağımsız parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerinin ortalama farkı

0,14'tür. Ancak 0,05 anlamlılık düzeyinde bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Dolayısıyla 0,05 anlamlılık düzeyinde, sol ideolojiye mensup parlamenterlerin çevresel yasama faaliyetlerine katılımlarının, sağ ideolojiye mensup parlamenterlerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 7.34. Çevresel Yasama Tekliflerinde Sol İdeolojinin Etkisin Gösteren Tukey Testi Sonuçları

(I) Parlamenterlerin siyasi ideolojilere göre dağılımı	(J) Parlamenterlerin siyasi ideolojilere göre dağılımı	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	İstatistiksel anlamlılık
Sağ	Sol	-0,15	0,042	0,001
	Bağımsız	-0,01	0,150	0,997
Sol	Sağ	0,15	0,042	0,001
	Bağımsız	0,14	0,152	0,612
Bağımsız	Sağ	0,01	0,150	0,997
	Sol	-0,14	0,152	0,612

Siyasi literatür açısından çevre ve çevrenin korunmasına yönelik, kurumsal ve yasal adımları büyük ölçüde atabilecek siyasi ideolojinin, sol ideoloji olduğunu daha önce belirtmiştik. Çünkü sol ideoloji mevcut düzenin değiştirilmesini savunurken, sağ ideoloji mevcut düzenin yapısal reformlar vasıtasıyla devam ettirilmesini savunmaktadır. Çevresel sorunların çözümü için köklü değişikliklerin yapılması ve yenilikçi bir anlayışın hakim olması gerektiğinden, sol ideolojinin bu konulara yaklaşımının, sağ ideolojiye göre farklı olması kaçınılmazdır (Kışlalı, 2000: 267).

Önder (2003: 119-124) çalışmasında; çevre ve çevrenin korunması konusunda ideolojik faktörlerin önemini üzerinde durmuştur. İngiltere, Almanya ve Fransa'da çevre ve çevrenin korunması konusunda olumlu tutum ve davranışlarda bulunan bireylerin büyük çoğunluğunun sol ideolojiye mensup olduğunu belirtmiştir. Sol ideolojiye mensup olan bireylerin çevresel sorunlar karşısındaki tepkilerini daha açık ve net bir biçimde ifade edebildiklerini ve çevresel sorunlar karşısında düşündüklerini büyük ölçüde hayata geçirebildiklerini belirlemişlerdir.

Bu çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmış, sol ideolojiye sahip parlamenterlerin çevresel yasama teklifleri üzerinde daha etkili oldukları tespit edilmiştir. 22. dönem TBMM açısından baktığımızda sol ideolojiye mensup olan parlamenterlerin sayısının az olmasına rağmen vermiş oldukları çevresel yasama teklifleri, toplam çevresel yasama tekliflerinin %82'ni oluşturmasını bunun kanıtı olarak ileri sürebiliriz.

7.2.5. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri İle Çevresel Yasama Tekliflerine Arasındaki İlişki

Kişinin sahip olduğu demografik özelliklerin tutum ve davranışlar üzerinde belirleyici ve yönlendirici bir etkiye sahip olduğunu önceki çalışmalar başlığını taşıyan bölümde belirlemiştik. Demografik özelliklerin çevresel tutumlar üzerindeki etkisinin belirlenmesi için korelasyon analizleri kullanılacaktır.

Yapılan Kolmogorov-Smirnov testleri sonucunda verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiş ve korelasyon analizinde “Pearson” korelasyonu yerine onun paretmetrik olmayan alternatifi “Spearman” korelasyonun kullanılmasına karar verilmiştir (Kalaycı, 2005: 117).

Çizelge 7.35.’te parlamenterlerin verdiği toplam çevresel yasama teklifleri ile demografik verilerin kullanılması ile yapılan korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Buna göre; parlamenterin vermiş olduğu toplam çevresel yasama teklifi ile yaş arasında pozitif yönlü, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,22$) bir ilişki vardır. Yaşın artmasıyla birlikte çevresel yasama tekliflerinin de arttığını söyleyebiliriz. Parlamenterin verdiği toplam çevresel yasama teklifi ile çocuk sayısı arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,14$) bir ilişki görülmektedir. Bu durumda çocuk sayısının artmasıyla çevresel yasama tekliflerinin azaldığı sonucuna ulaşılabilir. Parlamenterin verdiği toplam çevresel yasama teklifi ile eğitim seviyesi arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,19$) bir ilişki olmasına rağmen; eğitim seviyesinin artmasıyla çevresel yasama tekliflerine katılımın azalmakta olduğunu söyleyebiliriz. Çevresel yasama teklifi ile medeni hal, cinsiyet ve meslek değişkenleri arasında bir ilişkinin var olduğu ancak istatistiksel olarak bir anlam taşımadığı görülmektedir.

Çizelge 7.35. Toplam Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişki

		Yaş	Medeni hal	Cinsiyet	Çocuk sayısı	Eğitim seviyesi	Meslek
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	0,220	-0,042	0,053	-0,146	-0,192	0,009
	İstatistiksel anlamlılık	0,000	0,331	0,215	0,001	0,000	0,836

Parlamenterlerin demografik verileri ile çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişki çizelge 7.36.’da yer almaktadır. Çizelgede eğitim seviyesi ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, 0,05 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,09$) bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Ancak bu ilişkinin toplam çevresel yasama teklifleri açısından 0,01 anlamlılık düzeyinde ve daha yüksek olduğunu tespit etmiştik. Diğer değişkenlerle çevresel yasama teklifleri arasında oldukça zayıf ama istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Çizelge 7.36. Çevresel Yasama Teklifi Sayısı İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişki

		Yaş	Medeni hal	Cinsiyet	Çocuk sayısı	Eğitim seviyesi	Meslek
Çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	0,059	0,017	0,014	-0,047	-0,090	-0,034
	İstatistiksel anlamlılık	0,086	0,349	0,375	0,137	0,018	0,215

Parlamenterlerin demografik özelliklerinden meslek, medeni hal, cinsiyet değişkenlerini kontrol altına aldığımızda toplam çevresel yasama teklifleri üzerindeki etkisinin azaldığı görülmektedir. Çizelge 7.37.’de parlamenterlerin verdiği çevresel

yasama teklifleri ile yaş arasında pozitif yönde ve 0,01 anlamlılık düzeyinde zayıf ($r=0,19$) bir ilişki bulunmaktadır. Ancak toplam çevresel yasama teklifi ile yaş arasında daha önce yapılan korelasyon analizinde (Çizelge 7.35.'te) 0,01 anlamlılık düzeyinde bu ilişkinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştik. Çevresel yasama teklifi ile eğitim seviyesi arasında negatif yönde ve 0,01 anlamlılık düzeyinde zayıf bir ilişki ($r=0,18$) bulunmaktayken, daha önce yapılan korelasyon analizinde bu ilişkinin daha yüksek ($r=0,19$) olduğu görülebilir. Çevresel yasama teklifi ile çocuk sayısı arasında çok zayıf bir ilişkinin var olduğunu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak bir anlam taşımadığı görülebilir. Çizelge 7.35.'te bu ilişkinin hem daha güçlü hemde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirlemiştik.

Çizelge 7.37. Meslek, Medeni Hal Ve Cinsiyet Değişkenlerinin Kontrol Altına Alındığında, Demografik Özellikler İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki

Meslek, Medeni hal, Cinsiyet değişkenleri kontrol altına alındığında			
	Yaş	Eğitim	Çocuk
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı 0,1977	-0,1863	-0,0346
	İstatistiksel anlamlılık 0,000	0,000	0,421

Parlamentelerin demografik özellikleri arasında cinsiyet belirgin bir biçimde gözlemlenebilen özelliklerden biridir. Kadınların çevresel sorunlar karşısında erkeklere göre daha duyarlı hareket ettiğini ve çevresel sorunlarının çözümü için yapılabilecek olan herhangi bir harcamaya katılmada erkeklerden daha istekli oldukları bilinmektedir (Israel, 2005: 10-11; Şama, 2003: 107; Alonso ve Mas, 2005: 8).

Ancak çizelge 7.35'te cinsiyet değişkeninin toplam çevresel yasama teklifi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmişti. Fakat parlamenterlerin diğer demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında cinsiyet değişkeni, çevresel yasama teklifleri üzerinde etkili olduğu görülebilir. Çizelge 7.38.'de parlamenterlerin demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alınarak cinsiyetin, toplam çevresel yasama teklifleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Buna göre; çevresel yasama teklifi ile cinsiyet arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,10$) bir ilişki bulunmaktadır. Bu durumda cinsiyetin toplam çevresel yasama teklifleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve kadın parlamenterlerin erkek parlamenterlere göre daha etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 7.38. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Cinsiyet İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki

Yaş, Eğitim, Çocuk sayısı, Meslek, Medeni hal, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında		
		Cinsiyet
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	0,1024
	İstatistiksel anlamlılık	0,009

Bireysel tutum ve davranışlar üzerinde önemli faktörlerden biride bireyin yaşıdır. Daha önceki çalışmalarda genç yaştaki bireylerin çevrenin korunması ve çevre sorunları karşısında daha duyarlı oldukları belirlenmiştir. Ayrıca genç yaştaki bireylerin çevre konusuna ideolojik yaklaşıtları belirlenmişti. Bu durumda yaşı azalması ile birlikte çevresel duyarlılığında artması gerektiği sonucuna ulaşabiliriz (Kışlalı, 2000: 155; Önder, 2003: 120).

Parlamentelerinin demografik verilerine ilişkin; eğitim, cinsiyet, medeni hal, çocuk sayısı, meslek, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında ortaya çıkan ilişki çizelge 7.39.'da verilmektedir. Bu ilişkiye göre yaş ile toplam çevresel yasama teklifi arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,22$) bir ilişki tespit edilmiştir. Demografik özellikleri, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alınmadan önce var olan ilişkinin değişmediği görülmektedir. Bu durumda yaşı artmasıyla birlikte parlamenterlerin çevresel yasama faaliyetlerine katılımının artmakta olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu durum beklenen bir durum değildir. Beklenen durumda yaşla, çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin çıkması gerekirdi. Bu pozitif yönlü ilişkiye bakarak parlamenterler için, yaşı azalması ile birlikte çevresel duyarlılığın artacağı sonucu parlamenterler için geçerli olmadığını söyleyebiliriz.

Çizelge 7.39. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Yaş İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki

Eğitim, Çocuk sayısı, Meslek, Medeni hal, Cinsiyet, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında		
		Yaş
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	0,225
	İstatistiksel anlamlılık	0,000

Bu konuda benzer bulgular elde eden Özmen vd. (2005: 336) çalışmalarında; örnekleme oluşturan bireylerin, yaşlarının artmasıyla birlikte çevresel sorunlar karşısında bireylerin daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Yaşı artmasıyla birlikte artan duyarlılığı olgunlaşmaya bağlamaktadırlar. Olgunlaşma ile anlatılmak istenen; bireylerin sezgisel ve düşünsel yeteneklerinin gelişimi neticesinde ortaya çıkan fizyolojik bir durumdur. İdeolojik davranışların bireyin gençlik döneminde yaşadığı duygusal akım içinde gerçekleştiğini savunmuşlardır. Ancak yaşı ilerlemesi ile birlikte bu duygusallığın yerini olgunluk almakta ve bireyin hareketlerini kısıtlamaktadır. Bu durumda benzer bir biçimde yaşı ilerlemesiyle birlikte çevresel sorunlara karşı duyarlılığın arttığını söyleyebiliriz. Görüldüğü üzere yaşı artmasıyla parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımının artmasını olgunlaşmaya bağlayabiliriz. Olgunlaşmaya bağlı olarak parlamenterlerin daha fazla çevresel yasama teklifinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Olgunlaşmaya aynı zamanda bize yaş ile toplam çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde çıkması gereken ilişkinin pozitif yönde çıkmasını açıklamaktadır.

Demografik özellikler arasında eğitim faktörünün ayrı bir yeri vardır. Çünkü şu ana kadar sıraladığımız faktörlerin birçoğu doğuştan kazanılan farklılıklardır. Cinsiyet,

yaş bu gibi faktörler doğuştan gelir. Ancak eğitim faktörü bireyin yaşamına okul çağına girmesi ile başlar ve fizyolojik yaşamı sona erinceye kadar devam eder. Eğitim sürecinde bireyin sahip olduğu tutum ve davranışlar şekillenir. Dolayısıyla çevre ve çevrenin korunması konusunda eğitim alan bireylerin, bu konuda yeterli düzeyde eğitim almayan bireylere göre çevresel sorunların çözümü konusunda daha olumlu davranışlar içinde bulunmaları gerekir.

Eğitim seviyesinin artmasıyla bireyin tutum ve davranışlarında ciddi bir farklılaşma meydana gelmektedir. Çevre ve çevrenin korunmasına yönelik tutum ve davranışları büyük ölçüde yönlendiren eğitimidir. İlköğretimden üniversiteye kadar olan eğitim sürecinde bireylerin çevreye zarar veren davranışları ayıklanabilir. Böylece bireylerde yalnızca çevreye yararlı olabilecek davranışlarda bulunması öğretilir. Buna bağlı olarak eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin çevre ve çevrenin korunmasına yönelik tutum ve davranışlarında daha duyarlı davranabilmektedirler (Alım, 2006: 612; Şimşekli, 2001: 82; Uzun ve Sağlam, 2006: 246; Bozkurt ve Aydoğdu, 2004: 373).

Birçok araştırma, çevresel sorunların çözümünün ancak eğitimle gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur. Eğitim süreci ile çevre sorunlarına neden olan davranışlar ortadan kaldırılabilir ve çevrenin önemini ancak bu yolla insanlara aşılabilir. Ancak çevresel sorunların çözümünde daha somut adımlar atılabilmesi için çevresel içerikli eğitimin önemi büyüktür (Şimşekli, 2001: 83; Erten, 2004: 3-4; Gonzalez ve Silveria, 1997: 98).

Parlamentelerinin demografik özelliklerine ilişkin; yaş, cinsiyet, medeni hal, çocuk sayısı, meslek, il nüfusu ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri kontrol altına alındığında ortaya çıkan ilişkiyi çizelge 7.40.'ta verilmektedir. Buna göre eğitim düzeyi ile toplam çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,17$) bir ilişki bulunmaktadır. Oysa çizelge 7.35.'te eğitim düzeyi ile çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişkinin daha yüksek olduğu tespit edilmişti. Bu durumda parlamenterlerin eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte verilen çevresel yasama tekliflerinin azalmakta olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu durum beklenen bir durum değildir. Beklenen durumda parlamenterlerin eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte, verilen çevresel yasama teklifleri sayısının da artması gerekirdi. Daha doğrusu eğitim seviyesi ile toplam çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin çıkması gerekirdi. Bu negatif yönlü ilişkiye bakarak parlamenterler için eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte çevresel duyarlılığın da azaldığını söyleyebiliriz.

Çizelge 7.40. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu Ve İlın GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Kontrol Altına Alındığında Eğitim Seviyesi İle Toplam Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki

Yaş, Çocuk sayısı, Meslek, Medeni hal, Cinsiyet, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri verileri kontrol altına alındığında		
		Eğitim
Toplam çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	-0,172
	İstatistiksel anlamlılık	0,000

Parlamentelerinin demografik verilerinden; yaş, eğitim seviyesi ve cinsiyete ilişkin veriler istatistiksel olarak anlamlıdır. Ancak diğer demografik verilere (medeni

hal, çocuk sayısı ve meslek) ilişkin korelasyon analizleri yapılmış ve istatistiksel olarak bir ilişki tespit edilemediğinden, bu çalışmada yer verilmemiştir.

Fakat parlamenterlerin demografik verilerinden; medeni hal, çocuk sayısı ve mesleğe ilişkin verilerle, il nüfusu, ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri ve diğer yasama teklifleri kontrol altına alındığında çevresel yasama teklifleri ile ortaya çıkan ilişki çizelge 7.41.'de verilmektedir. Buna göre yaş ile çevresel yasama teklifleri arasında pozitif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf ($r=0,18$) bir ilişki olduğu görülmektedir. Eğitim ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde, 0,01 anlamlılık düzeyinde çok zayıf bir ilişki vardır. Cinsiyet ile çevresel yasama teklifleri arasında negatif yönde çok zayıf bir ilişki varken istatistiksel olarak anlamlı değildir. Parlamenterlerin demografik verilerinden; medeni hal, çocuk sayısı ve mesleğe ilişkin değişkenlerle, il nüfusu, ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri ve diğer yasama teklifleri kontrol altına alınmadan önce (Çizelge 7.36.'da) yaş ile çevresel yasama teklifleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştik. Eğitim seviyesi ile çevresel yasama teklifleri arasındaki ilişkinin veriler kontrol altına alınmadan önce daha düşük olduğunu ve bununla 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılık taşıdığını bulmuştuk.

Çizelge 7.41. Parlamenterlerin Demografik Özellikleri, İl Nüfusu, İlin GSYİH'tan Aldığı Pay Değişkenleri Ve Diğer Yasama Tekliflerine İlişkin Veriler Kontrol Altına Alındığında Cinsiyet, Yaş Ve Eğitim Seviyesi İle Çevresel Yasama Teklifleri Arasındaki İlişki

Medeni hal, Çocuk sayısı Meslek, il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri ve diğer yasama teklifleri kontrol altına alındığında		Cinsiyet	Yaş	Eğitim
Çevresel yasama teklifi sayısı	Korelasyon katsayısı	-0,019	0,180	-0,158
	İstatistiksel anlamlılık	0,325	0,000	0,000

Yapılan tüm bu korelasyon analizi sonucunda; parlamenterlerin demografik özellikleri içinde belirgin bir biçimde öne çıkan yaş, eğitim seviyesi ve cinsiyete ilişkin değişkenlerin çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca yaptığımız kısmi korelasyon analizlerinde parlamenterlerin büyük ölçüde il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay değişkenleri özelliklerinin çevresel yasama tekliflerine katılım üzerinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle elde edilen bulgulara bağlı olarak, parlamenterlerin çevreci siyasal tutumlarının bu çalışmada beklenen şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin değerlendirmeye yer verilecektir.

Parlamenterlerin iktidar partisine mensup olup olmamalarını, bağımlılık teorisi çerçevesinde değerlendirmiştik. Bu teoriye bağlı olarak iktidar partisine mensup parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının, iktidar partisine mensup olmayan parlamenterlere göre daha az olması beklenmekteydi. Çünkü iktidar partisini ve dolayısıyla parlamenterleri sınırlandıran bazı faktörler bulunmaktaydı. Bu faktörler; ulusal politikalar, uluslararası antlaşmalar ve kredi karşılığında uluslararası kredi kuruluşlarına verilen taahhütlerdi. Özellikle uluslararası kredi kuruluşlarına verilen taahhütler(örneğin, elde edilen kredi sonucunda, yatırımların kısılmasının istenmesi gibi), çevrenin korunması veya çevresel sorunların çözümü için kullanılacak kaynaklar üzerinde önemli bir sınırlandırma getirmektedir. Belirttiğimiz tüm bu faktörler iktidar partisinin yasama faaliyetlerindeki önceliğini değiştirmekte ve çevre konusunu geri plana ite bilmekteydi.

Ancak iktidar partisine mensup olmayan parlamenterler üzerinde böyle bir sınırlandırmanın etkili olacağı söylenemez. Çünkü iktidarda olmayan parlamenterler, belirtilen bu faktörlerin sınırlandırıcı kapsamında değildirler. Fakat onlarında iktidar olması halinde belirtilen faktörlerin sınırlayıcı kapsamına dahil olacaklardır. Ayrıca iktidar partisine mensup olmayan parlamenterler, iktidarın eylem ve işlemlerine karşı siyasetin doğası gereği muhalif bir tutum içinde hareket edeceklerdir. Bu muhalif tutum onların herhangi bir yasama teklifinin siyasi sürecin veya gündemin dışında verilmesinde önemli rol oynayacaktır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda, iktidar partisine mensup olmayan parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının oldukça yüksek olduğu ve bu durumda öne sürdüğümüz teoriyle örtüştüğü görülmektedir.

Parlamenterlerin temsil ettikleri illerin il nüfusu ve ilin GSYİH'tan aldığı pay ile çevresel asama tekliflerine katılımlarını, ekolojik modernizasyon teorisi ile ilişkilendirmiştik. Bu ilişki gelişmekte olan ülkelerin; ekolojik modernizasyon teorisinin öngördüğü sanayileşme aşamasına gelinceye kadar çevrenin korunması veya çevresel sorunların çözümünü yasal düzenlemelerle sağlayabileceğidir. Ancak yasal düzenlemelerin, ülkenin sanayileşme hızına paralel bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmada, parlamenterlerin il nüfusunun ve GSYİH'tan aldığı payın artması ile çevresel yasama tekliflerine katılımlarının artacağı beklenmekteydi. Bu konuda elde edilen bulgulara göre parlamenterlerin temsil ettikleri illerin; il nüfusunun ve ilin GSYİH'tan aldığı payın artmasıyla durumlarının gelişimi ile çevre konusunda daha fazla yasal düzenlemeye katıldıkları tespit edilmişti. dolayısıyla ekolojik modernizasyon teorisine bağlı olarak, son yıllarda çevre konusunda ülkemizde hızla artan yasal düzenlemelerin artış nedeninin açıklandığı kanaatindeyim.

Ülkemizde iklim, bitki örtüsü, yeryüzü şekillerine göre sınırlarının çizildiği coğrafi bölgelerin yasama faaliyetleri üzerindeki etkisi ülke için yapılacak bir genelleme açısından önemli bir yere sahiptir. Özellikle ülkenin batısında yer alan ve ekonomik olarak gelişmiş olarak adlandırılabilir; Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinden seçilen parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine olan katılımlarının oldukça az olduğu belirlenmiştir. Ayrıca doğal güzellikleri ile önemli bir yere sahip Karadeniz

Bölgesinden seçilen parlamenterlerin yasama tekliflerine katılımlarının oldukça az olması üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Çevresel yasama tekliflerine en yüksek katılım Akdeniz Bölgesinden sağlanmıştır. Bu durumu Akdeniz Bölgesinin önemli bir ticaret ve sanayi bölgesi olmasına bağlayabiliriz. Ayrıca iç ve dış turizmde bölgeye olan talebin çevresel sorunlarla sekteye uğramasının istenmemesi, artan sanayileşme ile birlikte çevresel sorunların etkisinin insan sağlığını olumsuz yönde etkilemesi veya çevresel sorunların bölgenin doğal ve tarihi dokusu üzerinde tahribata yol açması gibi sebepler yetkilileri acil tedbirler almaya sevk etmesine de bağlayabiliriz.

Siyasi literatürde mevcut durumda gereken köklü değişimi ve önemli yapısal reformları başarılı bir şekilde gerçekleştirecek ideolojinin sol ideoloji olduğu bilinmektedir (Kışlalı, 2000: 267). Çevrenin korunması ve çevresel sorunların çözümünde atılacak adımların radikal kararları ve uygulamaları da beraberinde getireceğini ve bu durumda da sol ideolojiye mensup parlamenterlerin sağ ideolojiye mensup parlamenterlere göre daha fazla yasama teklifinde bulunacağını belirtmiştik. Elde edilen bulgularda sol ideolojiye mensup bireylerin daha fazla çevresel yasama teklifinde bulundukları tespit edilmiştir.

Parlamenterlerin çevreci siyasal tutumları üzerinde demografik faktörlerin etkisi önemli bir yere sahiptir. Çünkü parlamenterlerin, demografik özelliklerine bağlı olarak çevresel yasama tekliflerine katılımlarının ne şekilde gerçekleştiğini bilmek, özellikle çevreci kuruluşların ve örgütlerin faaliyetlerini nasıl bir parlamenter üzerinde yoğunlaştırması gerektiği noktasında yardımcı olabilir.

Bu demografik özelliklerden eğitim seviyesi parlamenterlerin çevre konusundaki hassasiyetin anlaşılmasında diğer demografik özelliklere göre önemli bir yere sahiptir. Çünkü eğitim faktörü bireyin sonradan kazandığı bir özelliğidir. Eğitim seviyesinin artmasıyla kişinin çevresel sorunlar karşısındaki duyarlılığının artması ve buna bağlı olarak çevresel yasama tekliflerine katılımlarının artması beklenirken, bu çalışmada tersi yönde bir sonuç elde edilmiştir. Parlamenterlerin eğitim seviyesinin artmasıyla çevrenin korunması veya çevresel sorunların çözümü için verilen yasama tekliflerine katılımlarının azaldığı tespit edilmiştir.

Demografik özellikler arasında yaş farklı bir öneme sahiptir. Bu konudaki görüş genç yaştaki bireylerin, çevrenin korunması ve çevresel sorunların çözümünde daha hassas oldukları yönündeydi (Alonso ve Mas, 2005: 4; Önder, 2003: 120). Buna göre genç yaştaki parlamenterlerin çevresel sorunlar karşısındaki duyarlılıklarının diğer parlamenterlere göre daha fazla olması beklenirken, tam tersi bir durumla karşılaşmış parlamenterlerin yaşının artmasıyla birlikte çevresel sorunlar karşısındaki duyarlılıklarının arttığı tespit edilmiştir. Bu durumu parlamenterlerin yaşının ilerlemesi ile birlikte gelen olgunlaşmaya bağlayabiliriz. Olgunlaşma ile bireyin çevresel sorunlar karşısında daha hassas davranışlarda bulunabileceğini söyleyebiliriz.

Doğuştan kazanılan cinsiyet faktörü tutumlar üzerinde ayırt edici olabilir. Bu noktada kadınların çevrenin korunması ve çevresel sorunların çözümünde erkeklerden daha hassas oldukları ve bu durumu büyük ölçüde davranışlarına yansıttıkları belirlenmiştir (Şama, 2003: 107; Alonso ve Mas, 2005: 5; Israel, 2005: 10). Dolayısıyla bu çalışmada kadın parlamenterlerin çevresel yasama tekliflerine katılımlarının, erkeklere göre daha yüksek olması beklenmekteydi. Elde edilen bulgular neticesinde beklenen durum gerçekleşmiş ve kadın parlamenterlerin daha hassas olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada uygulanan istatistiksel analizler ve bu analiz sonuçları önemli bir çıkarımda bulunmamızı sağlamıştır. Bu çıkarım ülkemizde gerçek anlamda çevre ve

çevrenin korunması konusunda ön plana çıkan bir parlamenter tipinin çizilemeyeceği noktasındadır. Bu sonuca ulaşmamızdaki en önemli sebep verilen yasama teklifi sayısı ile çevresel yasama teklifi sayısı arasındaki pozitif yönlü bir ilişkinin ortaya çıkmasıdır. Bu pozitif yönlü ilişkiye bakılarak bir parlamenter; yasama faaliyetlerinde ne kadar aktifse veya ne kadar çok yasama teklifine imza atıyorsa o kadarda çevreci olduğunu söyleyebiliriz. Parlamenterler açısından çevreciliğin ölçütü, yasama etkinliğindeki rolü ile doğru orantılı olduğu görülmektedir.

Bu aynı zamanda demografik özelliklerden eğitim ve yaş için beklenen durumla gerçekleşen durum arasındaki farklılıkların nedenini de açıklamaktadır. Eğitim seviyesinin artmasıyla çevresel yasama tekliflerine katılım arasında pozitif; yaşın artmasıyla çevresel yasama tekliflerine katılım arasında negatif yönde bir ilişkinin olması gerekirken, tam tersi yönde ilişkilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi, parlamenterin aktif bir siyasetçi olup olmamasıdır.

Sonuç olarak ülkemizde çevrenin korunması ve çevresel sorunların çözümü için ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde, etkin bir lobi faaliyeti ya da bu konuda çevreci STK'lar tarafından oluşturulacak faaliyetlerde; aktif siyasetçiler üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Bu aktiflik parlamenterin, tek başına veya bir yasama teklifini imzalamak suretiyle Meclis Başkanlığına verdiği yasama tekliflerinin sayısı olarak algılanmalıdır. Başka nedenlerden dolayı parlamenterin aktif siyasetçi olduğunu algılamak, çevre konusunda oluşturulan lobi faaliyetleri ve çevreci STK'ların faaliyetlerinde başarısız olunmasına sebep olabilir.

Ülkemiz açısından hızla artan çevresel sorunların çözümü için parlamenterler üzerindeki bireysel ve toplumsal baskının artırılması gerektiği kanaatindeyim. Bireysel baskının gerçekleştirileceği zaman olarak, seçim dönemleri önemli bir fırsattır. Bu baskı çevre konusunda gereken hassasiyeti göstermeyen siyasi partilere oy verilmemesi ile gerçekleştirilebilir. Bunun içinde bireyler siyasi partilerin, parti programlarında çevre konusunun nasıl ve ne şekilde değerlendirildiğini algılayıp ona göre hareket etmelidirler. Toplumsal baskı ise toplum içindeki çevreci STK'lar vasıtasıyla seçim öncesi ve sonrası dönemlerde yürütülecek olan kampanyalarla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- ALIM, M., 2006. "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 14 (2). ss. 599-616.
- ALKAN, H. ve ATEŞ. N., 2004. "T.B.M.M. 21 Dönem Yasama Etkinliği ve Milletvekili Davranışı", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi, Yıl: 10, 6 (21). ss.129-143.
- ALONSO, A. V. ve MAS. A. M., 2005. "Young Pupils’ Views On The Environmental Challenges From Spanish Rose Data", University of The Balearic Islands, 1-10, <http://www.ils.uio.no/english/rose/network/countries/spain/esp-alonso-ioste2004.pdf> (12.02.2007).
- AOYAGI-USUI, M., VINKEN. H., KURIBAYASHI. A., 2003. "Pro-Environmental Attitudes And Behaviors: An International Comparison", Human Ecology Review, 10 (1). ss.23-31.
- ARIKAN, H., MARIN. M. C., ÇOLAK. M., 2005. "Pro-European Legislative Behaviors In the 22nd TGNA: A Logit Model", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60 (3). ss. 35-51.
- AVCI, C., 2000. III. Dönem(1927-1931) TBMM’nin Yapısı ve Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 222s.
- AYATA, S. ve AYATA. A.G., 2007. "The Center-Left Parties In Turkey", Turkish Studies, , 8 (2). ss. 211-232.
- BEIERLE, T. C., 1998. "Public Participation In Environmental Decisions: An Evaluation Framework Using Social Goals", Resources For The Future, 1-36, <http://www.rff.org/Documents/RFF-DP-99-06.pdf> (15.04.2007).
- BIÇKI, D., 2001. "Batı Düşüncesi, Liberal Kapitalizm ve Çevre", Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, (2). ss. 33-42.
- BOZKURT, O. ve AYDOĞDU. M., 2004. "İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Ozon Tabakası ve Görevleri Hakkındaki Kavram Yanılgıları ve Oluşturma Şekilleri", Kastamonu Eğitim Dergisi, 12 (2). ss.369-376.
- BOZKURT, O., AKIN. B. S., UŞAK. M., 2004. "İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Erozyon Hakkındaki Ön Bilgilerinin ve Kavram Yanılgılarının Tespiti", Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (2). ss.277-285.
- BUDAK, S., 2000. Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, Büke Yayınları, İstanbul, 488s.
- BUTTEL, F. H., 2000. "Ecological Modernization as Social Theory", Geoforum, (31). ss. 57-65.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2002. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 2.Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 179s.

- CAMPION, P. ve SHRUM. W., 2002. "Environmental Attitudes of Scientists In Developing Countries: Evidence on NGOs And Traditional Research Sectors", Louisiana State University Press, 1-43, http://worldsci.net/Env_Att.pdf (18.03.2007).
- CERİTLİ, İ., 2001. "Çevreci Hareketin Siyasallaşma Süreci", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 (2). ss. 213-226.
- ÇABUK, B. ve KARACAOĞLU. C., 2003. "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 36 (1-2). ss. 189-198.
- ÇETİN, M., 2006. "Teori ve Uygulamada Bölgesel Sürdürülebilir Kalkınma", Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 7 (1). ss. 1-20.
- ÇOBAN, A., 2004. "Çok Uluslu Şirketler-Ekolojik Zarar İlişkisinin Ekonomi-Politigi", Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler, Ed.: Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 273-298.
- DEĞİRMENDERELİ, A., 2004. "Çevrenin Korunmasında Özel ve Kamu Girişimi ya da Çevre Koruma Araçları", Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler, Ed.: Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 489-514.
- DEMİRAYAK, F., 2002. "Biyolojik Çeşitlilik-Doğa Koruma ve Sürdürülebilir Kalkınma", Filiz Demirayak, TÜBİTAK Vizyon 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Ankara: TÜBİTAK, ss. 1-30.
- DEMİRKAYA, H. ve GENÇ. H., 2006. "Ormana İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirilmesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 14 (1). ss.39-46.
- DESJARDINS, J. R., 2006. Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş, Çev.: R. Keleş, İmge Kitabevi, Ankara, 539s.
- DIEKMANN, A. ve FRANZEN. A., 2000. "Environmental Concern: A Global Perspective", 1-18, http://www.socio.ethz.ch/people/andreasd/working_papers/GLOBAL.pdf (11.05.2007).
- DİNLER, Z., 2001. Bölgesel İktisat: Genel Olarak ve Türkiye’de Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Ortaya Çıkışı ve Azaltılmasına Yönelik Politikalar, Ekin Kitabevi, Bursa, 488s.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1963. Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 528s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf> (11.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1967. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 656s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf> (12.12.2007).

- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1973. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 960s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf> (12.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1979. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 692s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf> (13.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1985. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 206s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> (13.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1990. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 362s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> (13.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1996. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 307s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf> (14.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 243s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf> (14.12.2007).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 2006. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara, 100s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (14.12.2007).
- DURU, B., 2003. “Doğal-Kültürel Varlıklar ve AKP: Orman Alanlarının Satışı Sit Alanlarının İmara Açılması”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58 (3). ss.233-240.
- ERTEN, S., 2002. “İlköğretimin İkinci Kademesindeki (6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğrencilerinde Çevreye Yararlı Davranışların Araştırılması”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1-5, http://www.fedu.metu.edu.tr/UFBMEK-5/b_kitabi/PDF/Cevre/bildiri/t42.pdf (30.05.2007).
- ERTEN, S., 2006. “Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?”, Çevre ve İnsan Dergisi, (65). ss.1-13.
- ERTÜRK, H., 1998. Çevre Bilimlerine Giriş, 3. Baskı, Vipaş A.Ş, Bursa, 360s.
- FIEN, J., 1997. “Young People and The Environment”, UNESCO International Conference, 1-21, http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/esd/documents/workshops/kanhanburi/fien_young.pdf (12.02.2007).
- GONZALEZ, L. E. ve SILVERIA. P., 1997. “The People's Attitudes Towards Global Environmental Phenomena: A Case Study”, Climate Research, (9). ss.95-100.
- GÖKÇE, B., 1999. Toplumsal Bilimlerde Araştırma, Genişletilmiş 3. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 412s.
- GÖRMEZ, K., 2003. Çevre Sorunları ve Türkiye, Genişletilmiş 3. Baskı, Gazi Kitapevi Ankara, 190s.

- GÖZÜBÜYÜK, A. Ş., 2000. Anayasa Hukuku Anayasa Metni ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 433s.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Ş., 2002. Yönetim Hukuku, Güncelleştirilmiş 16. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 491s.
- GÜNEY, E., 2004. Çevre Sorunları, Nobel Yayınları, Ankara, 301s.
- GÜRPINAR, E., 1992. Çevre Sorunları, 2. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 200s.
- HEBERLIN, T. A., 1981. "Environmental Attitudes", Wisconsin University Press, 241-270, http://www.drs.wisc.edu/people/faculty/heberlein/_documents/public/EnvironmentalAttitudes.pdf (10.05.2007).
- HOWELL, G., 2006. "Unequal (under-valued) Ecological Exchange, The North The South And The Environment -An Environmental Critique of Global Capitalism", University of London Press, 1-64, <http://www.georgehowell.net/wp-content/uploads/2007/03/9a.pdf> (09.07.2007).
- IGNATOW, G., 2005. "Economic Dependecy And Environmental Attitudes In Turkey", Environmental Politics, 14 (5). ss. 648-666.
- ISRAEL, D., 2003. "International Support for Environmental Protection", Indiana State University Press, 1-40, http://isu.indstate.edu/disrael/HARRIS_EDE_rv.pdf (16.04.2007).
- ISRAEL, D., 2005. "Gender And Support for Environmental Protection", Indiana State University Press, 1-19, http://isu.indstate.edu/disrael/Gender_cvm_rev.pdf (13.04.2007).
- İLKİN, A. ve ALKİN. E., 1991. Ekonomik ve Sosyal Sorunlar-Çözüm Önerileri Dizisi: Çevre Sorunları, TOBB Yayın No:203, Ankara, 70s.
- KALAYCI, Ş. (Ed.), 2005. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 426s.
- KAPANİ, M., 2000. Politika Bilimine Giriş. 12. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 227s.
- KARAGÖZ, Y. ve EKİCİ. S., 2005. "Sosyal Bilimlerde Yapılan Uygulamalı Araştırmalarda Kullanılan İstatistiksel Teknikler ve Ölçekler", Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 5 (1). ss. 25-43.
- KARPUZCU, M., 1996. Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü, 5 Baskı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 318s.
- KELEŞ, R. ve HAMAMCI. C., 2005. Çevre Politikası, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 427s.
- KELEŞ, R., 1997. "Çevre ve Siyaset", İnsan, Çevre, Toplum, 2. Baskı, Ed.: R. Keleş, İmge Kitabevi, Ankara, ss. 236-286.
- KELEŞ, R., 2000. Kentleşme Politikası, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 510s.

- KEPENEK, Y. ve YENTÜRK. N., 2003. Türkiye Ekonomisi, 14. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 563s.
- KIŞLALI, A. T., 2000. Siyaset Bilimi, 8. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 361s.
- KRAFT, M. E., 2004. Environmental Policy And Politics, 3. Edition, Pearson Longman, New York, 310s.
- LAVİK, R., 2002. “Pro-Environmental Attitudes- Do They Matter?”, ESA Press, 1-28, http://www.sifo.no/files/file48490_lavik-esa-workshop-bergen.pdf (13.04.2007).
- MARIN, M. C., ÇOLAK, M., YOLCU, T., 2004. “Yerel Çıkarın Ulusal Düzeydeki Temsilinin Ekonometrik Bir Modeli”, Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye’nin Önemi, Cilt I, Bursa: Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür ve Sanat Kurulu Yayınları No:7, ss. 297-317.
- MOORE, J. W., 2003. “The Modern World-System as Environmental History? Ecology And The Rise of Capitalism”, Theory and Society, (32). ss. 307-377.
- MUSLU, Y., 2000. Ekoloji ve Çevre Sorunları, Aktif Yayınevi, İstanbul, 284s.
- ORHAN, G. ve KARAHAN. Ö., 2003. “Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Sıfır Toplamlı Oyunun Sonu mu?”, ERC ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi VII, Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, ss. 1-15.
- ÖKMEN, M., 2003. Kent, Çevre ve Globalleşme, Alfa Yayınları, İstanbul, 222s.
- ÖKMEN, M., 2004. “Politika ve Çevre”, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, Ed.: Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 327-368.
- ÖNDER, T., 2003. Ekoloji, Toplum ve Siyaset, Odak Yayınevi, Ankara, 240s.
- ÖZDEMİR, O., YILDIZ. A., OCAKTAN. E., SARIŞEN. Ö., 2004. “Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusundaki Farkındalık ve Duyarlılıkları”, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 57 (3). ss.117-127.
- ÖZMEN, D, ÇETİNKAYA. A. Ç., NEHİR. S., 2005. “Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları”, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4 (6). ss. 330-344.
- ÖZMEN, R. (Haz.), 2007. Çevre Kanunu İle İlgili Mevzuat: Hukuk Cep Kitapları Dizisi 40, Seçkin Yayınları, Ankara, 364s.
- PINAR, İ. (Ed.), 2002. 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: Hukuk Cep Kitapları Dizisi 1, Seçkin Yayınları, Ankara, 326s.
- SEYİDOĞLU, H., 2003. Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı, Geliştirilmiş 9. Baskı, Güzem Can Yayınları No: 20, İstanbul, 368s.
- ŞAHİN, Y., 2004. “Çevre Yoksulluk ve Adalet”, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, Ed.: Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 431-446.

- ŞAMA, E., 2003. “Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları”, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23 (2). ss. 99-110.
- ŞİMŞEKLİ, Y., 2001. “Bursa’da Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesine Seçilen Okullarda Yapılan Etkinliklerin Okul Yöneticisi ve Görevli Öğretmenlerin Katkısı Yönünden Değerlendirilmesi”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (1). ss.73-84.
- TALU, N., 2004. TBMM’de Çevre Siyaseti, Nobel Yayınları, Ankara, 298s.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), 2007, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.liste (19.02.2007).
- TOSUN, T., 2003. “3 Kasım’ın Ardından Merkez Sol İhtiyaç: İdeolojik Berraklaşma”, Görüş Dergisi, TÜSİAD Yayınları, Mart 2003. ss. 54-61.
- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2004. “2002 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, TUİK Haber Bülteni, 1-10, <http://www.die.gov.tr/turkish/sonist/yoksul/140404.htm> (18.09.2007).
- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2001. İller İtibariyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=246 (19.02.2007).
- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2000. Yerleşim Yerine Göre Hane halkı Nüfusu: 2000, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=246 (24.11.2007)
- TUOHİNO, A., 2003. “Environmental Awareness And Environmentally Friendly Behaviour-Case Sulkava Rowing Event”, University of Joensuu Press, 1-11, http://www.matkailu.org/jarvimatkailu/pdf/anja_ATLASsoutu.pdf (13.02.2007).
- TÜRK, İ., 2003. Maliye Politikası, Güncelleştirilmiş 15. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 401s.
- URAL, A. ve KILIÇ. İ., 2005. Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara, 274s.
- UZUN, N. ve SAĞLAM. N., 2006. “Orta Öğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (30). ss.240-250.
- UZUNOĞLU, S., 2006. “Çevreyi Korumada Yeni Bir Kavram: Ekolojik Ego”, Ekoloji Dergisi, 15 (58). ss.33-37.
- ÜNDER, H., 1996. Çevre Felsefesi Etik ve Metafizik Görüşler, Doruk Yayıncılık, Ankara, 292s.
- VAIZOĞLU, S., ALTINTAŞ. H., TEMEL. F., AHRABI. A. F., AYDOĞAN. D., BOSTANCI. S., DURAN. A., KOÇKESEN. D., TURAN. N., ve GÜLER. Ç., 2005. “Bir Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Bilincinin Değerlendirilmesi”, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4 (4). ss. 151-171.
- XI, X., FAN. L., DENG. X., 1998. “Public Environment Awareness In China: An Analysis of The Results of Public Surveys”, Carnegie Mellon University Press, 1-29, http://www.andrew.cmu.edu/user/kf0f/Envir_Awareness_Report.pdf (15.09.2007).

- YAVİLLİOĞLU, C., 2002. “Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri (Eleştirel Bir Yaklaşım)”, Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 3 (2). ss.49-70.
- YILDIRIM, U., 2004. “Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar”, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, Ed.: Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 189-205.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gaziantep'te tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Yabancı dili İngilizcedir.

Ek 1. Toplam Çevresel Yasama Tekliflerinin İllere Göre Dağılımı

İller		Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
		0	1	2	3	4	5	6	8	
1	Adana	8	0	1	0	1	1	3	0	14
2	Adıyaman	3	2	0	0	0	0	0	0	5
3	Afyon	6	0	1	0	0	0	0	0	7
4	Ağrı	2	1	0	0	0	0	0	0	3
5	Aksaray	3	1	0	0	0	0	0	0	4
6	Amasya	2	0	1	0	0	0	0	0	3
7	Ankara	21	3	2	2	0	1	0	0	29
8	Antalya	1	0	5	1	1	2	2	1	13
9	Ardahan	1	0	1	0	0	0	0	0	2
10	Artvin	1	1	0	0	0	0	0	0	2
11	Aydın	3	0	3	1	0	1	0	0	8
12	Balıkesir	6	0	0	0	2	0	0	0	8
13	Bartın	2	0	0	0	0	0	0	0	2
14	Batman	4	0	0	0	0	0	0	0	4
15	Bayburt	2	0	0	0	0	0	0	0	2
16	Bilecik	1	1	0	0	0	0	0	0	2
17	Bingöl	3	0	0	0	0	0	0	0	3
18	Bitlis	3	1	0	0	0	0	0	0	4
19	Bolu	3	0	0	0	0	0	0	0	3
20	Burdur	2	0	0	0	0	1	0	0	3
21	Bursa	9	3	2	0	1	1	0	0	16
22	Çanakkale	1	1	1	0	1	0	0	0	4
23	Çankırı	3	0	0	0	0	0	0	0	3
24	Corum	3	1	0	0	0	1	0	0	5
25	Denizli	3	1	1	1	0	1	0	0	7
26	Diyarbakır	7	1	1	1	0	0	0	0	10
27	Düzce	3	0	0	0	0	0	0	0	3
28	Edirne	1	0	2	1	0	0	0	0	4
29	Elazığ	5	0	0	0	0	0	0	0	5
30	Erzincan	2	0	0	0	0	1	0	0	3
31	Erzurum	6	1	0	0	0	0	0	0	7
32	Eskişehir	2	0	3	1	0	0	0	0	6
33	Gaziantep	4	3	2	0	0	1	0	0	10
34	Giresun	3	1	1	0	0	0	0	0	5
35	Gümüşhane	2	0	0	0	0	0	0	0	2
36	Hakkari	2	0	1	0	0	0	0	0	3
37	Hatay	6	2	0	1	0	0	1	0	10
38	Iğdır	0	0	0	1	1	0	0	0	2
39	Isparta	4	0	0	1	0	0	0	0	5
40	İstanbul	50	11	5	2	1	0	0	0	69
41	İzmir	10	4	2	3	4	1	0	0	24

İller		Toplam çevresel yasama teklifi sayısı								Toplam
		0	1	2	3	4	5	6	8	
42	K.Maraş	6	2	0	0	0	0	0	0	8
43	Karabük	3	0	0	0	0	0	0	0	3
44	Karaman	3	0	0	0	0	0	0	0	3
45	Kars	2	0	1	0	0	0	0	0	3
46	Kastamonu	3	0	1	0	0	0	0	0	4
47	Kayseri	6	1	0	1	0	0	0	0	8
48	Kırıkkale	3	0	0	0	0	1	0	0	4
49	Kırklareli	1	0	0	1	0	1	0	0	3
50	Kırşehir	2	1	0	0	0	0	0	0	3
51	Kilis	2	0	0	0	0	0	0	0	2
52	Kocaeli	5	2	1	0	1	0	0	0	9
53	Konya	10	5	0	1	0	0	0	0	16
54	Kütahya	4	0	1	0	0	0	0	0	5
55	Malatya	5	0	0	0	0	1	1	0	7
56	Manisa	6	1	1	0	1	0	1	0	10
57	Mardin	3	2	1	0	0	0	0	0	6
58	Mersin	6	1	1	3	1	0	0	0	12
59	Muğla	2	0	1	2	0	1	0	0	6
60	Muş	4	0	0	0	0	0	0	0	4
61	Nevşehir	3	0	0	0	0	0	0	0	3
62	Niğde	1	1	0	0	1	0	0	0	3
63	Ordu	5	1	1	0	0	0	0	0	7
64	Osmaniye	3	0	0	1	0	0	0	0	4
65	Rize	3	0	0	0	0	0	0	0	3
66	Sakarya	5	1	0	0	0	0	0	0	6
67	Samsun	6	1	1	1	0	0	0	0	9
68	Siirt	3	0	0	0	0	0	0	0	3
69	Sinop	2	0	1	0	0	0	0	0	3
70	Sivas	3	2	0	0	1	0	0	0	6
71	Şanlıurfa	6	4	0	0	1	0	0	0	11
72	Şırnak	1	2	0	0	0	0	0	0	3
73	Tekirdağ	2	1	2	0	0	0	0	0	5
74	Tokat	5	1	0	0	1	0	0	0	7
75	Trabzon	6	1	1	0	0	0	0	0	8
76	Tunceli	1	1	0	0	0	0	0	0	2
77	Uşak	2	0	1	0	0	0	0	0	3
78	Van	5	1	1	0	0	0	0	0	7
79	Yalova	1	0	0	1	0	0	0	0	2
80	Yozgat	4	1	1	0	0	0	0	0	6
81	Zonguldak	3	0	0	1	1	0	0	0	5
Toplam		349	72	52	28	20	16	8	1	546

Ek 2. Bölgelerin Çevresel Yasama Teklifleri Üzerindeki Etkisini Gösteren Dunnett C Testi Sonuçları

(I) Parlamente terlerin bölgesel dağılımı	(J) Parlamente terlerin bölgesel dağılımı	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	%95 Güven Aralığında	
				Alt sınır	Üst sınır
Akdeniz	Doğu Anadolu	0,42*	0,102	0,11	0,73
	Ege	0,25	0,115	-0,10	0,60
	Güneydoğu Anadolu	0,38*	0,105	0,06	0,70
	İç Anadolu	0,24	0,112	-0,10	0,58
	Karadeniz	0,38*	0,104	0,06	0,70
	Marmara	0,30	0,107	-0,03	0,62
Doğu Anadolu	Akdeniz	-0,42*	0,102	-0,73	-0,11
	Ege	-0,17*	0,054	-0,33	-0,01
	Güneydoğu Anadolu	-0,04	0,027	-0,12	0,04
	İç Anadolu	-0,18*	0,045	-0,32	-0,04
	Karadeniz	-0,04	0,022	-0,11	0,03
	Marmara	-0,13*	0,031	-0,22	-0,03
Ege	Akdeniz	-0,25	0,115	-0,60	0,10
	Doğu Anadolu	0,17*	0,054	0,01	0,33
	Güneydoğu Anadolu	0,13	0,060	-0,05	0,32
	İç Anadolu	-0,01	0,070	-0,22	0,20
	Karadeniz	0,13	0,058	-0,04	0,31
	Marmara	0,05	0,062	-0,14	0,23
Güneydoğu Anadolu	Akdeniz	-0,38*	0,105	-0,70	-0,06
	Doğu Anadolu	0,04	0,027	-0,04	0,12
	Ege	-0,13	0,060	-0,32	0,05
	İç Anadolu	-0,14	0,053	-0,30	0,02
	Karadeniz	0,00	0,035	-0,11	0,11
	Marmara	-0,09	0,041	-0,21	0,04
İç Anadolu	Akdeniz	-0,24	0,112	-0,58	0,10
	Doğu Anadolu	0,18*	0,045	0,04	0,32
	Ege	0,01	0,070	-0,20	0,22
	Güneydoğu Anadolu	0,14	0,053	-0,02	0,30
	Karadeniz	0,14	0,051	-0,01	0,29
	Marmara	0,06	0,055	-0,11	0,22
Karadeniz	Akdeniz	-0,38*	0,104	-0,70	-0,06
	Doğu Anadolu	0,04	0,022	-0,03	0,11
	Ege	-0,13	0,058	-0,31	0,04
	Güneydoğu Anadolu	0,00	0,035	-0,11	0,11
	İç Anadolu	-0,14	0,051	-0,29	0,01
	Marmara	-0,09	0,039	-0,20	0,03

(I) Parlamenteerlerin bölgesel dağılımı	(J) Parlamenteerlerin bölgesel dağılımı	Ortalama Farkı	Std. Hata	%95 Güven Aralığında	
		(I-J)		Alt sınır	Üst sınır
Marmara	Akdeniz	-0,30	0,107	-0,62	0,03
	Doğu Anadolu	0,13*	0,031	0,03	0,22
	Ege	-0,05	0,062	-0,23	0,14
	Güneydoğu Anadolu	0,09	0,041	-0,04	0,21
	İç Anadolu	-0,06	0,055	-0,22	0,11
	Karadeniz	0,09	0,039	-0,03	0,20

“*” işareti, 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olan, ortalama farklarını göstermektedir.